BIBLIOTEKI NAUKOWE
W KULTURZE I CYWILIZACJI
działania i codzienność

SCIENTIFIC LIBRARIES
IN CULTURE AND CIVILIZATION
activity and everyday life

... Bo nie jest światło, by pod korcem stało
Ani sól ziemi do przypraw kuchennych,
Bo piękno na to jest, by zachwycało
Do pracy – praca, by się zmartwychwstało…

Cyprian Kamil Norwid, *Promethidion*, w. 183-186

Poznań University of Technology Main Library

SCIENTIFIC LIBRARIES IN CULTURE AND CIVILIZATION

activity and everyday life

volume 2

PROCEEDINGS OF THE CONFERENCE
Poznań, June 15-17, 2005

edited by *Halina Ganińska*

Biblioteka Główna Politechniki Poznańskiej

Biblioteka Główna Politechniki Poznańskiej

BIBLIOTEKI NAUKOWE
W KULTURZE I CYWILIZACJI

działania i codzienność

tom 2

MATERIAŁY KONFERENCYJNE
Poznań, 15-17 czerwca 2005

pod redakcją *Haliny Ganińskiej*

Biblioteka Główna Politechniki Poznańskiej
Poznań 2005

Patronat honorowy

Jego Magnificencja Rektor
Politechniki Poznańskiej
prof. dr hab. Jerzy Dembczyński

Rada programowa

Bogdan T. Maruszewski, Halina Ganińska
Mirosław Górny, Maria Anna Jankowska

Sekretarz naukowy
Urszula Błaszczak

Patronat medialny

Elektroniczna Biblioteka EBIB

Tłumaczenie tekstów na język angielski

Elżbieta Kaczmarek

Opracowanie techniczne

Grażyna Tarnawczyk przy współpracy *Ewy Kołodzińskiej*

Wydanie I, Poznań 2005

ISBN 83–910677–3–4

Biblioteka Główna Politechniki Poznańskiej
60-965 Poznań, pl. M. Skłodowskiej-Curie 5
Tel. (061) 665-3519, fax (061) 665-3615
e-mail: office_ml@put.poznan.pl

Spis treści / Contents

Sesja jubileuszowa / Jubilee session
BIBLIOTEKA POLITECHNIKI POZNAŃSKIEJ 1919-1945-2005 / MAIN LIBRARY OF THE POZNAN UNIVERSITY OF TECHNOLOGY

S e s j a   j u b i l e u s z o w a   /   J u b i l e e   s e s s i o n

BIBLIOTEKA POLITECHNIKI POZNAŃSKIEJ

1919 – 1945 - 2005

MAIN LIBRARY OF THE POZNAN UNIVERSITY OF TECHNOLOGY

1919 – 1945 - 2005

Marian Walczak
Uniwersytet im. Adama Mickiewicz w Poznaniu
Wydział Pedagogiczno-Artystyczny
m.walczak@amu.edu.pl

Poglądy na status edukacyjny bibliotekarza i specjalisty informacji naukowej w bibliotece

Opinion about educational status of librarian and scientific information professional in a library

Abstrakt

Zmiany społeczne i kulturowe. W poszukiwaniu optymalnego modelu statusu edukacyjnego bibliotekarza i pracownika informacji naukowej 21. wieku. Model amerykański: katalog kompetencji zawodowych i kompetencji osobistych wg wskazań Special Committee on Competencies SLA. Ewolucja statusu edukacyjnego polskiego pracownika informacji naukowej i bibliotekarstwa w kierunku rozwiązań amerykańskich i anglosaskich. Nowe stanowiska i specjalności: bibliotekarz dziedzinowy, broker informacji i inne nowe w bibliotece.

Słowa kluczowe

Zmiany kulturowe; bibliotekarz; specjalista informacji naukowej; model bibliotekarza; model specjalisty informacji naukowej; status edukacyjny bibliotekarza; status edukacyjny specjalisty informacji naukowej; bibliotekarz dziedzinowy; broker informacji

Abstract

Social and cultural changes. In search of optimum model of librarian and scientific information professional educational status in 21st century. American model: catalog of professional competencies and personal competencies according to Special Committee on Competencies SLA recommendations. Evolution of educational status of polish scientific information professionals and librarians to American and English solutions. New professions and specialties: subject librarian, information broker and other new professions in a library.

Key words

cultural changes; librarian; scientific information professional; model of a librarian; model of scientific information professional; educational status of a librarian; educational status of a scientific information professional; subject librarian; information broker

Każda formacja społeczno-gospodarcza rządzi się własnymi prawami. Społeczeństwo oparte na wiedzy, określane umownie i potocznie, społeczeństwem informacyjnym, narzuca także określone wzorce zachowań ludzkich, kształtuje potrzeby i motywacje, wymusza ewolucję poszukiwań i zmian we wszystkich obszarach ludzkiej aktywności. Zmienność historyczna w społeczeństwach agrarnych, a następnie industrialnych zachodziła w długich okresach czasu. W społeczeństwach informacyjnych dokonuje się w obrębie jednego, najwyżej dwóch generacji. Przemiany i przeobrażenia wymuszane są przez masowy proces komputeryzacji i medializacji nieomal wszystkich obszarów społecznej i jednostkowej aktywności ludzkiej. Co prawda, trudno

mówić jeszcze o polskim społeczeństwie informacyjnym, ale symptomy tworzenia się takiej formacji są coraz bardziej widoczne i wyraziste, a jej skutki dotykają lawinowo coraz szersze grupy zawodowe, niezależnie od terytorialnego usytuowania. Zmiany kulturowe w wyniku komputeryzacji i medializacji są głębokie i tworzą w zasadzie zupełnie nowy ład w kulturze. Najważniejsze wyznaczniki ludzkiego życia z okresu społeczeństwa agrarnego i przemysłowego przestały mieć znaczenie priorytetowe. Życie z płodów ziemi, czy pracy rąk własnych w zakładzie produkcyjnym nie należy już do najważniejszych. Rodzina wielopokoleniowa przestała być atrakcyjna, a miejsce zamieszkania niekoniecznie już musi decydować o statusie materialnym, czy dostępie do usług edukacyjnych lub kulturalnych. Zanika tradycyjny podział klasowy i warstwowy w społeczeństwie, a rodzi się nowy, oparty na kompetencjach ludzkich i umiejętnościach wykorzystywania narzędzi komunikacyjnych i medialnych w pracy, w edukacji, w kontaktach międzyludzkich i instytucjonalnych. Nowy ład społeczny niesie także swoiste zagrożenia i niepokoje, chociażby takie jak alienacja człowieka, jak terroryzm, zagubienie, trudności w poruszaniu się po wiedzy i różnorodnych, lawinowo powstających informacjach praktycznych. Globalizacja dotyka niestety także umysły ludzkie, postawy, zachowania, rozumienie i postrzeganie realności.

Na tle owych różnorodnych i wielorakich zjawisk społecznych, nie tylko o krajowym, ale europejskim a nawet światowym zasięgu, zmienia się działalność instytucji oświatowych, gospodarczych i kulturalnych, nawet o wielowiekowych tradycjach. Weryfikacji i nowego ukonstytuowania wymagają zawody i profesje obsługujące ludzkie myślenie, edukację i kulturę. Jest to proces ciągły narzucany przez zmienność realiów społecznych, zasad ekonomicznych, a przede wszystkim przez oczekiwania i potrzeby kolejnych roczników użytkowników wpisujących się w realia życia społeczeństwa opartego na wiedzy. Stawianie diagnozy i prognozy procesów ewolucji w różnych profesjach nie jest zadaniem prostym i nie może prowadzić do jednoznacznych wniosków ze względu na złożoność różnych uwarunkowań i zmiennych. Tak też dzieje się i w odniesieniu do zawodu bibliotekarza i pracownika informacji naukowej. Już postawienie pytania o to, czy należy mówić o zawodzie, profesji, czy też powołaniu rodzi kontrowersje. Inne też role przypisuje się bibliotekarzowi w książnicy publicznej czy szkolnej, gdzie łatwiej wychwycić najważniejsze aspekty zawodu, potrzeb i potencjalnych oczekiwań użytkowników. Łatwiej też zaprojektować formy promocji biblioteki w środowisku. W odniesieniu do pracowników informacji naukowej i bibliotekarzy w książnicach naukowych trudniej określić status formacji zawodowej pracowników informacji naukowej, gdyż medializacja nauki i komputeryzacja obsługi dydaktycznej jest najszybsza, a jedynymi użytkownikami książnicy naukowej są w zasadzie ludzie poznający lub sami tworzący wiedzę w różnych dyscyplinach. Stwierdzenie, iż można zaprojektować w sposób w miarę pełen status bibliotekarza naukowego w Polsce na najbliższe dziesięciolecia jest przesadne i raczej niezasadne. Można jednakże pokusić się o zgromadzenie opinii autorów różnych opracowań

i autorytetów, którzy w oparciu o znajomość zagadnienia oraz własne, niekiedy wieloletnie, doświadczenia zawodowe, wyrażają poglądy na temat optymalnego modelu zawodu bibliotekarza i pracownika informacji naukowej w bibliotece typu naukowego. Wyłaniają się z nich pewne ustalenia wspólne mogące sugerować określone trendy w statusie tego zawodu implikujące z kolei treści nauczania dla projektodawców i realizatorów studiów z zakresu informacji naukowej i bibliotekoznawstwa na poziomie zawodowym, magisterskim i podyplomowym, a także różnych form kształcenia ustawicznego w tej profesji.

Podobne dylematy nie są obce i środowiskom bibliotekarzy naukowych w wielu innych krajach, nawet w tych, których społeczeństwa można już określić informacyjnymi. Lawinowy przyrost wiedzy i generowanie kolejnych narzędzi informacyjnych i komunikacyjnych wymusza nieustanną weryfikację kompetencji i umiejętności bibliotekarzy i pracowników informacji naukowej zdolnych udźwignąć usługowy wymiar w stosunku do coraz bardziej złożonych i zróżnicowanych dezyderatów użytkowników na różnych poziomach, wykształconych i wymagających, poszukujących informacji adresowanej do nich w tempie nieomal zwrotnej odpowiedzi na stawiane pytania. Polskie środowisko bibliotekarskie w dążeniu do wypracowania własnego optymalnego modelu statusu edukacyjnego musi wykorzystać doświadczenia innych krajów, szczególnie tych, w których pracownicy informacji naukowej obsługują użytkowników należących do społeczeństwa informacyjnego.

Nie wszystkie dobre doświadczenia i wzory działalności biblioteczno-informacyjnej innych krajów da się przenieść na rodzimy grunt ze względów kulturowych, mentalnościowych czy wynikających z wieloletnich polskich tradycji. Zapewne nie uda się wszakże wypracować tylko polskiego modelu pracownika informacji naukowej, gdyż większość poczynań polskich książnic naukowych, publicznych czy szkolnych jest pewną kalką rozwiązań już w różnych miejscach globu funkcjonujących. Podobne etapy kształtowania polskiego społeczeństwa opartego na wiedzy - jak dzieje najnowsze amerykańskiego społeczeństwa informacyjnego - sugeruje postawienie tezy, iż amerykanizacja w dziedzinie kreowania modelu polskiego pracownika informacji naukowej i bibliotekarza jest bardzo szeroka i głęboka. W edukacji od poziomu przedszkolnego do pomaturalnego dotyczy to wdrażanej idei biblioteki szkolnej jako centrum informacyjnego w szkole, w bibliotekarstwie publicznym idei książnicy otwartej oferującej różnorodną gamę usług informacyjnych i konkurującej z innymi podmiotami przekazywania treści kulturalnych, informacyjnych i oświatowych do społeczności lokalnych. Podobnie też wiele naśladownictwa można wskazać w najnowszych trendach ewolucji w działalności informacyjnej polskich książnic naukowych i powolnej, nieco wręcz ociężałej edukacji na rzecz przygotowywania nowych kadr do pracy w bibliotekarstwie w ogóle, w tym i w bibliotekach naukowych. Wszystkie polskie poczynania na tym polu charakteryzuje podobny niepokój jak i w Stanach Zjednoczonych, nakierowany na sprostanie nowym potrzebom użytkowników, nowym wyzwaniom medialnym. Zrodziła się potrzeba

zdefiniowania pedagogiki bibliotecznej i wyznaczenia dla niej nowych zadań w aktualnych uwarunkowaniach.

Praktycyzm amerykańskiego szkolnictwa kształcącego kadry dla informacji naukowej, nakierowany na kształcenie absolwentów zdolnych zaspakajać potrzeby użytkowników indywidualnych i zbiorowych w tym kraju, od przynajmniej trzech dziesięcioleci, powoduje nieustanny niepokój i próby poszukiwań optymalnego modelu wykształconego bibliotekarza i pracownika informacji naukowej w skali społeczności lokalnych, mieszkańców stanu, ale i w skali całego kraju. Efektem takich poszukiwań są powstające programy i oferty edukacyjne w poszczególnych uczelniach. Są nimi także dyskusje środowiskowe, w których próbuje się określić podstawowe zręby nowoczesnego kształcenia w dziedzinie usług informacyjnych. Do najnowszych w tej dziedzinie należy rozpowszechniany od 1997 roku w środowiskach informacyjnych dokument opracowany przez Specjalną Komisję Stowarzyszenia Amerykańskich Bibliotek Specjalnych, w którym próbowano poddać pod dyskusję określenie kompetencji bibliotekarzy dwudziestego pierwszego wieku [1].

Amerykanie wyszli z założenia, że przyszłość należy do bibliotekarzy i pracowników informacji o wyraźnym uprofilowaniu ze względu na zmieniające się potrzeby.

Społeczeństwa dwudziestego pierwszego wieku będą poszukiwały różnych idei i pomysłów, które muszą być wspierane przez dostarczanie poprawnych informacji z wykorzystaniem sprawnych i nowoczesnych technologii informacyjnych. Usługi informacyjne w dwudziestym pierwszym stuleciu będą nawiązywały do korzeni w przeszłości, ale konieczność ciągłego przetwarzania i rozrastania się zasobów informacyjnych będzie wymagała kształcenia specjalistycznego, mniej zaś ogólnego, gdyż potrzeby różnych grup społecznych i zawodowych będą wielce zróżnicowane i specyficzne. W trakcie kilkuletnich środowi-skowych dyskusji, polemik i konferencji Amerykanie wypracowali swoisty katalog kompetencji w zakresie przygotowania zawodowego oraz wykaz predyspozycji osobistych, niezbędnych do wykonywania zawodu pracownika służby informacyjnej w dwudziestym pierwszym wieku. Specjalny komitet, który się tym problemem zajmował opracował swoisty katechizm, którym amerykańskie bibliotekarstwo się posiłkuje przy projektowaniu rozwiązań szczegółowych, specyficznych dla każdej książnicy.

1. Wśród kompetencji zawodowych *Special Committee on Competencies* na pierwszym miejscu wymienił przygotowanie zawodowe, charakteryzujące się dogłębną wiedzą o źródłach informacji połączoną ze zdolnością do krytycznego oceniania i ich wybierania. W okumencie Komitetu czytamy: *Zawodowy bibliotekarz ocenia dokument, CD-ROM i dostępne wersje baz danych. Zna najlepsze książki, gazety*

[1] *Competencies for special librarians of the 21*st *century. Prepared for the SLA Board of Directors by the Special Committee on Competencies for Special Librarians. Executive Summary.* Washington., October 1996, s. 2. [tłumaczenie własne].

i elektroniczne źródła w specyficznych obszarach, takich jak biologia, marketing i bankowość. Wybiera i selekcjonuje źródła informacji, dokumenty i elektronikę dla małych centrów badań. Ustala telegraficzną obsługę wiadomości dla zakładów przemysłowych. Kontroluje informacje przez selekcję pod kątem użyteczności dla klienta. Używa strategicznego myślenia do przekształcania informacji, selekcji i analizy, dzięki którym zaspakaja specyficzne cele organizacyjne [2] .

2. Na drugim miejscu wśród kompetencji zawodowych Komitet wymienia znajomość wyspecjalizowanego przedmiotu wiedzy, stosownej do organizacji biznesu i klienta, którego bibliotekarz obsługuje pod względem informacyjnym. Wymienia się tu konieczność odpowiedniego doboru specjalistycznych kursów na studiach licencjackich, magisterskich i doktoranckich. Zaleca się też konieczne uczestnictwo w kursach z zakresu finansów, zarządzania i innych zagadnień branżowych. Od bibliotekarza wymagać się bowiem będzie monitorowania i pełnego rozeznania organizacji biznesu poprzez lekturę profesjonalnych czasopism i źródeł kluczowych w danej branży. Taki wymóg umożliwi intensywny rozwój służb informacyjnych opartych na świadomości zawodowej, niezależnie od specyfiki branży lub dziedziny zawodowej.
3. W kolejnej grupie kompetencji zawodowych wymienia się rozwój, sterowanie, dostęp i efektywność kosztów obsługi informacyjnej, zgodnej ze strategicznymi kierunkami podmiotów gospodarczych lub organizacji społecznych. Wśród eksplikacji tej grupy kompetencji wymienia się między innymi takie sprawy, jak: efektywne kierowanie, nadzór i realizacja procesów budżetowych, budowanie profesjonalnego personelu obsługi informacyjnej, prowadzenie złożonych badań. Wlicza się tu też gromadzenie kompetentnych dokumentów drukowanych i elektronicznych, analizę i syntezę potrzebnych informacji, rozwój specjalnych tezaurusów i list terminów indeksowych dla specjalistycznych baz danych.
4. Do kompetencji zawodowych Amerykanie zaliczyli opracowywanie instrukcji i wsparcie dla bibliotek oraz użytkowników informacji. Wśród szczegółowych zadań w tej grupie kompetencji wymienia się prowadzenie kursów korzystania z Internetu, prowadzenie badań specjalistycznych wśród użytkowników informacji powiązanych z bieżącymi celami biznesu. Z tradycyjnych form wymienia się dostarczanie dostępnych pozycji bibliograficznych i pomoc w poszukiwaniu powszechnie dostępnych źródeł.
5. Wśród kompetencji bibliotekarzy przyszłości znajduje się ocena potrzeb informacyjnych i rynku wartości nowych (dodanych), służb informacyjnych i narzędzi niezbędnych dla identyfikacji

[2] *Tamże*, s. 2 i nn.

zindywidualizowanych potrzeb informacyjnych. W uszczegółowieniu oznacza to regularną ocenę narzędzi badawczych, wychwytywanie związków pomiędzy potrzebami a jakością usług informacyjnych. Ponadto zwraca się uwagę na obsługę informacyjną w zakresie potrzeb niepowtarzalnych, nieszablonowych oraz twórczych i specyficznych poprzez przeszukiwanie rodzimej i światowej literatury profesjonalnej.

6. W kolejnej grupie kompetencji zamieszczono umiejętność stosowania nowoczesnych technologii informacyjnych dla gromadzenia, opracowania, przechowywania i udostępniania informacji w sposób szybki, skuteczny i zgodny z oczekiwaniami użytkowników zbiorowych i indywidualnych. W tej grupie kompetencji umieszcza się dobre rozeznanie i umiejętność posługiwania się najnowocześniejszymi narzędziami i technikami, które dostarcza coraz doskonalsza technologia informacyjna, przede wszystkim elektroniczna.
7. Wśród kompetencji zawodowych znajduje się ponadto obowiązek znajomości specyfiki obsługiwanej branży, biznesu, nowoczesnej komunikacji, zasad kierowania i zarządzania, racjonalizacji kosztów obsługi informacyjnej. Zwraca się tu uwagę na tworzenie baz danych z osobistych dokumentów takich jak: raporty, sprawozdania, materiały źródłowe użyte do specjalnych projektów. Zwraca się też uwagę na umiejętność popularyzacji obsługiwanego podmiotu lub branży w Internecie w sposób kreatywny, z wykorzystaniem intelektualnego kapitału obsługiwanej organizacji. Oczekuje się także od bibliotekarzy partycypacji w projektach badawczych, rozeznania w problematyce prawa autorskiego i wszelakich partycypacji w budowaniu projektów i planów strategicznych organizacji, instytucji lub podmiotu gospodarczego poprzez preferencje najbardziej kompetentnych źródeł.
8. W ostatniej grupie kompetencji od bibliotekarzy przyszłości oczekuje się otwartości na nowości, oraz elastyczności w zaspakajaniu zmieniających się potrzeb użytkowników i obsługi informacyjnej. Oczekuje się od służb informacyjnych maksymalnej giętkości w gromadzeniu i selekcji źródeł wymaganych przez nowe potrzeby biznesu. Zakłada się, że na każdym etapie rozwoju bibliotekarz i pracownik służb informacyjnych w 21. wieku będzie partnerem i niezbędnym konsultantem do spraw informacyjnych.

Amerykanie określili także grupę kompetencji osobistych, które pożądane będą od osób wykonujących pracę w bibliotece i służbach informacyjnych w nadchodzącym stuleciu.

1. W pierwszej grupie kompetencji akcentuje się osobistą identyfikację z zawodem, gdyż od niej zależy, zdaniem członków Komitetu, nieustanne poszukiwanie, ale i emocjonalny stosunek do sukcesów i porażek. Jest to warunek ustawicznego doskonalenia własnego warsztatu pracy, który prowadzi do coraz doskonalszej obsługi informacyjnej. Identyfikacja z zawodem wyzwala postawy nastawione na wyszukiwanie wyzwań

zarówno na stanowisku pracy, jak na zewnątrz biblioteki, agencji informacyjnej czy innego podmiotu, który bibliotekarz lub pracownik informacji obsługuje pod względem informacyjnym.

2. Wśród kompetencji osobistych od bibliotekarza przyszłości oczekują Amerykanie szerokiego spojrzenia, które jest częścią kreatywnego procesu działalności jednostki i organizacji. Szerokie spojrzenie wyzwala dostrzeganie zadań priorytetowych w obsłudze informacyjnej oraz współzawodnictwo. Pozwala także unikać stereotypów i schematów w pracy oraz wyzwala w codziennej pracy nastawienia praktycystyczne w obsłudze informacyjnej. Od bibliotekarzy przyszłości Amerykanie oczekują wzajemnego szacunku i zaufania jako niezbędnego warunku funkcjonowania społeczeństwa demokratycznego, umiejętności efektywnej komunikacji, która wyzwala pomysły i entuzjazm w ich realizacji. Oczekuje się także nawyku pracy grupowej, zarówno w miejscu pracy, jak i w środowisku, gdyż tylko taka postawa może przyczyniać się do osobistych sukcesów oraz zachęcać do formalnych i nieformalnych okazji permanentnego uczenia się. Oczekuje się też od bibliotekarzy i służb informacyjnych planowania i organizacji czasu pracy, postaw krytycznych, twórczego nastawienia i silnego poczucia własnej wartości, wynikających z osobistych i zawodowych celów życiowych.

W zasadzie można by powiedzieć, iż taki katechizm nie jest i obcy polskiemu bibliotekarstwu, i aczkolwiek nie został on sformułowany w dokumencie projektującym rolę profesji pracownika informacji naukowej na stulecie, to wszystko zdąża ku temu, aby znalazł swoje odzwierciedlenie w praktyce informacyjnej na terenie działania książnic naukowych. Świadczą o tym najbardziej charakterystyczne i typowe opinie polskich teoretyków i praktyków bibliotekarstwa i informacji naukowej. Na wymogi etyczne stawiane przed pracownikami informacji naukowej i bibliotekarstwa zwraca się szczególną uwagę w bibliotekarstwie brytyjskim i skandynawskim. W Polsce i ten nurt oczekiwań zawodowych co pewien czas pojawia się w postaci kolejnych edycji kodeksu etycznego zawodu bibliotekarza i pracownika informacji naukowej. Podobnie wraca jak bumerang pytanie o wykształcenie specjalistów w dziedzinie informacji naukowej: czy mają to być osoby po różnych studiach specjalistycznych przyuczeni do warsztatu pracy bibliotecznej na poszczególnych stanowiskach, czy też osoby wykształcone przez kilka lat tylko z ukierunkowaniem na pracę w książnicach ?. Pytanie dotyczy przyszłości studiów bibliotekoznawczych, ich kształtu, programu, cyklu kształcenia, itp. Zwolennicy jednej i drugiej szkoły wysuwają wzajemnie zazwyczaj wykluczające się argumenty.

O ewolucji statusu edukacyjnego polskiego pracownika informacji naukowej i bibliotekarstwa w kierunku rozwiązań amerykańskich i anglosaskich decyduje uniwersalność wdrażanych technologii informacyjnych i komunikacyjnych, przepływ wiedzy ponad granicami, tworzenie relacyjnych, analitycznych i syntetycznych baz danych, bibliotek wirtualnych, wymiany

dokumentów elektronicznych. Wszystkie te składniki nowoczesnej książnicy naukowej, i nie tylko, oparte są na uniwersalności języka angielskiego, terminologii angielskiej i technologii informacyjnych oraz komunikacyjnych funkcjonujących w większości społeczeństw Ameryki Północnej, Europy i Australii. Konieczność większości usług informacyjnych dla życia naukowego i dydaktyki wymuszają zbliżone uniwersalne procedury oparte na sprawdzonych schematach funkcjonowania poszczególnych ogniw bibliotek naukowych i narzucają postawy, czynności, zachowania zbliżone lub nieomal identyczne jak w książnicach amerykańskich czy europejskich. Różnice wynikać mogą ze specyfiki poszczególnych bibliotek naukowych, ich zakresu działania, wielkości zbiorów, stopnia komputeryzacji i utrzymujących się wciąż stereotypów lokalnego funkcjonowania. Ponadto nastąpiło klasyczne odwrócenie sytuacji, w której postęp technologiczny i rozwiązania techniczne wyprzedzają zmiany w sposobie myślenia ludzi. Przez stulecia od pokolenia dorosłego uczyli się młodzi. Po raz pierwszy nastąpiło odwrócenie sytuacji. Od pokolenia wchodzącego w życie muszą uczyć się starsi. Gruntowanych zatem zmian w traktowaniu technicznych rozwiązań jako oczywistych w otoczeniu człowieka można spodziewać się po wymianie pokoleniowej, gdyż zapewne wtedy dopiero zanikną wszelakie bariery psychologiczne w korzystaniu z mediów różnego typu i ofert informacyjnych zarówno u samych pracowników informacji naukowej i bibliotekarzy jak i użytkowników.

Jedna z pracownic poznańskiej uczelni naukowej w ramach przygotowywania pracy magisterskiej zbadała wykorzystanie baz danych przez studentów państwowych uczelni poznańskich w roku 1994. Okazało się, iż tylko 47 % studentów korzystało z baz danych, przy czym charakterystyczne, iż wykorzystanie baz danych najlepiej wyglądało wśród studentów Akademii Wychowania Fizycznego, znacznie zaś gorzej wśród studentów Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza i Politechniki Poznańskiej. Podobnie mniej niż połowa pracowników naukowych i dydaktycznych sięgała do baz danych [3] . Widoczny jest zatem brak wykorzystania nawet aktualnych możliwości oferty usług informacyjnych przez studiujących i pracowników naukowo-dydaktycznych, gdyż funkcjonują wciąż ogromne bariery informacyjne tkwiące w samych użytkownikach. Generuje to szczególną rolę funkcji edukacyjnej bibliotek polskich, w szczególności książnic naukowych i ugruntowuje ważną pozycję pracownika informacji naukowej i bibliotekarza w powszechnej edukacji w kształtującym się społeczeństwie informacyjnym.

Zawód bibliotekarza i pracownika informacji naukowej nieustannie ewoluuje, a tempo zmian jest współcześnie szybsze niż w przeszłości. Rodzi to nawet określone perturbacje z jednoznaczną definicją zawodu. Zawróciła na to uwagę w jednym z artykułów Ewa Stachowska-Musiał z Biblioteki

---

[3] Mizgalska E.: *Wykorzystanie baz danych przez studentów uczelni państwowych Poznania w roku 1994.* Kalisz 2005 [Archiwum Wydziału Pedagogiczno-Artystycznego UAM w Kaliszu. Praca magisterska - rękopis].

Uniwersyteckiej w Warszawie [4]. Zawód bibliotekarza należy do tych, w obrębie których w wyniku zmienności ciągle wzrasta liczba różnych specjalności. W zakresie tego zawodu mieści się bowiem: bibliograf, bibliolog, bibliotekoznawca, bibliotekarz zbiorów specjalnych, specjalista informacji naukowej, technicznej i ekonomicznej. W obszarze wykonywanego zawodu przez bibliotekarza naukowego mieszczą się ponadto systemy informacyjno-biblioteczne, ochrona zbiorów, dydaktyka biblioteczna, a w bibliotekarstwie powszechnym także instrukcyjne i kulturotwórcze funkcje działalności bibliotecznej. Coraz częściej mówi się na polskim gruncie o bibliotekarzach dziedzinowych czyli specjalistach zajmujących się od początku do końca zbiorami z jednej dziedziny czy dyscypliny wiedzy. Taki specjalista funkcjonuje od lat w bibliotekarstwie niemieckim i zajmuje się zarówno gromadzeniem specjalistycznych zbiorów, ich opracowaniem oraz informowaniem o ich zawartości. W polskich bibliotekach naukowych w wyniku komputeryzacji i medializacji idea tworzenia stanowisk bibliotekarzy dziedzinowych staje się coraz bardziej popularna. Specjalistyczne wykształcenie bibliotekarzy dziedzinowych ma istotne znaczenie dla opracowania zbiorów i udzielanych informacji. Wspomniana powyżej autorka pisze o różnych nowych specjalizacjach w obrębie profesji bibliotekarskiej, które pojawiły się w ostatnim dziesięcioleciu. Wymienia bibliotekarzy menedżerów, bibliotekarzy do spraw marketingu, specjalistów informacji elektronicznej, informatorów dziedzinowych, menedżerów bazy NUKAT, administratorów kartoteki haseł formalnych, administratorów bazy rekordów bibliograficznych, administratorów bazy rekordów haseł przedmiotowych i szereg jeszcze innych mutacji zawodu. W bibliotekach publicznych można by mówić jeszcze o bibliotekarzach – animatorach kultury, w szkolnych o bibliotekarzach – nauczycielach, a we wszystkich typach bibliotek o pracownikach obsługi bezpośredniej zatrudnionych w działach udostępniania. Coraz bardziej na tym tle komplikuje się rola szkolnictwa bibliotekarskiego zmuszonego do wybierania na pewnym etapie studiów różnych modułów, specjalizacji, seminariów, aby potencjalnie przygotować przyszłych bibliotekarzy do sprostania wykonywania pracy nie tylko na różnych stanowiskach bibliotecznych ale i w różnorodnych nowych specjalizacjach z zakresu informacji naukowej i bibliotekarstwa.

Halina Ganińska w jednym z artykułów zastanawiała się nad miejscem i rola bibliotekarzy dziedzinowych w bibliotekach politechnik w Polsce. W oparciu o dane zebrane metodą ankietyzacji autorka starała się odpowiedzieć na pytanie o postrzeganie roli bibliotekarzy dziedzinowych, mimo, iż nie są oni zatrudniani w sensie formalno-prawnym w naukowych bibliotekach technicznych. Pisała: „*Skoro rozważamy miejsce i zadania de facto bibliotekarza dziedzinowego w zakresie problematyki gromadzenia zbiorów, należy chociażby w wielkim skrócie przedstawić zakres dziedzin, które są przedmiotem procesu dydaktycznego i badań naukowych w politechnikach w Polsce, a w konsekwencji zakreślają obszar gromadzonych zasobów.*

[4] Stachowska-Musiał E: *Zawód bibliotekarza dziś i jutro.* „Poradnik Bibliotekarza”. 2003, nr 12, s. 3-9.

Klasyczny obszar to szeroko pojęte nauki techniczne, którą są odzwierciedlone w nazwach wydziałów, jak również nauki matematyczno-fizyczno-chemiczne, a także podstawy nauk ekonomiczno-społecznych. Nowe obszary, od co najmniej kilku lat, to na przykład: inżynieria środowiska, ochrona środowiska, marketing przemysłowy i zarządzanie produkcją, telekomunikacja i inżynieria komunikacji interpersonalnej, komunikacja multimedialna, mechatronika, nanotechnologia czy logistyka „. Stwierdzała następnie, iż mimo braku formalnych stanowisk bibliotekarzy dziedzinowych w opiniach wielu pytanych przez nią respondentów bibliotekarze wykonują zadania bibliotekarzy dziedzinowych, takie jak: „*… typowanie publikacji do zakupu i podejmowanie decyzji kupna danego tytułu i ilości egzemplarzy, w ramach posiadanego budżetu; analizowanie zamówień ze strony użytkowników i prowadzenie konsultacji (najczęściej telefonicznych) z pracownikami naukowo-dydaktycznymi poszczególnych przedmiotów, a w ich wyniku uwzględnianie potrzeb zgodnych ze zmianami dydaktycznymi i naukowymi, względnie pozostawienie decyzji o zakupie pracownikom naukowym; dbanie o dostęp do bieżącej informacji o nowościach wydawniczych z danej dziedziny wiedzy, z wykorzystaniem baz danych (…); tworzenie własnego informatorium o wydawcach, ich ofertach, wystawach, promocjach (…); zbieranie dezyderatów z filii i innych agend biblioteki głównej (w tych bibliotekach, gdzie jest centralny zakup dla biblioteki głównej i pozostałych - jest ich kilka); przekazywanie zainteresowanym pracownikom informacji o nowościach wydawniczych bezpośrednio lub przez Internet (…)”* [5]. Może to być symptomatyczny głos o pozycji bibliotekarzy dziedzinowych w polskich książnicach naukowych i pojmowanie ich roli w książnicy naukowej jako specjalistów od opracowania rzeczowego zbiorów, zarówno tradycyjnego jak i elektronicznego. Od specjalistów informacji naukowej tego typu oczekuje się zarówno studiów bibliotekarskich wyższych lub podyplomowych i jednocześnie wyższych studiów w określonej dziedzinie technicznej lub ekonomicznej, w zależności od typu książnicy naukowej.

Pytanie o sylwetkę pracownika informacji naukowej i bibliotekarza przetacza się przez wszystkie konferencje dotyczące kształcenia zawodowego w tej profesji i jest przedmiotem wielu artykułów, polemik i dyskusji. Na ogół dotyczy ono proporcji pomiędzy dobrymi technikami potrafiącymi poruszać się szybko i skutecznie po tradycyjnych źródłach i zasobach bibliotecznych jak i posługiwać się narzędziami elektronicznymi, a wszechstronnie, wykształconymi specjalistami wypełniającymi dla użytkowników rolę przewodnika i mentora. Wskazuje się tu najczęściej rozwiązania angielskie lub skandynawskie, gdzie obok rzeszy techników bibliotecznych funkcjonują zaiste wykształceni bibliotekarze zdolni do partnerstwa dla najbardziej wymagającego i wykształconego użytkownika. Nie jest obca polskiemu środowisku pracowników informacji naukowej i bibliotekarzy idea infobrokerstwa na wzór

---

[5] Ganińska H: *Gromadzenie a bibliotekarz dziedzinowy w bibliotekach politechnik w Polsce*. EBIB Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy 2000 10(18) [dok. elektr]. www.oss.wroc.pl/biuletyn/ebib18/ganinska/html [odczyt 5.06.2005r]

amerykański. Pojawiły się nawet w nazwach kierunków studiów i specjalności, w wyższych szkołach niepublicznych przede wszystkim, atrakcyjnie brzmiące nazwy: „broker informacji”, „zarządzanie informacją”, itp. Idea takich studiów i zawodu związanego z wykształceniem wyższym w zakresie brokerstwa informacyjnego słabo przekłada się na rynek pracy, a przedstawiciele państwowych uczelni wyższych kształcących kadry dla bibliotekarstwa i informacji naukowej od lat twierdzą nawet, iż poza nazwą niewiele kryje się w tym innowacyjności. Być może jest to początek długiej drogi do wykreowania nowego zawodu w służbie wszystkich poszukujących i potrzebujących informacji dla nich adresowanej lub ze względów zawodowych, edukacyjnych lub ambicjonalnej niezbędnej.

Już parę lat temu wybitny polski informatyk, Konrad R. Fiałkowski, profesor Rennsselaer Politechnic Institute w Troy w USA i profesor Uniwersytetu Warszawskiego, twierdził, iż skuteczne poruszanie się po zasobach Internetu będzie wymagało niemałej wiedzy i kunsztu. Jedynie wiedza uzupełniana doświadczeniem pozwoli wypreparować ze zbioru zasobów sieci pewnego rodzaju podzbiory informacji na określony temat. Wiedza taka musi zarazem być gwarantowana i akredytowana. Taką rolę w odróżnieniu od klasycznego dokumentalisty, researchera czy bibliotekarza może wypełnić broker informacji. Profesor we wspomnianym wywiadzie stwierdzał: „…. *broker informacji musiałby podjąć działania zmierzające do oceny jakości informacji uzyskanej z sieci. Musiałby ostatecznie wybranej przez siebie informacji udzielić akredytacji, firmowanej swoim nazwiskiem podobnie jak robi to notariusz czy autor książki, firmujący przecież nazwiskiem napisany tekst. Bądź też jak broker giełdowy, któremu ufamy, powierzając mu zakup najlepszego pakietu akcji, czy broker ubezpieczeniowy, dobierający na zlecenie firmę najlepiej realizującą nasze życzenia.*

Proces takiej akredytacji byłby złożony, niejednokrotnie wymagający pracy zespołu wielu specjalistów z odpowiadającej zadanemu tematowi dziedziny. Specjaliści ci będą zapewne działać na zasadzie konsultantów brokera czy też recenzentów jego opracowań. Niektórzy z nich będą mieć własne, specjalizowane, stale uaktualniane i akredytowane przez nich samych zbiory źródeł. W ten sposób staną się oni brokerami informacji specjalizowanej. W stosunku do brokera tworzącego zlecony kompletny moduł informacyjny będą pełnić taką samą funkcję jak dostawcy podzespołów u producenta samochodów „ [6]. Być może za jakiś czas specjaliści, bibliotekarze dziedzinowi, znamienici dokumentaliści, będą mieli konkurentów w postaci niezależnych wolnych zawodów nazywanych dziś już brokerami informacji, którzy zapracowanym specjalistom w różnych dziedzinach i zawodach będą mogli dostarczać wiedzę sprawdzoną i wiarygodną i to w czasie optymalnym w stosunku do oczekiwań użytkowników.

Artur Jazdon na konferencji w 2003 roku mówił o rozszerzającym się zróżnicowaniu stanowisk i specjalności bibliotecznych w książnicach naukowych. Poza bibliotekarzami dziedzinowymi wymieniał wyraźnie

[6] Miś B: *Zawód: infobroker* .”Wiedza i Życie”. 2001 nr 4.

wyodrębniającą się grupę bibliotekarzy systemowych odpowiadających za całość spraw związanych z zarządzaniem bibliotecznymi systemami komputerowymi. Za tym stanowiskiem według tego autora wyłania się funkcja /stanowisko informatyka, który nie zawsze musi nawet mieć coś wspólnego z bibliotekarstwem, ale jego obecność w książnicy staje się niezbędna. Wspomniany autor wymienia tworzone już różne inne stanowiska w bibliotekach, na których zatrudnia się specjalistów do spraw: informacji elektronicznej, informacji komputerowej, informacyjnej obsługi użytkowników i szkoleń, dokumentów elektronicznych, czasopism elektronicznych, wydawnictw elektronicznych, informacji internetowej, informacji europejskiej, gdyż takie zaistniały potrzeby w praktyce [7].

Na tle wybranych, kilku powyższych uwag, nasuwa się pytanie o możliwość w miarę precyzyjnego określenia statusu edukacyjnego pracownika informacji naukowej i bibliotekarza w polskim bibliotekarstwie. Zapewne nie jest to wciąż jeszcze możliwe, gdyż proces zmian i przeobrażeń jest ciągły, zależny od tempa zmian społecznych i gospodarczych, od miejsca czytelnictwa, bibliotek i usług informacyjnych w programie polityki kulturalnej państwa, od kondycji szkolnictwa wyższego zdolnego przygotować wszechstronnie wykształconych bibliotekarzy profesjonalistów i szeregu jeszcze innych uwarunkowań. Status edukacyjny bibliotekarza i pracownika informacji naukowej ponadto kształtują różnorodne zmiany kulturowe w otoczeniu użytkownika usług biblioteczno-informacyjnych.

Zatem zapewne za parę czy parenaście nawet lat podobne pytanie będzie nadal stawiane.

.

[7] Jazdon A: *O nowych stanowiskach, specjalnościach i zawodach* [W:] Zawód bibliotekarza dziś i jutro: materiały z ogólnopolskiej konferencji (Nałęczów 18 – 20 września 2003). Wydawnictwo SBP, Warszawa 2003, s. 97-114.

Marek Fertsch
Politechnika Poznańska w Poznaniu
Instytut Inżynierii Zarządzania
Marek.Fertsch@put.poznan.pl

Zadania bibliotek w procesie kształcenia - źródła elektroniczne w dydaktyce

Tasks of libraries in education process - electronic sources of information in teaching

Abstrakt

Konieczność podniesienia jakości kształcenia w polskim szkolnictwie wyższym, powodowana coraz większą konkurencją, zarówno między uczelniami krajowymi, jak również ze strony uczelni zagranicznych, wymaga wdrożenia nowoczesnych form kształcenia. To z kolei pociąga za sobą potrzebę lepszego wykorzystania istniejących możliwości technicznych. Referat omawia zadania, jakie przypadną bibliotekom w realizacji nowej formy kształcenia. Powinny one polegać przede wszystkim na udostępnianiu w sieci materiałów dydaktycznych oraz zorganizowaniu i zapewnieniu dostępu do materiałów źródłowych dla poszczególnych dziedzin nauki.

Słowa kluczowe

nauczanie akademickie – jakość; nauczanie na odległość; zasoby elektroniczne; biblioteki akademickie

Abstract

Growing competition between Polish academies and from foreign academies causes necessity to improve of higher education quality. This expects introducing of modern education forms and better use of technical possibilities. The paper describes tasks of academic libraries in realization of new education form: providing online access to didactic materials as well as organization and providing access to source materials from various fields of science.

Key words

higher education – quality; distance education; electronic resources; academic libraries

Jednym z zasadniczych zadań, jakie stoją przed polskim szkolnictwem wyższym jest podniesienie jakości kształcenia. Podjęte w tym zakresie kroki o charakterze instytucjonalnym – utworzenie Państwowej Komisji Akredytacyjnej i opracowanie standardów kształcenia dla poszczególnych kierunków studiów przyczyniają się przede wszystkim do wyrównywania różnic w poziomie kształcenia pomiędzy poszczególnymi uczelniami poprzez przestrzeganie określonych standardów kadrowych i programowych. Zbliżający się niż demograficzny spowoduje na pewno nasilenie się konkurencji pomiędzy uczelniami. Wiele z nich poszukiwać będzie przewagi konkurencyjnej poprzez oferowanie studentom wiedzy nie tylko na poziomie minimów określonych przez Państwową Komisję Akredytacyjną, ale w zakresie znacznie te minima przekraczającym. Uczelnie poszukiwać będą również nowych, bardziej atrakcyjnych dla studentów form kształcenia. Bodźcem do takich działań będzie

również nasilająca się konkurencja z strony uczelni zagranicznych na jednolitym europejskim rynku edukacyjnym.

Założyć można z dużym prawdopodobieństwem, że obiektem działań ponoszących jakość kształcenia staną się w pierwszej kolejności studia zaoczne. Ta forma kształcenia, rozwijana bardzo intensywnie w ostatnich czasach przez wiele uczelni, głównie ze względów finansowych, ma wiele wad. Do podstawowych z nich zaliczyć należy ograniczoną ilość zajęć (średnio nieco ponad 60% ilości godzin na studiach dziennych) i terminy odbywania zajęć – w weekendy i wolne dni. Mimo dużej popularności studiów zaocznych wśród studentów, zwłaszcza pracujących, wielu pracodawców już w tej chwili niechętnie zatrudnia absolwentów studiów zaocznych. Przegrywają oni na rynku pracy w konkurencji z absolwentami studiów dziennych.

Można wyobrazić sobie zrównanie liczby godzin na wszystkich rodzajach studiów. Zakładając, że odbyłoby się to przez powiększenie ilości godzin na studiach zaocznych, łatwo zauważyć, że doprowadziło by to do wydłużenia studiów z obecnych 3 – 3,5 lub 5 lat co najmniej o dodatkowe dwa lub trzy lata. Wątpliwe czy poza hobbystami znaleźliby się kandydaci na tak długotrwale studia.

Nie można jednak całkowicie wyeliminować studiów zaocznych. Stanowią one w chwili obecnej jedyną formę uzupełnienia lub zdobycia wykształcenia dla osób, których praca zawodowa takiego uzupełnienia wymaga. Trudno sobie wyobrazić, że pracodawcy decydować się będą na urlopowanie lub oddelegowanie pracownika na kilka lat, po to by mógł on skończyć studia dzienne. Ilość osób stojących przed koniecznością uzupełnienia czy zdobycia wykształcenia związanego w wykonywaną pracą w trakcie tej pracy będzie się chyba z czasem powiększać. Uczelnie stworzyć muszą ofertę dla tej grupy osób.

Taka mowa forma kształcenia stanowić będzie alternatywę dla ambitnych studentów studiów dziennych, którzy często już w tej chwili studiują równolegle dwie specjalności lub nawet dwa kierunki studiów.

Zastanówmy się jak wyglądać będzie ta nowa forma studiów. Przyjąć należy, że charakteryzować ją będą następujące cechy:

- będą to studia niestacjonarne, odbywające się poza terenem uczelni;
- ilość przekazywanej wiedzy będzie identyczna z materiałem obowiązującym dla studiów dziennych;
- obowiązywać będą jednakowe wymagania, jak w przypadku studiów dziennych;
- inny będzie charakter więzi studenta z uczelnią, z jednej strony mieć on będzie bezpośredni kontakt z przygotowanymi materiałami dydaktycznymi i wykładowcami z drugiej zaś odwiedzać będzie uczelnię dwa albo trzy razy w trakcie semestru, zdobywając zaliczenia i zdając egzaminy. Kontrola wiedzy i umiejętności studentów studiów dziennych i tych, którzy studiować będą w ramach organizacyjnych tej nowej formy studiów będzie się mogła odbywać w tym samym terminie – może zostać wyznaczony jeden wspólny termin egzaminu. Trudno (z wielu względów) obecnie

wyobrazić sobie wykładowcę, który odważyłby się na taką organizację egzaminu.

Nowa forma kształcenia realizowana przez wyższe uczelnie zachować powinna maksymalnie wiele pozytywnych cech tradycyjnego kształcenia akademickiego. Do cech, które bezwzględnie powinny być zachowane zaliczyć należy:

- możliwość udziału w prowadzonych „na żywo” wykładach i innych formach zajęć, bezpośredni kontakt z prowadzącym zajęcia wykładowcą,
- interaktywny charakter prowadzonych zajęć, umożliwiający studentowi, podobnie jak ma to miejsce w trakcie „tradycyjnych” zajęć na wyższej uczelni, zadawanie pytań i udział w dyskusji, bieżące konsultacje z prowadzącym zajęcia, zwłaszcza w przypadku zajęć o charakterze ćwiczeniowym, projektowym a zwłaszcza laboratoryjnym,
- dostęp do materiałów dydaktycznych – książek, skryptów i czasopism fachowych, przewodników do ćwiczeń, zbiorów zadań, przygotowanych materiałów projektowych.

Równocześnie powinna być zachowana zasada elastyczności czasowej, to znaczy udostępnienie studentowi możliwości korzystania z wszystkich wymienionych wyżej opcji w dowolnym, odpowiadającym mu terminie. Jest oczywiste, że utrzymanie elastyczności czasowej ograniczać będzie interaktywny charakter kontaktu studenta z wykładowcą. W tym zakresie konieczne jest znalezienie rozwiązania, które zapewni racjonalny kompromis pomiędzy interaktywnością a elastycznością czasową prowadzonych zajęć.

W kontekście przedstawionych wyżej rozważań odnieść się należy do aktualnie istniejących możliwości technicznych i najpopularniejszych sposobów ich wykorzystywania. Chodzi tu mianowicie o dość ostatnio popularną i rozwijaną z wykorzystaniem internetu koncepcję "kształcenia na odległość" (distant learning). W dużym skrócie można ją scharakteryzować jako działalność polegającą na umieszczaniu w sieci odpowiednio przygotowanych materiałów dydaktycznych, umożliwiających korzystaniu z nich samodzielne zdobywanie wiedzy oraz kontrolę stopnia jej opanowania. Rozwiązanie to opiera się zwykle na koncepcji „nauczania programowego”, w którym wiedza opanowywana jest według ścisłego schematu, w formie i zakresie zdeterminowanym przez udostępnione uczącemu się materiały dydaktyczne. Ten sposób postępowania doskonale realizuje zasadę elastyczności czasowej. Interaktywność możliwa jest jedynie w ramach przewidzianych i stworzonych przez opracowującego materiały dydaktyczne. Nawet drobne wyjście poza ustalony wcześniej zakres przekazywanych informacji jest praktycznie niemożliwe. Nauczanie programowe doskonale sprawdza się w przypadku niektórych dyscyplin wiedzy, czy też niektórych problemów cechujących się wyraźnie określoną, przejrzystą strukturą i dokładnie określonym zakresem wiedzy, jaki należy przekazać. Nie ma jednak wiele wspólnego z klasycznym kształceniem akademickim. Nadaje się za to świetnie do przekazywania wiedzy związanej z opanowaniem pewnych wyraźnie określonych umiejętności,

zwłaszcza w przypadku zdobywania lub doskonalenia umiejętności zawodowych (vocational training). Jest to model kształcenia szeroko propagowany przez wiele organizacji zawodowych w Europie [1].

Realizacja opisywanej pokrótce powyżej, nowej formy kształcenia wymagać będzie wykorzystania istniejących obecnie możliwości technicznych, przede wszystkim internetu. Ciężar problemu nie leży w tworzeniu nowych rozwiązań, ale w odpowiedniej organizacji wykorzystania potencjału obecnie już dostępnych rozwiązań. Rozwiązanie tego problemu stanie się możliwe przez szerokie zaangażowanie się bibliotek. Zadania, jakie przypadną bibliotekom w realizacji nowej formy kształcenia polegać będą z grubsza na:

- przechowywaniu i udostępnianiu (sprzedaż, wypożyczanie) w formie tradycyjnej oraz poprzez sieć materiałów dydaktycznych takich jak wykłady, zajęcia ćwiczeniowe i laboratoryjne utrwalone w formie nagrań na płytach CD, taśmach video i plików z nagranym obrazem i dźwiękiem. Tego rodzaju działalność prowadzona jest w chwili obecnej przez wiele uczelni amerykańskich [2];
- przechowywaniu i udostępnianiu zapisanych w formie elektronicznej książek i czasopism stanowiących literaturę podstawową i uzupełniającą dla danego przedmiotu;
- przechowywaniu i udostępnianiu zapisanych na elektronicznych nośnikach skryptów do wykładów, ćwiczeń, zajęć projektowych i laboratoryjnych; O ile potrzeba przygotowania skryptów do zajęć ćwiczeniowych, laboratoryjnych i rojektowych nie wydaje się budzić wątpliwości to zastanowić się należy nad potrzebą przygotowywania tak popularnej formy materiałów dydaktycznych jak „skrypty do wykładów". W praktyce są one najczęściej substytutem literatury fachowej, do której student nie może dotrzeć z powodu małej liczby książek w bibliotece, niedogodnego terminu lub pory odbywania zajęć czy nieznajomości języka. Autor tej publikacji przygotował kiedyś, razem ze swoimi współpracownikami, obszerny „skrypt" do wykładów w formie prezentacji w Power Poincie i udostępnił go studentom poprzez internet. „Skrypt" został dobrze przyjęty przez studentów, którzy szeroko wykorzystywali go zamiast literatury przedmiotu. Był nawet cytowany w pracach dyplomowych i publikacjach przygotowywanych przez studentów. W obecnej chwili, kiedy zapis w formie elektronicznej pozwala łatwo omijać barierę małej liczby egzemplarzy książek dostępnych na półce wypożyczalni i godzin otwarcia biblioteki, zaniechać chyba należy przygotowywania specjalnych wydawnictw zawierających treść wykładów. Należy zamiast tego zapewnić szeroki dostęp do literatury źródłowej. Znikną z korytarzy uczelni kserokopie skryptów z pozakreślanymi kolorowymi flamastrami odpowiedziami na najczęściej zadawane przez egzaminatora pytania, które po zdanym egzaminie lądują zwykle w koszu przed salą, w której egzamin się odbywał. Nastąpi renesans niezbyt w tej chwili popularnej wśród studentów umiejętności „czytania ze zrozumieniem".

- umożliwienie studentom bezpośredniego kontaktu z wykładowcą poprzez konsultacje prowadzone ze studia lub z pokoju wykładowcy z wykorzystaniem transmisji dźwięku i obrazu;
- transmisje z zajęć laboratoryjnych;
- tworzenie ewidencji umożliwiającej prześledzenie jak często student kontaktował się z uczelnią, z jakich materiałów korzystał oraz dokumentacji jego kontaktów z wykładowcami; dopuścić chyba można zdawanie kolokwiów a zwłaszcza przygotowanie projektów „na odległość" oczywiście pod warunkiem, ze odpowiednia dokumentacja będzie tworzona w formie elektronicznej i odpowiednio długo przechowywana.

Wydaje się, że oprócz scharakteryzowanej wyżej kluczowej roli w przygotowaniu i upowszechnieniu nowej formy kształcenia, „digitalizacja" bibliotek naukowych stawia przed nimi jeszcze inne zadanie. Nie jest ono powszechnie dostrzegane, bowiem należy od zawsze do kluczowych zadań każdej biblioteki naukowej. Zadaniem tym jest zapewnienie czytelnikowi dostępu do materiałów źródłowych – fundamentalnych, kluczowych dla zrozumienia podstaw danej dyscypliny nauki publikacji. Zadanie to realizowane jest przez każdą naukową bibliotekę poprzez wypożyczenia międzybiblioteczne, udostępnianie mikrofilmów czy materiałów źródłowych w formie elektronicznej. Funkcjonujące aktualnie rozwiązanie ma jednak pewną słabość – osoba zainteresowana danym materiałem źródłowym ma możliwość dotarcia do niego pod warunkiem, że wie o jego istnieniu. Przedstawiciel każdej dyscypliny naukowej bez większego wysiłku wskazać może w obrębie dyscypliny, którą reprezentuje takie podstawowe pojęcia i koncepcje, które drogą wielokrotnych reinterpretacji oderwały się od swoich korzeni i funkcjonują w „potocznej" świadomości uczonych niejako niezależnie od swoich źródeł. Żeby nie być gołosłownym autor tego artykułu przytoczy kilka przykładów z zakresu własnej dyscypliny:

- problem strategicznego znaczenia długookresowego planowania produkcji w przedsiębiorstwie, z powodu niedostępności podstawowych materiałów źródłowych problem ten jest przez większość studentów kojarzony z okresem socjalizmu;
- znaczenie dorobku klasyka organizacji Fredericka Winslowa Taylora dla współczesnego zarządzania; przez lata krytykowany dorobek ten jest w ostatnich latach oraz bardziej podkreślany i doceniany. Swoją drogą ciekawe, ilu studentów kierunku „zarządzanie i marketing" często zawzięcie krytykujących Taylora miało możliwość zapoznać się z jedynym polskim tłumaczeniem jego fundamentalnego dzieła wydanym w późnych latach czterdziestych ubiegłego wieku w Poznaniu?
- „metoda ABC" (zwana również „zasadą Pareto"), która w literaturze z zakresu logistyki wydaje się czasem spełniać podobna rolę, jak aspiryna w „popularnej" medycynie. Jej istota i znaczenie jest trudna do zrozumienia w oderwaniu od kontekstu jej powstania.

Trudno się dziwić, że przywiązujący tak dużą wagę do jakości kształcenia Amerykanie zwracają uwagę na znaczenie zapoznawania się studentów z pierwszej kolejności z materiałami źródłowymi, potem dopiero z ich komentarzami.

W przyszłości jednym z kluczowych zadań bibliotek naukowych będzie udostępnienie studentom i młodym uczonym podstawowego zestawu materiałów źródłowych o kluczowym znaczeniu dla danej dyscypliny. Zadanie to jest w chwili obecnej łatwe do zrealizowania od strony technicznej, równocześnie trudne od strony merytorycznej. Poszczególne dyscypliny nauki nie dopracowały się dotychczas powszechnie akceptowanego zestawu takich materiałów źródłowych. Pewne pionierskie działania w tym zakresie znaleźć można w przypadku nielicznych zagadnień szczegółowych, jak na przykład historia wojny secesyjnej w Stanach Zjednoczonych [3]. W odniesieniu do całości wiedzy w poszczególnych dyscyplinach nauki zbiory takie dopiero muszą zostać opracowane. Opracować je powinni specjaliści z danej dyscypliny. Inicjatywa ich opracowania wyjść musi jednak ze strony bibliotek. Do nich należeć będzie również zabezpieczenie logistycznej strony takich przedsięwzięć.

Bibliografia

[1] *Certification for logistics professionals: standards*. European Logistics Association, Brussels 2004.

[2] *Executive Briefings Video Programs*. Stanford Graduate School of Business, Stanford b.d.w.

[3] http://www.ciwilwrhome.com.

Krystyna Popławska
Politechnika Poznańska w Poznaniu
Biblioteka Główna
Krystyna.Poplawska@ml.put.poznan.pl

Wdrożenie systemu biblioteczno-informacyjnego HORIZON w Bibliotece Głównej Politechniki Poznańskiej w latach 1994-2005

HORIZON in the Main Library of the Poznan University of Technology: 1994-2005

Abstrakt

Referat przedstawia krótką historię wdrażania zintegrowanego systemu bibliotecznego HORIZON, począwszy od opracowania analiz i dokumentów wstępnych, prac przygotowawczych i szkoleń pracowników. Omawia sposób wprowadzania kolejnych modułów i związane z tym zmiany w organizacji pracy w bibliotece oraz przygotowanie systemu do współpracy z katalogiem centralnym NUKAT.

Słowa kluczowe

biblioteki - automatyzacja; bibliotekarstwo - oprogramowanie

Abstract

The paper presents stages of the implementation of HORIZON, the integrated automated library system, starting with the initial analyses and documents and going on to preparatory work and staff training. It describes the way of introducing successive modules and changes in the library activities resulting from these introductions. It also presents the preparation of the system to cooperate with the National Union Catalog (NUKAT).

Key words

libraries - automatization; librarianship - software

1. Wstęp

Wdrażanie systemu biblioteczno-informacyjnego HORIZON odbywało się w kilku etapach. Poszczególne etapy obejmują następujące lata:

1994-1996 - opracowanie analiz i dokumentów wstępnych dotyczących nowych projektów związanych z procesem komputeryzacji biblioteki;

1996-1997 - prace przygotowawcze do wdrożenia systemu;

1997-2004 - wdrażanie systemu.

Początek prac nad wdrożeniem modułów systemu biblioteczno-informacyjnego HORIZON w Bibliotece Politechniki Poznańskiej rozpoczął się w połowie 1996 roku.

Zostało utworzone Stanowisko ds. Tworzenia Zintegrowanego Systemu Bibliotecznego zwane w środowisku bibliotekarskim bibliotekarzem systemowym oraz Pracownia Obsługi Informatycznej.

W 1997 roku w BGPP zainstalowano serwer, na którym zostały umieszczone 4 bazy wybranych bibliotek poznańskich : Akademii

Ekonomicznej, Akademii Wychowania Fizycznego, Papieskiego Wydziału Teologicznego, Biblioteki Politechniki Poznańskiej oraz baza treningowa, do której miały dostęp wszystkie biblioteki poznańskie wdrażające system HORIZON, a działające w ramach Poznańskiej Fundacji Bibliotek Naukowych – instytucji, której zadaniem był wybór i zakup oprogramowania zintegrowanego systemu bibliotecznego, organizacja przetargu na zakup sprzętu, koordynacja procesu wdrażania systemu, organizacja szkoleń dla bibliotekarzy oraz współpraca z innymi bibliotekami eksploatującymi podobny system biblioteczny.

Obecnie bazy obsługiwane są przez serwer zainstalowany w Poznańskim Centrum Superkomputerowo-Sieciowym, który obsługuje biblioteki naukowe miasta Poznania, zrzeszone w Poznańskiej Fundacji Bibliotek Naukowych.

Po zainstalowaniu bazy należało dostosować system do pracy w bibliotece według lokalnych ustaleń. Zostały przygotowane **arkusze preinstalacyjne**, obejmujące założenia pracy i organizacji wszystkich modułów systemu. Według tych arkuszy firma Dynix, instalująca klienta systemu Horizon wstępnie zaprojektowała bazę danych.

2. Konwersja

Ponieważ od roku 1992 Biblioteka Główna PP pracowała w lokalnym systemie bibliotecznym Lech-BMS, w którym działały dwa moduły: moduł katalogowania druków zwartych oraz moduł udostępniania zbiorów, wypracowano możliwie bezkolizyjne przejście do nowego systemu, bez zakłócenia ciągłości pracy biblioteki.

W związku z czym opracowano zasady konwersji danych z katalogu komputerowego Lech-BMS do systemu HORIZON, pracującego w formacie danych wymiennym USMARC. W 1997 roku dla firmy Dynix, która podjęła się dokonania konwersji została przygotowana dokładna analiza struktury bazy danych systemu lokalnego i propozycja przeniesienia tej bazy do systemu HORIZON.

3. Szkolenia

W tym samym roku rozpoczęły się intensywne szkolenia pracowników Biblioteki Głównej PP w zakresie formatu wymiennego USMARC. Szkolenia były prowadzone przez bibliotekarza systemowego, pracownicy uczestniczyli też w kursach katalogowania organizowanych przez Poznańską Fundację Bibliotek Naukowych.

Szkolenia i rozpoczęcie prac w systemie HORIZON były możliwe dzięki uzyskaniu przez Poznańską Fundację Bibliotek Naukowych środków finansowych z Fundacji Mellona, zakupowi serwerów i komputerów PC; BGPP otrzymała z tego źródła 50 komputerów, sukcesywnie dostarczanych w atach 1996-1998, z których 6 przekazała do bibliotek wydziałowych PP.

4. Praca w modułach

Wdrażanie systemu HORIZON rozpoczęto od modułu gromadzenia zbiorów. Po przetestowaniu, dostosowaniu organizacyjnym i systemowym, w styczniu 1998 roku moduł został uruchomiony w Oddziale Opracowania Druków Zwartych i Zbiorów ; w następstwie tego zostały zautomatyzowane prace związane z podziałem budżetu, wydrukiem zamówień do dostawców oraz wydrukiem ksiąg inwentarzowych. W lutym tegoż roku zaczęliśmy pracę w module katalogowania w Oddziale Wydawnictw Ciągłych od wprowadzania rekordów opisu bibliograficznego czasopism, będących w aktualnej prenumeracie.

W listopadzie 1998 r. Oddział Druków Zwartych i Zbiorów Specjalnych zaczął opracowywać rekordy bibliograficzne książek w formacie USMARC, równolegle wprowadzając dane w systemie Lech-BMS (w tym systemie cały czas działała wypożyczalnia). W kwietniu 1999 roku do bazy systemu HORIZON zostały przegrane rekordy bibliograficzne oraz rekordy pozycji z systemu Lech-BMS, co pozwoliło zamknąć bazę starego systemu i zaprzestać drukowania kart katalogowych do katalogu kartkowego. Baza po konwersji jest poprawiana i uzupełniana.

W wrześniu 1999 roku wdrożyliśmy moduł czasopism składający się z dwóch podmodułów: kontrola czasopism (rejestruje wszystkie zasoby rożnych typów druków ciągłych) i wpływy czasopism (rejestruje bieżące wpływy i zasób). Dostosowano także moduł gromadzenia do rejestracji zamówień, budżetu i wydruku inwentarzy dla czasopism i wydawnictw ciągłych.

Rok 1999 to również intensywne przygotowania do wdrożenia modułu wypożyczeń. Do bazy systemu HORIZON zostały automatycznie przeniesione konta zapisanych do biblioteki czytelników, a następnie pracownicy ręcznie wprowadzili wypożyczenia zarejestrowane w poprzednim systemie. Moduł przystosowano do lokalnego regulaminu biblioteki, a pracownicy zostali przeszkoleni w obsłudze. Uruchomienie wypożyczeń w systemie HORIZON nastąpiło z początkiem roku akademickiego 1999/2000. Ze środków Uczelni i Biblioteki przeprowadzono remont wypożyczalni i sali katalogowej : w wypożyczalni zainstalowano 5 stanowisk obsługujących wypożyczenia i zwroty dokonywane przez czytelników, a w sali katalogowej BGPP zainstalowano 8 terminali z przeglądarką Windows User Interface(WUI), umożliwiającą dostęp do baz komputerowych wszystkich bibliotek Poznańskiej Fundacji Bibliotek Naukowych oraz 6 terminali w czytelni ogólnej na Nowym Mieście (ul.Piotrowo). Terminale zakupiono ze środków Uczelni.

W listopadzie 2000 roku Biblioteka Główna Politechniki Poznańskiej wdrożyła moduł Closed Stack Access (CSA – zamówienia do magazynu zamkniętego). Do tego czasu czytelnicy realizowali wypożyczenia w sposób tradycyjny ; wyszukiwali potrzebne im pozycje w OPAC-u, notowali sygnatury książek, a następnie w Oddziale Udostępniania oddawali wypełniony ręcznie rewers.

Moduł CSA pozwala czytelnikowi na zdalne zamawianie książek poprzez przeglądarkę WUI z 10 stanowisk w sali katalogowej (wypożyczalnia

na Wildzie, 10 stanowisk w czytelni Oddziału Informacji Naukowej (Wilda), 6 w czytelni ogólnej i 4 w czytelni czasopism na Nowym Mieście (ul. Piotrowo) oraz w 6 czytelniach bibliotek instytutowych, które pracują w systemie bibliotecznym. Wydruk zamówienia następuje w magazynie i czytelnik otrzymuje książkę bez konieczności ręcznego wypisywania rewersu, a zamówione pozycje można odbierać w przeciągu trzech dni.

W styczniu 2002 roku w czytelni na Piotrowie zostało utworzone stanowisko komputerowe dla studentów studiów zaocznych umożliwiające studentom zapisy, aktywacje kart czytelnika oraz odbiór zamówionych pozycji (na zamówieniach do CSA możliwość wybrania lokalizacji odbioru) w przeciągu 16 dni.

5. Współpraca z Centrum NUKAT

W marcu 2003 roku Biblioteka Główna Politechniki Poznańskiej podpisała „Porozumienie o współpracy w zakresie katalogowania w Narodowym Uniwersalnym Katalogu Centralnym NUKAT".

Decyzja o przystąpieniu BGPP do katalogu Centralnego Nukat została podjęta już w 2002 roku z chwilą jego powstania. Współpraca z NUKAT wymagała pokonania wielu trudności wynikających z warunków technicznych i cech systemów, różnic w zakresie formatu haseł wzorcowych między systemem HORIZON, a VIRTUĄ - systemem NUKAT. Należało opracować dodatkowe oprogramowanie umożliwiające konwersję rekordów z jednego systemu do drugiego oraz porównania plików w celu modyfikacji i pobierania nowych rekordów.

W pierwszym etapie pracownicy BGPP odbyli szkolenia zorganizowane przez Centrum NUKAT uzyskując uprawnienia do wprowadzania rekordów. Zakres szkolenia obejmował zapoznanie się z systemem VIRTUA, procedurami współpracy oraz zasadami sporządzania rekordów kartoteki haseł wzorcowych i bibliograficznych.

W drugim etapie należało przygotować aktualizację bazy haseł wzorcowych zgodnych z CKHW. Z Centrum NUKAT otrzymaliśmy plik rekordów kartoteki haseł wzorcowych do jej jednorazowej aktualizacji. Został napisany program zapewniający codzienną aktualizację bazy BGPP poprzez wgrywanie rekordów nowych i zmodyfikowanych (rekordy bibliograficzne i KHW).

Aby umożliwić katalogującym import i eksport rekordów bezpośrednio z bazy NUKAT powstał program konwertujący rekordy : HORIZON>VIRTUA oraz VIRTUA>HORIZON. Dzięki temu można bezpośrednio kopiować rekordy z NUKAT lub wysyłać opracowane w Bibliotece Głównej PP z HORIZONA do VIRTUI. Daje to możliwość kopiowania rekordów bezpośrednio z NUKAT z dodawaniem logo biblioteki pobierającej (informacja o miejscu pozycji).

System Horizon w BGPP został odpowiednio przygotowany do współpracy z NUKAT ; ustawienie źródeł importu, dodanie indeksów numerów haseł wzorcowych i bibliograficznych, ujednolicenie formatów

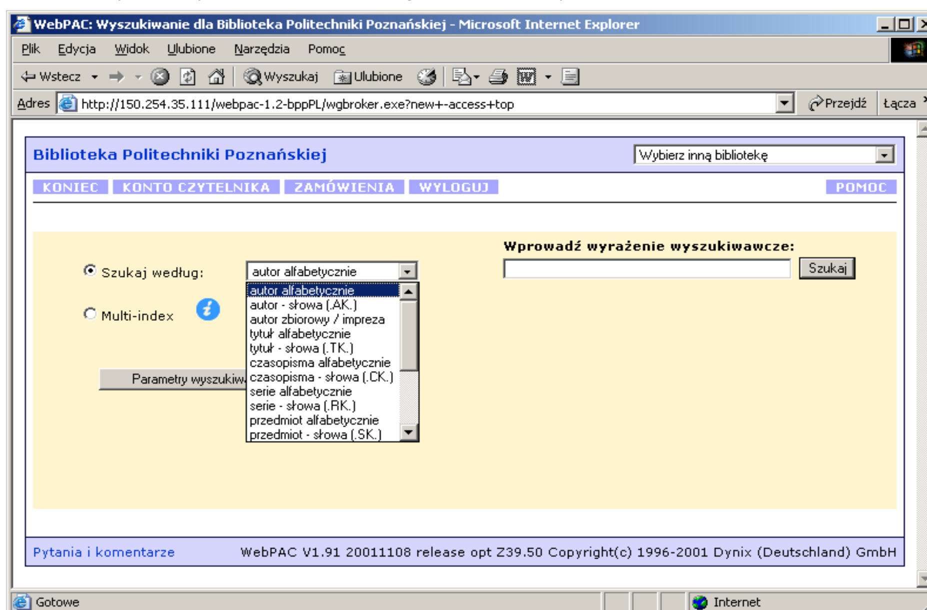
markowskich opisów formalnych i języka haseł przedmiotowych KABA, dodanie indeksów klasyfikacji przedmiotowej w języku angielskim i francuskim.

6. Nowa wersja systemu

Rok 2004 to rok przygotowania do przejścia na nową wersję systemu HORIZON 5.3g cechującą się znacznymi zmianami w stosunku do poprzednich. W nowej wersji systemu moduł wypożyczeń realizuje wszelkie zamówienia oraz wypożyczenia międzybiblioteczne. System został wyposażony w nowy interfejs WebPac dający czytelnikowi możliwość zdalnego zamawiania materiałów bibliotecznych, sprawdzania stanu swojego konta oraz dokonywania samodzielnie prolongaty wybranych pozycji z dowolnego miejsca na Ziemi.

Nowa wersja systemu HORIZON w Bibliotece Głównej PP po przygotowaniu została wdrożona w lutym 2005 roku. Na wszystkich terminalach znajdujących się w sali katalogowej (Wilda), czytelni Oddziału Informacji Naukowej (Wilda), w czytelni ogólnej i czytelni czasopism na Nowym Mieście (ul. Piotrowo) oraz w 6 czytelniach bibliotek instytutowych pracujących w systemie została zainstalowana nowa przeglądarka WWW (patrz rys.1-6).

Rys. 1. Wyszukiwanie w katalogu online dla użytkowników Internetu

Rys. 2. Użytkownik otrzymuje informację o aktualnym statusie pozycji i może złożyć zamówienie

WebPAC: Lista szczegółowa - Biblioteka Politechniki Poznańskiej - Microsoft Internet Explorer

Plik Edycja Widok Ulubione Narzędzia Pomoc

Wstecz Wyszukaj Ulubione

Adres http://150.254.35.111/webpac-1.2-bppPL/wgbroker.exe?20050523102409046822292+1+search+select++2+9 Przejdź Łącza

Biblioteka Politechniki Poznańskiej — Wybierz inną bibliotekę

KONIEC | POPRZEDNIA STRONA | NASTĘPNA STRONA | WYKAZ | WYNIKI SZUKANIA | NOWE SZUKANIE

Lista szczegółowa dla Biblioteka Politechniki Poznańskiej

Łańcuch wyszukiwawczy: **autor alfabetycznie = Cempel, Czesław (1938-).**
Wyświetlany rekord: **10 z 26**

Autor	Cempel, Czesław (1938-).
Tytuł	Drgania mechaniczne : wprowadzenie : siedem wykładów z drgań mechanicznych / Czesław Cempel ; Politechnika Poznańska.
Adres wydawniczy	Poznań : Wydaw. PP, 1982.
Opis	103 s. : il. ; 24cm.
Hasła przedmiotowe	Drgania --podręczniki akademickie.
Uwagi	Literatura s. 97-98.
Uwaga o przezn. czyt.	Skrypt dla kierunku mechanika studiów i kursów podyplomowych.

Lokalizacja	Kolekcja	Sygnatura		Zamawianie
Biblioteka Główna Politechniki Poznańskiej	czytelnia ogólna(Piotrowo)	CzO 50938		Nie wypożyczane
	Kod paskowy	**Status**	**Data zwrotu**	
	000050938000	w czytelni		

http://150.254.35.111/webpac-1.2-bppPL/wgbroker.exe?20050523102409046822292+1+search+sele Internet

WebPAC: Lista szczegółowa - Biblioteka Politechniki Poznańskiej - Microsoft Internet Explorer

Plik Edycja Widok Ulubione Narzędzia Pomoc

Wstecz Wyszukaj Ulubione

Adres http://150.254.35.111/webpac-1.2-bppPL/wgbroker.exe?20050523102409046822292+1+search+select++2+9 Przejdź Łącza

Lokalizacja	Kolekcja	Sygnatura		Zamawianie
Poznańskiej	**Kod paskowy**	**Status**	**Data zwrotu**	
	0000013389	w czytelni		
Biblioteka Główna Politechniki Poznańskiej	czytelnia ogólna (Piotrowo)	CzO 141470=E		Nie wypożyczane
	Kod paskowy	**Status**	**Data zwrotu**	
	0000016227	w czytelni		
Biblioteka Główna Politechniki Poznańskiej	magazyn główny(Wilda)	Mg 98391		Wypoż. się na zewnątrz
	Kod paskowy	**Status**	**Data zwrotu**	
	001098391000	wypożyczony	2005-10-16	
Biblioteka Główna Politechniki Poznańskiej	magazyn skryptów(Wilda)	W 50937		Wypoż. się na zewnątrz
	Kod paskowy	**Status**	**Data zwrotu**	Zamów
	000050947000	na półce		
Biblioteka Główna Politechniki Poznańskiej	magazyn skryptów(Wilda)	W 50937		Wypoż. się na zewnątrz
	Kod paskowy	**Status**	**Data zwrotu**	Zamów
	000050948000	na półce		

Internet

Rys. 3. Użytkownik składa zamówienie logując się do swojego konta

WebPAC: Logowanie do systemu - Microsoft Internet Explorer

Plik Edycja Widok Ulubione Narzędzia Pomoc

Wstecz Wyszukaj Ulubione

Adres http://150.254.35.111/webpac-1.2-bppPL/wpecgi.exe?20050523102409046822 92+1+top+/webpac-1.2-bppPL/wgbroker Przejdź Łącza

Biblioteka Politechniki Poznańskiej Wybierz inną bibliotekę

KONIEC NOWE SZUKANIE INFORMACJE DLA CZYTELNIKA

Logowanie do systemu

Kod paskowy:

PESEL:

Jeśli przez 5 min. po zalogowaniu nie wprowadzisz żadnych danych, zostaniesz ze względów bezpieczeństwa automatycznie wylogowany.

Login Czyść

Pytania i komentarze WPEMain V20011112 Release Opt Copyright (c) 1998-2001 Dynix (Deutschland) GmbH

Gotowe Internet

Rys. 4. W zamówieniach istnieje możliwość wyboru lokalizacji odbioru dla studentów studiów zaocznych Politechniki Poznańskiej

WebPAC: Zamówienie do magazynu - Microsoft Internet Explorer

Plik Edycja Widok Ulubione Narzędzia Pomoc

Wstecz Wyszukaj Ulubione

Adres http://150.254.35.111/webpac-1.2-bppPL/wpecgi.exe?20050523114034043720 32+1+top+/webpac-1.2-bppPL/wgbroker Przejdź Łącza

NOWE SZUKANIE KONTO CZYTELNIKA ANULUJ WYLOGUJ

Nazwisko i imię:

Tytuł:

Zamówienie do magazynu

Twoje zamówienie będzie ważne przez 3 dni (16 dni dla studentów zaocznych) od daty złożenia zamówienia (wliczając dzień złożenia zamówienia).

Lokalizacja odbioru: Biblioteka Główna Politechniki Poznańskiej

Biblioteka Główna Politechniki Poznańskiej

Czytelnia Piotrowo

Uwaga:

OK Czyść

Pytania i komentarze WPEMain V20011112 Release Opt Copyright (c) 1998-2001 Dynix (Deutschland) GmbH

Gotowe Internet

Rys. 5. Aktywne konto użytkownika z możliwością sprawdzenia wypożyczeń, blokad i dokonanych zamówień

WebPAC: Informacje o Czytelniku - Microsoft Internet Explorer

Plik Edycja Widok Ulubione Narzędzia Pomoc

Wstecz Wyszukaj Ulubione

Adres http://150.254.35.111/webpac-1.2-bppPL/wpecgi.exe?2005060110144304841860+1+top+/webpac-1.2-bppPL/wgbroker Przejdź Łącza

Konto Czytelnika

Uprawnienia:
Wypożyczanie: **aktywne**
Przedłużanie: **aktywne**
Zamawianie: **aktywne**

Wypożyczenia: 13
Zamówienia magazynowe: 0
Blokady: 0

Nazwisko:	
Il. operacji:	27
Ostat. wypoż.:	05-05-11
Data ważn.:	05-09-30
Lokalizacja:	Biblioteka Główna Politechniki Poznańskiej
Uwaga:	SPP-BM, Zdzisław

Wypożyczenia | Blokady,komunikaty | Zamówienia

Pytania i komentarze WPEMain V20011112 Release Opt Copyright (c) 1998-2001 Dynix (Deutschland) GmbH

Gotowe Internet

Rys. 6. Stan konta użytkownika z możliwością dokonania przedłużenia okresu wypożyczenia pozycji

WebPAC: Wypożyczenia - Microsoft Internet Explorer

Plik Edycja Widok Ulubione Narzędzia Pomoc

Wstecz Wyszukaj Ulubione

Adres http://150.254.35.111/webpac-1.2-bppPL/wpecgi.exe?2005060110144304841860+1+top+/webpac-1.2-bppPL/wgbroker Przejdź Łącza

Wypożyczenia

Przedłuż wszystkie

Tytuł	Data wypoż.	Data zwrotu	Kod paskowy	Sygnatura	Ilość przedłużeń	
Zbiór zadań z matematyki wyższej. (Tł.z j.ros.) / Minorskij Vasilij P.	05-05-06	05-06-05	000023063000	W 18554	2	Przedłuż
Wybrane metalowe materiały konstrukcyjne ogólnego przeznaczenia / Henryk Leda ; Politechnika Poznańska.	05-05-06	05-06-05	000085701000	W 75681	2	Przedłuż
Zadania z matematyki dla wyższych uczelni technicznych. Cz. I. B / Włodzimierz Stankiewicz.	04-12-31	05-06-29	0000048643	W 18068/1.B	0	Przedłuż
Zadania z matematyki dla wyższych uczelni technicznych. Cz. A / W. Stankiewicz.	04-12-31	05-06-29	0000006118	W 18068/A	0	Przedłuż
Matematyka dla studentów uczelni technicznych Cz. 3 / Izabela Foltyńska, Zbigniew Ratajczak, Zdzisław Szafrański.	04-12-31	05-06-29	0000036491	W 88035/3	0	Przedłuż
Matematyka dla studentów uczelni technicznych. Cz. 2 / Izabela Foltyńska, Zbigniew Ratajczak, Zdzisław Szafrański.	04-12-31	05-06-29	0000043527	W 88035/2	0	Przedłuż
Analiza matematyczna w zadaniach. Cz. 1 /	05-02-	05-08-	0000049140	W 15137/1	0	Przedłuż

Gotowe Internet

7. Najbliższa przyszłość

Rys. 7. Opis bibliograficzny rekordu dostępnego tylko w wersji elektronicznej z zaznaczonym w polu 856 adresem URL

Katalogowanie - (PFBN1:bpp) - Biblioteka Główna Politechniki Poznańskiej

Plik Edycja Opis Hasło Kolory Okno Pomoc

Opis: 85410

Skatalogowano   Utworz. 05-05-25   Aktual. 05-05-25   Egz. 0

Pole	Wsk.	Tekst
LDR		00856cam 2200205 i 4500
001		to2005032694
006		m
007		cr gu nnn|nn|n
008		050525t2004 pl fs |000 0 pol c
040		a POZN 31/MK c POZN 31/MK
041	0	a pol
100	1	a Andrzejczak, Karol.
245	00	a Logika matematyczna i teoria mnogości h [Dokument elektroniczny : online] : b zagadnienia, pytania, zadania : eporadnik wersja 4.0 / c Karol J. Andrzejczak ; Politechnika Poznańska. Zakład Zastosowań Matematyki.
256		a Dane tekstowe.
260	00	a Poznań : b [BG PP], c 2004.
490	1	a Materiały Dydaktyczne dla Studentów Studiów Politechnicznych
500		a Tyt. z pierwszego ekranu.
530		a Dostępny w wersji elektronicznej o dostępie zdalnym.
830	0	a Materiały Dydaktyczne Online
856	41	u http://www.ml.put.poznan.pl/zrodla/inne/logika/index.html

Pole LDR Nagłówek (Obowiązkowy)
Podpole

Zamknij | Zapisz | Edycja pozycji | Status | Egzemplarze

Rys. 8. Rekord w przeglądarce internetowej z bezpośrednim dostępem poprzez adres URL do materiału w wersji elektronicznej

WebPAC: Lista szczegółowa - Biblioteka Politechniki Poznańskiej - Microsoft Internet Explorer

Plik Edycja Widok Ulubione Narzędzia Pomoc

Wstecz Wyszukaj Ulubione

Adres http://webpac.ml.put.poznan.pl/webpac-1.2-bppPL/wgbroker.exe?20050613122616059323O4+1+scan+select+2+4   Przejdź   Łącza

Biblioteka Politechniki Poznańskiej   Wybierz inną bibliotekę

KONIEC | WYNIKI SZUKANIA | NOWE SZUKANIE

Lista szczegółowa dla Biblioteka Politechniki Poznańskiej

Łańcuch wyszukiwawczy: **serie alfabetycznie = Materiały Dydaktyczne Online**
Wyświetlany rekord: **1 z 1**

Autor	Andrzejczak, Karol.
Tytuł	Logika matematyczna i teoria mnogości [Dokument elektroniczny : online] : zagadnienia, pytania, zadania : eporadnik wersja 4.0 / Karol J. Andrzejczak ; Politechnika Poznańska. Zakład Zastosowań Matematyki.
Adres wydawniczy	Poznań : [BG PP], 2004.
Serie	Materiały Dydaktyczne Online
Uwagi	Tyt. z pierwszego ekranu.
URL	http://www.ml.put.poznan.pl/zrodla/inne/logika/index.html

KONIEC | WYNIKI SZUKANIA | NOWE SZUKANIE

Pytania i komentarze   WebPAC V1.91 20011108 release opt Z39.50 Copyright(c) 1996-2001 Dynix (Deutschland) GmbH

http://webpac.ml.put.poznan.pl/webpac-1.2-bppPL/wgbroker.exe?20050613122616059323O4+1+   Internet

Biblioteka Główna Politechniki Poznańskiej kładzie duży nacisk na rozwój swoich zasobów elektronicznych, a system HORIZON zwiększa możliwości udostępnienia tych zasobów czytelnikom. Poprzez opis bibliograficzny rekordów z zaznaczonym adresem URL można uzyskać bezpośredni dostęp do:

(1) zasobów Wielkopolskiej Biblioteki Cyfrowej (WBC);

(2) czasopism elektronicznych, mających odpowiednik wersji drukowanej w zasobach BGPP;

(3) „Materiałów dydaktycznych dla studentów studiów politechnicznych" w wersji elektronicznej (prace w toku).

Emilia Lepkowska
Politechnika Poznańska w Poznaniu
Biblioteka Główna
emilia@ml.put.poznan.pl
Grzegorz Kostecki
Politechnika Poznańska w Poznaniu
Biblioteka Główna
grzegorz@ml.put.poznan.pl

Usługi biblioteczne w czytelniach na przykładzie Biblioteki Głównej Politechniki Poznańskiej

Lending service in reading rooms of the Main Library of Poznan University of Technology

Abstrakt
W pracy przedstawiono powstanie i rozwój czytelń Biblioteki Głównej Politechniki Poznańskiej. Opisano zaplecze magazynowe i kolekcje księgozbioru. Zaprezentowano udostępnianie zbiorów oraz strukturę wykorzystania czytelń w ujęciu statystycznym. Przedstawiono wyniki ankiety na temat odbioru usług czytelń przez czytelników. Scharakteryzowano stanowisko pracy bibliotekarza w czytelni, według normy PN-EN ISO 9000 1-4, w aspekcie jego codziennych obowiązków. Podjęto próbę odpowiedzi na pytanie o przyszłość udostępniania i co je warunkuje.

Słowa kluczowe
biblioteki naukowe; udostępnianie zbiorów; usługi biblioteczne; czytelnie

Abstract
The aim of this paper is to present the origin and development of reading rooms of the Main Library of Poznan University of Technology. The library collection has been presented and there have been described lending service as well as some statistics concerning the use of reading rooms. The results of the questionnaire about the library users' service have been put forward. Finally, responsibilities of the reading rooms staff, according to the ISO 9000 norm, have been shown. An attempt at answering the question about the lending service's future and its present condition has been undertaken in the paper.

Key words
scientific library; lending service; library users' service; reading room

1. Powstanie i rozwój czytelń

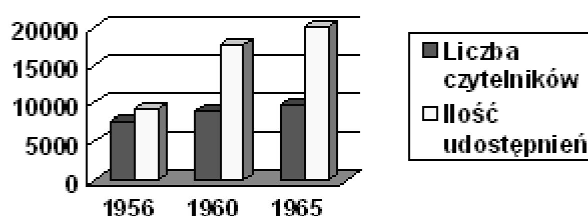
Czytelnie jako osobne lokale biblioteczne przeznaczone do udostępniania części lub całości zbiorów biblioteki, powstały dopiero w II połowie 19. wieku. Wcześniej nie znano oddzielnych pomieszczeń przeznaczonych wyłącznie do czytania materiałów bibliotecznych. Udostępnianie odbywało się w jednym pomieszczeniu, gdzie równocześnie przechowywano i opracowywano zbiory. Dopiero Leopoldo della Santa na początku 19. wieku uzasadnił potrzebę tworzenia oddzielnych pomieszczeń dla czytelników, bibliotekarzy i zbiorów. Pomimo, iż nie wszyscy zgadzali się z jego poglądami, to ogromny napływ zbiorów, konieczność ich klasyfikowania

i porządkowania oraz szybki wzrost liczby czytelników, spowodowały powstanie i rozwój różnych typów czytelń[1].

W Wyższej Szkole Inżynierskiej w Poznaniu (przemianowanej w 1955 r. na Politechnikę) pierwsza czytelnia utworzona została w **1953 roku.** Była to jedna sala licząca 24 miejsca - uprzednio udostępniano zbiory w jednym pomieszczeniu biblioteki, gdzie stworzono 4 miejsca czytelnicze na tzw. podium.

Lata **1954-1965** to czas niewielkich zmian. Liczba czytelników i udostępnień zbiorów w jedynej czytelni ogólnej kształtowała się następująco:

Wykres 1. Czytelnicy i księgozbiór czytelni w latach 1956-1965

Źródło: Badoń S.: *Biblioteka Główna Politechniki Poznańskiej w latach 1945-1980.* [W:] Biblioteki Wielkopolski.

W latach **1965-1970** czytelnia przeniesiona została do gmachu Wydziału Budownictwa Lądowego przy ul. Piotrowo 5. W hollu budynku, na dużych rozsuwanych stołach udostępniano zbiory liczącej wówczas 30 miejsc czytelni.

W **1971** roku przyznano bibliotece nowe pomieszczenia w budynku Wydziału Budowy Maszyn przy ul. Piotrowo 3, gdzie zorganizowano czytelnię ogólną liczącą 80 miejsc i czytelnię czasopism liczącą 30 miejsc. Skromny wystrój wnętrz oraz częste zmiany przyznanych powierzchni magazynowych nie sprzyjały rozwojowi czytelń. Przełom w ich historii nastąpił dopiero w 1979 r., po otrzymaniu nowych powierzchni i środków na ich modernizację.

Dnia **6 listopada 1979** nastąpiło otwarcie czytelń w pomieszczeniach, które są do dnia dzisiejszego. Udział w nim wzięły władze uczelni, dyrektor Biblioteki Głównej oraz dyrektorzy innych bibliotek naukowych miasta Poznania. Od tej pory czytelnie służyły jako miejsce udostępniania książek, czasopism, norm, ale także jako reprezentacyjne sale w czasie różnych uroczystości, np. rocznych zebrań Biblioteki Głównej.

W latach **1980-1995** unowocześniono architekturę wnętrz; wraz z rozwojem architektonicznym wzrastał księgozbiór i liczba czytelników[2]; np. ta ostatnia zwiększyła się o 19% w roku 1995 w stosunku do roku 1985. Podjęto próby elektronicznego zabezpieczenia zbiorów; zastosowano tzw. „bramkę".

---

[1]*Bibliotekarstwo,* pod red. Z. Żmigrodzkiego. Wydaw. SBP, Warszawa 1998, s. 158-159.

[2] Badoń S.: *Biblioteka Główna Politechniki Poznańskiej w latach 1945-1980.* [W:] Biblioteki Wielkopolski. Wydaw. SBP, Poznań 1983, s. 108-132.

Lata **1995-2004** to okres największego rozwoju i zmian. Kolejne remonty – nowe oświetlenie, wymiana okien i krzeseł, nowa wykładzina, malowanie - doprowadziły do zmiany wyglądu czytelń na odpowiadający wymogom dzisiejszych czasów. Inne ważne daty wiążą się z oddaniem do użytku sieci komputerowej w październiku **1997** roku oraz utworzeniem w czytelni czasopism dwóch pierwszych stanowisk internetowych dla czytelników. W grudniu **1999** uruchomiono w czytelni ogólnej 6 stanowisk z dostępem do katalogu komputerowego (OPAC), w związku z uruchomieniem zintegrowanego, zautomatyzowanego systemu bibliotecznego HORIZON.

W **2001** r. ustawiono w czytelniach samoobsługowy kserograf z czytnikiem jednorazowych kart magnetycznych.

1 stycznia 2002 r. Uruchomiono wydzielone stanowisko ds. obsługi studentów studiów zaocznych (wypożyczenia, zwroty, pomoc).

Obecnie największa część zbiorów udostępnianych prezencyjnie znajduje się w czytelniach Ogólnej i Czasopism. Czytelnie liczą razem 70 miejsc czytelniczych,10 stanowisk komputerowych, w tym cztery z dostępem do Internetu. Użytkownicy mają możliwość skorzystania z kserografu i skanera. Te udogodnienia przyczyniły się do wzrostu ilości czytelników i udostępnień zbiorów odpowiednio o 50% i 88% w roku 2004 w stosunku do roku 1998.

Historia rozwoju czytelń nie kończy się w roku 2005. Kolejny etap rozpocznie się wraz z przeniesieniem czytelń do istniejącego już w projekcie wykonawczym gmachu Biblioteki Głównej przy ulicy Berdychowo, który ma przejąć użytkowników w 2007 roku.

2. Kolekcje księgozbioru czytelń i ich zaplecze magazynowe

Istotnym problemem większości bibliotek w Polsce są warunki lokalowe, w tym pomieszczeń magazynowych. Te trudności doskonale znane są bibliotece politechnicznej[3]. Obecnie kolekcje książek, czasopism oraz norm znajdujące się w czytelniach stanową prawie 50% zbiorów Biblioteki Głównej i są zlokalizowane w dwóch dzielnicach miasta: na Wildzie i Nowym Mieście (kampus Piotrowo).

Kolekcja „A” to monografie naukowe i inne publikacje specjalistyczne z zakresu techniki i nauk ścisłych, polskie i zagraniczne oraz zbiór encyklopedyczno-słownikowy. Stanowi ona 40% całości zbioru czytelń i znajduje na zapleczu z powodu braku miejsca w czytelni.

Podstawowy księgozbiór dziedzinowy w wolnym dostępie – „**CzO**” jest ułożony według działów A-K, a w obrębie działu według numerów inwentarzowych. Stanowi on 27% zbioru czytelnianego.

Kolekcja „**Cz**”, to czasopisma i inne wydawnictwa ciągłe, bieżące i retrospektywne, polskie i zagraniczne, która stanowi 20% ogółu zbiorów.

---

[3]Zob. Kostecki G.: *Ochrona zbiorów drukowanych w Bibliotece Głównej Politechniki Poznańskiej.* „Biblioteka". Wydaw. Nauk. UAM, Poznań 2003, nr 7 (16), s. 137.

Najmniejszy zbiór - 8% całości zbiorów, stanowią normy (**PN, BN, IEC, EN, ISO**).

Oprócz księgozbioru tradycyjnego, posiadamy również kolekcję dokumentów elektronicznych, w postaci (CD-ROM); dodatków do czasopism drukowanych i książek; multimediów (s9. 10. łowników elektronicznych

i encyklopedii); baz danych i materiałów konferencyjnych , których nie ma w formie drukowanej.

W ramach rosnącego znaczenia biblioteki elektronicznej, ważną kwestią staje się właściwa ochrona tych nośników informacji w wymiarze ich przechowywania i udostępniania. Obecnie przechowywane są w wydzielonym miejscu, w plastikowych pudełkach, ułożone wg sygnatur i odpowiednio opisane. Myślimy też o ich elektronicznym zabezpieczeniu (ramki ochronne). Ponieważ jest to nośnik delikatny, który może ulec zniszczeniu, dlatego nie wypożyczamy ich na zewnątrz. Studenci mogą z nich korzystać jedynie w obecności bibliotekarza.

Na Wildzie dysponujemy pomieszczeniem adoptowanym na cele magazynowe o pow. 143,9 m^2, z czego 63 m^2 zajmują książki i czasopisma (starsze roczniki). Łączna powierzchnia magazynów i czytelń wynosi 576 m^2, z czego magazyny zamknięte stanowią 200,5 m^2, pracownie-magazyny 159,5 m^2, czytelnie 216 m^2.

Na dzień dzisiejszy nie dysponujemy rezerwami magazynowymi, a ruch wydawniczy w zakresie nauk technicznych sprawia, że co roku na rynku pojawiają się tysiące nowych książek. Niestety brakuje nam miejsca na regały z tymi nowościami, dlatego z konieczności umieszczamy je na zapleczu magazynowym jako zbiór „A". Bezpośrednio nie ma ich „w wolnym dostępie". W magazynach znajdują się elektroniczne mierniki ciepła i wilgoci.

Warto podkreślić, że częste przemieszczanie zbiorów wpływa destrukcyjnie na ich stan. Ulegają one poważnym zniszczeniom mechanicznym, dlatego każda przeprowadzka księgozbioru słusznie bywa nazywana „małą katastrofą" biblioteczną[4]. Pomimo tego staramy się zapobiegać wszelkim zagrożeniom poprzez zintegrowane działania profilaktyczne (konserwacje zapobiegawcze)[5].

Z powodu dużego rozproszenia magazynów nie sposób także wprowadzić nowoczesnego systemu zabezpieczeń zbiorów (systemów elektronicznych).

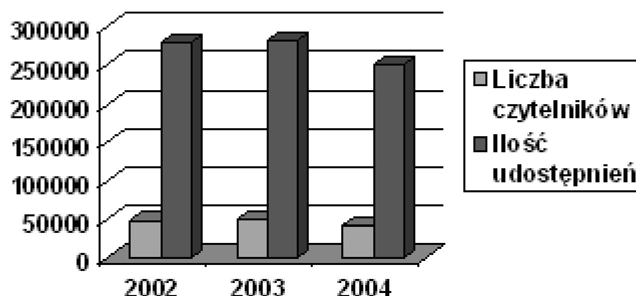
[4] Nowakowski A.: *Przemieszczanie zbiorów – mała katastrofa biblioteczna (z doświadczeń Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu).* „Biblioteka". Wydaw. Nauk. UAM, Poznań 2003, nr 7 (16), s. 123-128.

[5] Zob. Rams D.: *Aktualne tendencje ochrony zbiorów bibliotecznych i archiwalnych oraz zapobieganie zagrożeniom w zbiorach.* [W:] Aktualne tendencje ochrony zbiorów bibliotecznych i archiwalnych. Wydaw. SBP, Warszawa 2002, s. 42.

3. Udostępnianie zbiorów i struktura wykorzystania czyteln w ujęciu statystycznym

Analizy statystyczne wykazują, że planowanie i realizacja badań wykorzystania bibliotek i ich zbiorów stanowią dobry punkt wyjścia dla dalszych prac. Żyjemy, jak stwierdza Power (1997 r.), w „społeczeństwie kontroli", gdzie za wiarygodne uważa się te organizacje, które na wiele sposobów przedstawiają wyniki swojej działalności pod ocenę publiczną, o ile wymagają tego ich kontakty zewnętrzne i wewnętrzne[6]. Biblioteka należy do instytucji stale ocenianych i prowadzących analizy działalności. Analizy statystyczne przeprowadzone w latach 2002 – 2004 w czytelni Czasopism i Ogólnej ukazują stopień zainteresowania formą prezencyjną udostępniania zbiorów. Wybrane przykłady przedstawiają frekwencję czytelników oraz wykorzystanie zbiorów w ostatnich trzech latach.

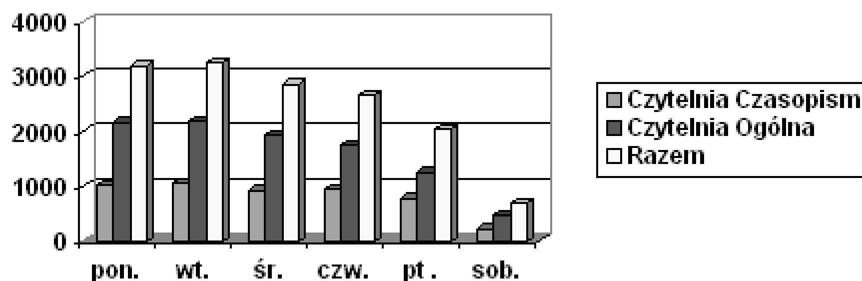
Wykres 2. Ilość udostępnień i liczba czytelników w latach 2002-2004

Źródło: Księgi statystyczne czyteln

Ogółem udostępniono w latach 2002-2004 ok. 813 tys. książek, norm i czasopism. Liczba czytelników wyniosła ok. 141 tys. osób.

Wykres 3. Liczba czytelników w poszczególne dni tygodnia w I-III 2004

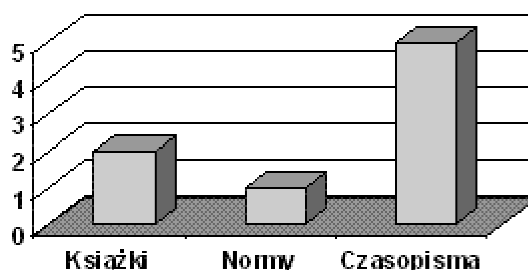

Źródło: Księgi statystyczne czyteln

[6] *Rozumienie znaczenia usług bibliotecznych* [dok. elektr.] http://ebib.oss.wroc.pl/2002/30/asa.php [odczyt 01.03.2005].

Najwięcej czytelników odwiedza czytelnie od poniedziałku do czwartku.

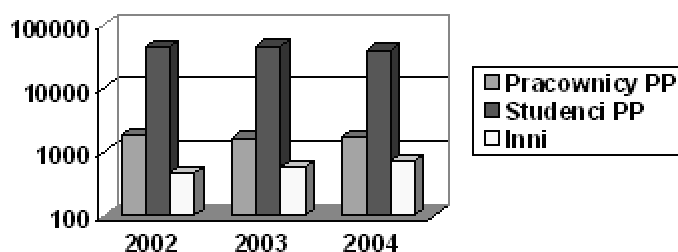
Wykres 4. Statystyczna krotność wykorzystania zbiorów w latach 2002-2004

Źródło: Księgi statystyczne czytelń

Źródłem najczęściej wykorzystywanym jest czasopismo.

Wykres 5. Struktura czytelników w czytelniach w latach 2002-2004

Źródło: Księgi statystyczne czytelń

Dane przedstawione na wykresach nr 2-5, ukazujące ilość udostępnień i liczbę czytelników potwierdzają fakt, że usługi spełniają oczekiwania użytkowników biblioteki.

Są one adresowane głównie do studentów i pracowników Politechniki Poznańskiej, wzrasta jednak ilość osób spoza uczelni chcących skorzystać ze zbiorów czytelń. Zaobserwowany nieznaczny spadek ilości studentów studiów dziennych odwiedzających czytelnie można wytłumaczyć: większą ilością prolongat i zamówień na wypożyczanie dokonywanych przez Internet, wprowadzeniem nowych źródeł elektronicznych (podręczników i czasopism) oraz stopniowym zmniejszaniem się liczby studentów studiów dziennych pierwszego roku od 2003 roku począwszy.

4. Ankieta dotycząca odbioru usług czyteln przez czytelników

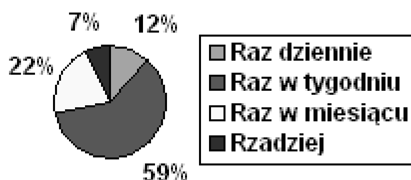
Jedną z najistotniejszych funkcji biblioteki jest zaspokajanie potrzeb czytelniczych. W tym celu postulowane jest przeprowadzanie badań ankietowych wśród czytelników, oceniające funkcjonowanie czytelń oraz trafność zakupu materiałów naukowo-dydaktycznych[7].

W Bibliotece Głównej Politechniki Poznańskiej ankiety wśród czytelników czytelni przeprowadzono w latach 1996, 1998 i 2004. Ostatnia przeprowadzona została w marcu i kwietniu 2004r. Ankietę przeprowadzono anonimowo na reprezentatywnej grupie 200 studentów studiów dziennych wszystkich wydziałów naszej uczelni I-V roku.

Ankieta składała się z 15 pytań zamkniętych i 2 otwartych. Częściowo były to pytania dysjunktywne (wykluczające): respondent mógł wybrać tyko jedną z podanych ewentualności. Układając pytania starano się, by były jasne, konkretne i zrozumiałe. W tym celu podzielono je na trzy grupy: pytania 1-8 dotyczące częstotliwości korzystania z czytelń, księgozbioru norm i prasy, pytania 9-15 dotyczące układu księgozbioru, obsługi, usług kserograficznych, ilości katalogów komputerowych, dostępności do Internetu, wyposażenia czytelń, pytania 16-17 będące pytaniami otwartymi o uwagi i wnioski respondentów.

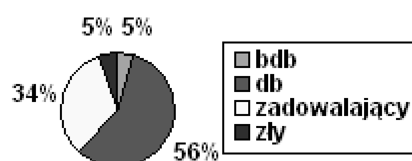
Głównym celem badań było uzyskanie informacji, w jaki sposób ankietowani postrzegali czytelnie, jej zbiory, jakie są ich potrzeby i oczekiwania. Istotne było też porównanie tej ankiety z ankietami z lat poprzednich. Ustalenie, co zmieniło się w odbiorze usług naszej czytelni w oczach czytelników. Przykładowe pytania z ankiety:

Wykres 6. Jak często korzystasz z czytelń ?

Źródło: Dane z ankiety z roku 2004

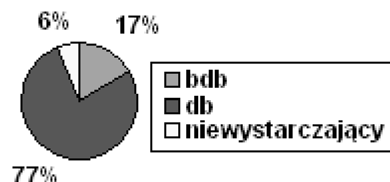
Wykres 7. Zestaw podręczników w czytelni jest ?

Źródło: Dane z ankiety z roku 2004

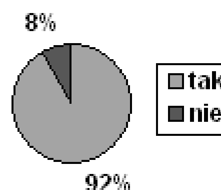
[7] Ganińska H., Lepkowska E., Pujanek I.: *Rozwój i unowocześnianie obsługi informacyjnej środowiska naukowo-dydatkycznego w czytelni naukowej biblioteki technicznej: doświadczenia Biblioteki Głównej Politechniki Poznańskiej.* [W:] IV Krajowe Forum Informacji Naukowej i Technicznej: materiały konferencyjne (Zakopane: 02-05.09.1997). Polskie Towarzystwo Informacji Naukowej, Warszawa 1997, s. 137-148.

Wykres 8. Zbiór norm jest ?

Źródło: Dane z ankiety z roku 2004

Wykres 9. Czy jesteś zadowolony z obsługi w czytelni ?

Źródło: Dane z ankiety z roku 2004

Poniżej przedstawiono wnioski wynikające z przeprowadzonych badań.

W porównaniu z ankietami z lat 1996, 1998 zbiór norm uzyskał oceny wyższe o 20%. Ponad 17% respondentów uważa, że poprawiło się ergonomiczne wyposażenie czyteln. Czytelnicy jako dobre ocenili godziny otwarcia i stan księgozbioru. Pozytywnie oceniono współpracę i pomoc dyżurujących bibliotekarzy. Bibliotekarz pełniący dyżur w czytelni musi stale podnosić swoje kwalifikacje, aby sprostać rosnącym wymaganiom czytelników.

Negatywne oceny uzyskał zbyt mały dostęp do Internetu (mała ilość stanowisk). Wyższe są oczekiwania w zakresie zwiększenia ilości kserografów i stanowisk dostępu do katalogu komputerowego Biblioteki Głównej Politechniki Poznańskiej.

Na przestrzeni kilkuletnich badań ankietowych wyraźnie widać, jakie usługi staną się priorytetowe dla czytelników w latach następnych - dotyczą one komputeryzacji i Internetu.

5. Charakterystyka stanowiska pracy bibliotekarza w czytelni według normy PN-EN ISO 9000 1-4, w aspekcie jego codziennych obowiązków

We współczesnym świecie jakość usług informacyjnych udzielanych przez biblioteki staje się bardzo ważna. Coraz częściej bibliotekarze stosujący nowe metody zarządzania tworzą plany strategiczne, opisują stanowiska pracy. Dobrze opisane, a potem wprowadzone do praktyki stanowisko pracy powiązane ze strategicznym celem firmy, powoduje, że struktura firmy staje się przejrzysta, a co za tym idzie efektywna. Posiadanie opisów stanowiska pracy świadczy o dużej kulturze organizacyjnej instytucji[8].

Przy wprowadzaniu opisów stanowiska pracy pomocne mogą być normy PN-EN ISO 9000:1-4 przygotowujące wytyczne do wprowadzenia certyfikatu ISO 9001. Rodzina norm ISO 9000 składa się z dwóch rodzajów norm zawierających wytyczne. Wytyczne stosowania norm dotyczących

zapewnienia jakości są zawarte w kilku arkuszach ISO 9000.

[8] *Opis stanowiska pracy bibliotekarza dziedzinowego na przykładzie UMK* [dok. elektr.] http://ebib.oss.wroc.pl/arc/e018-08.html [odczyt 05.03.2005].

Wzrastające uzależnienie społeczeństwa od usług informacyjnych przyczynia się do coraz większych wymagań i oczekiwań klientów wobec jakości tych usług. Rodzina norm ISO 9000 stosowana jest powszechnie przy przeprowadzaniu ocen lub certyfikacji.

Ocena stanowiska pracy i jego opis wiążą się z analizą pracy w całej firmie. Konieczne jest wyznaczenie: celu, zakresu stosowania, zakresu podmiotowego, terminologii, zakresu przedmiotowego, postępowania i odpowiedzialności.

W przypadku biblioteki pod uwagę bierzemy: regulamin pracy Politechniki Poznańskiej, regulamin pracy Biblioteki Głównej Politechniki Poznańskiej, księgę służb (jakości) wyznaczającą zakres działania, zadania, uprawnienia i odpowiedzialność stanowisk kierowniczych.

Dobrze wykonany opis stanowiska pracy powinien zawierać nazwę stanowiska, miejsce w strukturze (nazwa jednostki organizacyjnej), podległość służbową, powiązania funkcjonalne (współpraca), podstawowe funkcje

rozpisane na zadania, obowiązki specjalne, zakres uprawnień decyzyjnych (odpowiedzialność).

Według powyższych wytycznych stanowisko pracy **bibliotekarza w czytelni** umiejscowione jest następująco:

Nazwa stanowiska pracy: bibliotekarz w czytelni.

Lokalizacja w strukturze organizacyjnej Biblioteki:

1. Biblioteka Główna PP
   dyrektor
2. Oddział Obsługi Użytkowników
   kierownik
3. Sekcja Czyteln
   kierownik
4. Bibliotekarz w czytelni

Na „codzienność” stanowiska pracy bibliotekarza w czytelni składają się **czynności podstawowe**, które opisujemy poniżej.

I. Pracownik na tym stanowisku pełni dyżur w czytelni czasopism/ogólnej, udziela fachowych i kompetentnych informacji, pomaga w wyszukaniu literatury.
II. Zapewnia obsługę magazynów przy czytelniach (z powodu trudności lokalowych występuje rozproszenie lokalizacji).
III. Opracowuje technicznie książkę/czasopismo, prowadzi konserwację + drobne zabiegi introligatorskie, przygotowuje czasopisma i książki do b oprawy.
IV. Obsługuje kserograf, sprzedaje karty, skanuje.
V. Wykonuje inne prace: prowadzenie wypożyczeń międzybibliotecznych, analiza wykorzystania kart czytelniczych, prace statystyczne na potrzeby akredytacji wydziałów Politechniki Poznańskiej, prowadzenie statystyk dziennych, miesięcznych, rocznych, opracowanie techniczne norm, rozliczenia finansowe, prace porządkowe w magazynach,

skontrum, selekcje, codzienny transport materiałów bibliotecznych.

Wyjątek: od 1.01.2002 uruchomiono w czytelni stanowisko ds. obsługi studentów studiów zaocznych. Bibliotekarz na tym stanowisku:

VI. Zapisuje, wydaje karty biblioteczne, aktywuje konta na kolejny rok akademicki, wypożycza i przyjmuje zwroty książek, pobiera opłaty za przetrzymane książki, sprawdza i rozlicza karty obiegowe studentów. Pomimo trudności lokalowych na tym stanowisku dbamy o indywidualne traktowanie każdego studenta.

Zakres obowiązków obejmuje **160 godzin** miesięcznie w tym 119 godzin (74%) – dyżur w czytelni i dyżur informacyjny, inne prace 41 godzin (26%).

Obowiązki nieregularne: udział w konferencjach, szkoleniach, udział w zebraniach, kontakty z bibliotekami instytutowymi.

Obszar odpowiedzialności - bibliotekarz jest odpowiedzialny za udzielanie fachowych informacji, komunikację interpersonalną, przyjazną atmosferę, dobra materialne biblioteki, współpracę z innymi bibliotekami, dbałość o środowisko pracy, przestrzeganie przepisów BHP, prawidłowy wizerunek biblioteki w świetle public relations, podejmowanie samodzielnych decyzji w zakresie: informowania czytelników, opracowania księgozbioru, kształtowania swojej kariery zawodowej.

Zależność służbowa: Kierownik Oddziału Obsługi Użytkowników, Kierownik Sekcji Czyteln. **Współpraca** obejmuje wszystkie agendy biblioteki Politechniki Poznańskiej, a w zakresie wypożyczeń międzybibliotecznych wszystkie biblioteki na terenie kraju i zagranicy.

Zastępstwa: zastępuje innych pracowników sekcji na dyżurach, przy codziennych czynnościach.

Powyższy opis stanowiska pracy sporządzony został na podstawie: wytycznych z norm PN-EN ISO 9000: 1-4, literatury, obserwacji pracy własnej oraz obserwacji pracy całego zespołu prowadzonej w latach 1987-2005. Celem naszym jest optymalizacja tego stanowiska pracy.

6. Przyszłość udostępniania – co ją warunkuje?

Biblioteka coraz wyraźniej staje się instytucją pośredniczącą w komunikacji społecznej i od tego, jak tę funkcję spełnia lub będzie spełniać, zależy jej istnienie. Temu zadaniu musi być podporządkowana cała działalność usługowa biblioteki. Jedynym i najważniejszym odbiorcą prowadzonych przez nią usług jest czytelnik/użytkownik.

Przyszłość udostępniania zależy w dużej mierze od kierunku zmian, jakie zostaną przeprowadzone. Co konkretnie należy zmieniać? Na pewno jakość pracy i wiedzę bibliotekarzy obsługujących czytelnika, komunikację z czytelnikiem, stosunek do współpracy, świadomość bibliotekarzy, metody i warsztaty pracy, a także umiejętności związane z nowymi technologiami informacyjnymi.

Co warunkuje przyszłość udostępniania: właściwy dobór personelu (muszą to być ludzie otwarci, estetyczni, dbający o wygląd zewnętrzny, przejawiający zainteresowanie potrzebami innych ludzi); pozytywny stosunek do współpracy i chęć wdrażania nowych technologii, ciągłe permanentne kształcenie i zdobywanie nowych kwalifikacji; wdrażanie nowych technologii służących łatwiejszemu udostępnianiu zbiorów, takich jak komputeryzacja, skanowanie, digitalizacja; wprowadzenie nowych metod zabezpieczeń, konserwacji i ochrony zbiorów.

Praca w udostępnianiu zbiorów to przede wszystkim zwalczanie przekonania, o którym pisał prof. Żmigrodzki: „W bibliotece wytwarza się poczucie istnienia podziału bibliotekarzy na „lepszych", zajmujących się gromadzeniem i opracowaniem zbiorów oraz „gorszych", pracujących w bezpośrednim kontakcie z czytelnikami i zmuszonych do zmiennych dyżurów kończących się nieraz w godzinach wieczornych. Dochodzą do tego nieuniknione na bibliotekarskim „froncie" i budzące obawy bibliotekarzy konflikty, gdy tzw. trudny czytelnik przeciwstawia się bibliotekarzowi. Ta sytuacja rodzi również wzajemne pretensje w zespole bibliotekarskim, powodując np. przypadki, w których bibliotekarz, przesunięty do pracy w jednej z „gorszych" agend, mówi o „karnym przeniesieniu"[9].

Przyszłość udostępniania to zwalczanie tego stereotypu i próba przekazania bibliotekarzom, że działalność usługowa bibliotek winna być priorytetem w porównaniu do prac związanych z gromadzeniem i opracowaniem zbiorów bibliotecznych[10], a wtedy efekty naszej pracy będą niezwykle istotne dla jakości pracy biblioteki i jej wizerunku w oczach czytelników.

[9] Żmigrodzki Z.: *Patologia biblioteczna.* Wydaw. Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 1996, s. 36.
[10] *Użytkownik/klient i usługi biblioteczno-informacyjne w środowisku uczelni technicznej* [dok. elektr.] http://ebib.oss.wroc.pl/matkonf/torun/ganinska.php [odczyt 1.03.2005].

Bibliografia

[1] *Bibliotekarstwo*, pod red. Z. Żmigrodzkiego. Wydaw. SBP, Warszawa 1998.
[2] Badoń S.: *Biblioteka Główna Politechniki Poznańskiej w latach 1945-1980.* [W:] Biblioteki Wielkopolski. Wydaw. SBP, Poznań 1983.
[3] *IV Krajowe Forum Informacji Naukowej i Techniczne: materiały konferencyjne (Zakopane: 02-05.09.1997).* Polskie Towarzystwo Informacji Naukowej, Warszawa 1997.
[4] „Biblioteka". Wydaw. Nauk. UAM, Poznań 2003, nr 7 (16).
[5] *Aktualne tendencje ochrony zbiorów bibliotecznych i archiwalnych*. Wydaw. SBP, Warszawa 2002.
[6] Hamrol A., Mantura W.: *Zarządzanie jakością: teoria i praktyka*. Wydaw. PWN, Poznań 1998.
[7] Żmigrodzki Z.: *Patologia biblioteczna.* Wydaw. Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 1996.
[8] *Rozumienie znaczenia usług bibliotecznych* [dok. elektr.] http://ebib.oss.wroc.pl/2002/30/asa.php [odczyt 01.03.2005].
[9] *Opis stanowiska pracy bibliotekarza dziedzinowego na przykładzie UMK* [dok. elektr.] http://ebib.oss.wroc.pl/arc/e018-08.html [odczyt 05.03.2005].
[10] *Użytkownik/klient i usługi biblioteczno-informacyjne w środowisku uczelni technicznej* dok. elektr.] http://ebib.oss.wroc.pl/matkonf/torun/ganinska.php [odczyt 1.03.2005].

Monika Gubańska
Politechnika Poznańska w Poznaniu
Biblioteka Główna
Monika.Gubanska@ml.put.poznan.pl

O czasopismach elektronicznych
Electronic journals

Abstrakt

Rozwój technologii informacyjnych przyczynia się do coraz łatwiejszego dostępu do dokumentów w formie elektronicznej. Dotyczy to szczególnie czasopism, dostępnych zarówno online, jak i dodawanych do wersji drukowanych na CD-ROM-ach. Pomimo istnienia odpowiednich norm instrukcji, katalogowanie czasopism elektronicznych wciąż wzbudza wiele wątpliwości. Poszczególne biblioteki stosują różne rozwiązania w tym zakresie. Referat przedstawia podział czasopism i dodatków do czasopism w formie elektronicznej oraz sposób ich opracowania, przyjęty w Bibliotece Głównej Politechniki Poznańskiej.

Słowa kluczowe

czasopisma elektroniczne

Abstract

The development of information technology is a contributing factor to the easier access to electronic documents. This concerns mostly journals that are available online or added to the versions printed on CD ROMs. In spite of existing standards and instructions, cataloguing of electronic journals is still open to doubt. Each individual library finds different solutions to the problem. The paper presents the division of journals and supplements in an electronic form and the form of cataloguing applied in The Main Library of The Poznan University of Technology.

Key words

electronic journals

Rozwój technologii komputerowej upowszechnił i nasilił wykorzystanie nowych sposobów komunikacji i dystrybucji wiadomości w formie elektronicznej. Pojawienie się Internetu stworzyło dostęp do nowych źródeł informacji. Dokumenty w formie elektronicznej, do których zaliczamy strony www, e-mail, bazy danych online, a także czasopisma elektroniczne stanowią doskonałe źródło wiedzy. Coraz częściej wydawane są przez wydawców na nośnikach elektronicznych książki w formie pełnotekstowej, a także multimedialne słowniki, które ukazują się bądź na CD-ROM-ach, bądź są dostępne online. Dokumenty elektroniczne w ostatnich latach przeżywają swój rozkwit i prawdopodobnie tendencja taka nadal będzie się utrzymywać. W związku z tym coraz częściej czasopisma nie są już wyłącznie publikowane w formie drukowanej, ale także w wersji elektronicznej. Znane są też przypadki, kiedy to wydawnictwa ciągłe zastępowane są dokumentami na nośnikach elektronicznych.

Zastępowanie czasopism drukowanych elektronicznymi jest podyktowane kilkoma przyczynami. Najważniejsze z nich wynikają z ciągłego rozwoju urządzeń elektronicznych, dzięki którym możliwe jest funkcjonowanie

systemów online. Na całym świecie coraz więcej ludzi posiada komputery i wykorzystuje je w celu uzyskania informacji. Pozyskiwanie więc dokumentów tą drogą stało się masowe. Duże znaczenie mają tutaj także ograniczenia lokalowe i budżetowe poszczególnych bibliotek. Czasopisma drukowane zajmują dużo miejsca na półkach, a ponadto po pewnym czasie wymagają konserwacji. Od pewnego czasu ujawnia się także kryzys na rynku wytwarzania papieru. Wynikiem tego jest dość znaczny wzrost cen czasopism. Średnio czasopisma elektroniczne są czterokrotnie tańsze w porównaniu do ich wersji drukowanej. Taki stan przyczynił się więc do coraz szybszej wymiany czasopism drukowanych na dokumenty elektroniczne[1].

Od kilku lat w Bibliotece Politechniki Poznańskiej, z wyżej wymienionych powodów, pojawiają się dokumenty na nośnikach elektronicznych, zarówno o dostępie zdalnym, jak i lokalnym. Do wydawnictw ciągłych należy zaliczyć głównie aktualizowane bazy danych, dodatki do czasopism drukowanych w postaci CD-ROM-ów oraz czasopisma w wersji elektronicznej.

W naszej bibliotece decyzję o katalogowaniu dokumentów elektronicznych podjęto w czerwcu 2000 roku. Rozmowy i ustalenia na ten temat rozpoczęły się wówczas, gdy zostały już w większości skatalogowane czasopisma drukowane, a liczba dodatków na CD dołączonych do czasopism drukowanych była już dość znaczna. Od kilku bowiem lat do większości wydawnictw ciągłych o tematyce technicznej dołączane są różnego rodzaju dodatki na płytach CD-ROM. Konieczność tworzenia opisów bibliograficznych dla dokumentów elektronicznych została podyktowana także coraz szerszym zainteresowaniem nowymi źródłami pozyskiwania informacji. Pojawiło się wtedy pytanie w jaki sposób należy opisywać dokumenty elektroniczne tak, aby mogły być one szybko i w sposób jednoznaczny wyszukiwane w katalogu zautomatyzowanym.

Po podjęciu decyzji o katalogowaniu tychże dokumentów, pierwszą czynnością jaka została wykonana było policzenie i sklasyfikowanie CD-ROM-ów zgromadzonych w bibliotece. Na początku 2000 roku nie istniała jeszcze polska norma odnosząca się do opisu bibliograficznego dokumentów elektronicznych natomiast instrukcje, które naświetlały problematykę dokumentów elektronicznych były bardzo ogólne. Pierwszymi wskazówkami związanymi z katalogowaniem dokumentów elektronicznych, było pojawienie się w Internecie przepisów autorstwa Krystyny Sanetry[2], które były skrótem założeń projektu nowej normy opisu bibliograficznego dokumentów elektronicznych[3] oraz wersji roboczej instrukcji sporządzania rekordów bibliograficznych w formacie MARC 21 dla tych dokumentów. W 2002 roku ukazało się też w Internecie opracowanie opisu bibliograficznego dokumentów elektronicznych dla systemu Horizon. W odpowiedzi na pojawienie się

[1] Piotrowska E., Zając R.: *Czasopisma elektroniczne w bibliotekach naukowych*. „Biuletyn EBIB". 2002, nr 7 (36) [dok. elektr.] http://ebib.oss.wroc.pl/2002/36/piotrowska.php [odczyt 30.03.2005].

[2] Santera K.: *Katalogowanie dokumentów elektronicznych*. Kraków 1999 [dok. elektr.] http://www.bj.uj.edu.pl/~krystyna/kel.htm [odczyt 30.03.2005].

[3] PN-N-01152-13:2000: *Opis bibliograficzny - Dokumenty elektroniczne*.

literatury i norm zaczęliśmy prowadzić ustalenia nad pogrupowaniem dokumentów elektronicznych w naszej bibliotece, czego efektem jest podział tych dodatków na kilka kategorii.

1. **Typowe czasopisma w wersji elektronicznej** – czyli ciąg płyt CD, będących elektroniczną wersją czasopisma drukowanego; najczęściej jest to zeskanowana treść całego zeszytu.
   Przykładem dokumentu elektronicznego tego typu, który znajduje się w posiadaniu Biblioteki Głównej Politechniki Poznańskiej, jest „CIRP ANNALS". Ukazuje się on na nośniku elektronicznym od 2001 roku i zawartość tej wersji wiernie odzwierciedla treść czasopisma drukowanego. Dokument ten katalogowany jest jak ciągły dokument elektroniczny i powiązany z rekordem czasopisma drukowanego polem 776. W ten sposób, poprzez utworzony między nimi link, użytkownik może łatwo dotrzeć do zasobów obu postaci fizycznych: CD-ROM-u i wersji drukowanej.
2. **Dodatki ciągłe** – czyli ciąg płyt CD tematycznie i/lub tytułem związany z czasopismem drukowanym, ale zawartością wykraczający poza jego treść.
   Biblioteka Politechniki Poznańskiej prenumeruje głównie czasopisma o tematyce technicznej. W ostatnich latach dużą ich część stanowią wydawnictwa związane z zagadnieniami informatycznymi. Do tychże czasopism dołączane są przeważnie CD-ROM-y, które prezentują opisane w nich programy komputerowe. Przykładem może tutaj być: „PC Magazin", „Chip", „Enter" i „Internet". Dokumenty elektroniczne tego typu są również katalogowane jak ciągły dokument elektroniczny, ale w tym przypadku jest on powiązany z rekordem czasopisma drukowanego hierarchicznie, poprzez pola 770 i 772, gdyż nie jest to inna postać fizyczna czasopisma drukowanego, ale dodatek. Utworzony w ten sposób odsyłacz (link) pozwala czytelnikowi uzyskać informację o dołączonym do czasopisma samoistnym ciągłym dodatku na innym nośniku fizycznym.
3. **Dodatki zwarte** – z indywidualnym tytułem, tematycznie związane z czasopismem drukowanym, ale zawartością wykraczające poza jego treść.
   Dodatki zwarte traktujemy w dwojaki sposób. Jeśli ukazują się sporadycznie wówczas informacje o nich umieszczamy w rekordzie bibliograficznym czasopisma drukowanego, z uwzględnieniem ich tytułu, tworząc jednocześnie rekordy do tych dodatków. Można więc odnaleźć je w indeksie zarówno pod ich indywidualnym tytułem jak i pod tytułem czasopisma, do którego zostały dołączone. Przykładem dokumentu elektronicznego, który tematycznie jest związany z czasopismem drukowanym, aczkolwiek nie powiela jego treści, jest

CD-ROM pt. *Eksperymenty fizyki cząstek elementarnych*, który stanowi dodatek do „Kwartalnika Elektroniki i Telekomunikacji”.
Inaczej podchodzimy do dodatków zwartych, które dodawane są regularnie. W takim przypadku w rekordzie czasopisma drukowanego zamieszczamy w polu lokalnym 900 informację, która wskazuje sygnaturę, pod którą znajdują się te dodatki. Takie rozwiązanie przyjęliśmy aby nie rozciągać w nieskończoność rozmiarów opisu bibliograficznego czasopisma, utrudnia to bowiem korzystanie z katalogu. Dokumenty elektroniczne w tym przypadku mają też swoje rekordy, które można znaleźć pod ich indywidualnymi tytułami. Czasopismem, do którego regularnie są dodawane dodatki zwarte na CD-ROM-ach, będącym w posiadaniu naszej biblioteki, jest „Murator”. Zostały do niego dołączone na nośniku elektronicznym m. in. „Murator archiwum”, „17 praktycznych kalkulatorów”, „Kolorowy dom”, „Wymarzony ogród”, „Cieplejszy dom” i „Najpiękniejsze domy”.

4. **Prezenty od wydawcy** - w żaden sposób nie związane z czasopismem drukowanym tematycznie ani bibliograficznie, ale cenne i pożądane w zbiorach BGPP.
   Wydawcy niektórych czasopism dołączają na CD-ROM-ach bonusy, które zawierają ciekawe i przydatne informacje. Dodatki takie są katalogowane jak zwarte lub ciągłe dokumenty elektroniczne, a z czasopismem drukowanym powiązane poprzez wpisanie CD-ROM-u w jego zasobach. Uwaga tam zamieszczona zawiera tytuł CD-ROM-u oraz numer i rocznik czasopisma, do którego został on dołączony. Dodatek na nośniku elektronicznym jest więc połączony z czasopismem drukowanym tylko wspólną sygnaturą. Interesującym dodatkiem dołączonym do czasopisma „Enter” jest „Multimedialna Encyklopedia Powszechna”.

5. **Reklamówki firm i produktów**.
   Coraz częściej do czasopism dołączane są tego typu CD-ROM-y. Dokumenty te nie są jednak dla nas ważne ze względu mało istotną lub niezgodną z profilem biblioteki treść. Dlatego też są one jedynie uwzględnione jako dodatek w zasobach czasopisma drukowanego, ewentualnie z podaniem jego tytułu.

Pierwsze rekordy dodatków do czasopism na nośnikach elektronicznych w naszej bibliotece powstały w maju 2002 roku. Od tego momentu pojawiły się kolejne nowe wytyczne oraz instrukcje, które są uwzględniane przy opracowywaniu dokumentów elektronicznych.

Biblioteka Politechniki Poznańskiej posiada, oprócz elektronicznych dodatków do czasopism drukowanych, także bazy danych, które są typowymi dokumentami elektronicznymi, ale nietypowymi czasopismami. Są to jedno- lub wieloczęściowe dokumenty ciągłe aktualizowane w określonych odstępach czasu. Mogą być one dostępne zdalnie lub lokalnie. W 2003 roku w związku

z pojawieniem się wytycznych odnoszących się do katalogowania dokumentów aktualizowanych w międzynarodowej normie opisu bibliograficznego dla czasopism i innych wydawnictw ciągłych - ISBD (ER)[4] - rozpoczęliśmy katalogowanie baz danych. Wg wytycznych tej normy podstawą do opisu dokumentu aktualizowanego są zasoby scalone, a więc w tym przypadku ostatnia, najbardziej aktualna wersja bazy danych.

W 2002 roku nasza biblioteka przystąpiła do czynnej współpracy z katalogiem centralnym NUKAT. Od tego momentu powinniśmy przyjmować zasady i rozwiązania obowiązujące w tym katalogu. Do tej pory w centrum NUKAT nie został jeszcze jednak ustalony obowiązujący format dla dokumentów aktualizowanych. Pomimo tego podjęliśmy próbę skatalogowania tego typu dokumentu, czego efektem jest opis bibliograficzny bazy „ISSN compact". Opis ten od pewnego czasu jest przedmiotem rozmów między naszą biblioteką a Centrum NUKAT. Jak na razie jednak ta kwestia nie została do końca rozstrzygnięta.

Oddzielny problem stanowią czasopisma elektroniczne dostępne online. Są one w posiadaniu biblioteki tylko przez okres trwania licencji, tak więc po upływie oznaczonego czasu traci się do nich dostęp. Pierwszy etap pracy związanej z tymi dokumentami został w naszej bibliotece już zakończony. Od marca 2004 roku zaczęliśmy tworzyć linki od rekordów bibliograficznych czasopism drukowanych do listy pełnotekstowych czasopism elektronicznych A-to-Z, która kieruje do dostępnych przez naszą bibliotekę wersji online. Dzięki takiemu rozwiązaniu użytkownik może łatwo dotrzeć do zasobów obu postaci fizycznych, a więc do wersji drukowanej i online.

Lista A-to-Z jest narzędziem wyszukiwawczym, stworzonym przez firmę EBSCO, które pozwala użytkownikowi na znalezienie czasopisma poprzez ISSN, wydawcę, tytuł czasopisma lub dziedzinę wiedzy. Serwis ten jest dostępny na stronie domowej Biblioteki Głównej Politechniki Poznańskiej w dziale „Źródła elektroniczne", gdzie ponadto znajduje się spis poszczególnych dystrybutorów i pośredników w handlu czasopismami wraz z wykazem oferowanych przez nich tytułów czasopism online.

W ubiegłym roku Biblioteka Główna Politechniki Poznańskiej zrezygnowała z prenumeraty kilku czasopism drukowanych. Tytuły te zastąpiła czasopismami elektronicznymi poprzez wykupienie do nich licencji. Konieczne wówczas stało się utworzenie linku w rekordzie czasopisma drukowanego do jego wersji online. Została także utworzona w rekordzie zasobu uwaga informująca o zmianie nośnika czasopisma.

Biblioteka Politechniki Poznańskiej do niektórych czasopism ma tylko dostęp online, nie posiada natomiast ich wersji drukowanej. Czasopisma takie powinny zostać także skatalogowane, gdyż wszystkie dokumenty, które są udostępniane powinny znajdować się w katalogu bibliotecznym. W związku z tym od pewnego czasu zastanawialiśmy się, w jaki sposób należy skatalogować ciągłe dokumenty online, aby informacje zawarte w ich opisach

---

[4] *International Standard Bibliographic Description for Serials and Other Continuing Resources*. IFLA, 2002 [dok. elektr.] http://www.ifla.org/VII/s13/pubs/isbdcr-final.pdf [odczyt 30. 03. 2005].

bibliograficznych pozwalały w sposób szybki i jednoznaczny wyszukać nowe źródła informacji w zasobach biblioteki. W ostatnim czasie w polskim środowisku bibliotekarskim prowadzone są dyskusje nad wyborem formatu katalogowania licencjonowanych czasopism online. Korzystając ze współpracy w ramach NUKAT, a także idąc za przykładem bibliotek zagranicznych, można skatalogować ciągłe dokumenty elektroniczne w formacie MARC 21. Dzięki takiemu rozwiązaniu można połączyć w jednej bazie katalogowej zasoby drukowane z elektronicznymi[5]. Alternatywnym sposobem opracowania dokumentów elektronicznych dostępnych online jest Dublin Core.[6] Format ten w przeciwieństwie do formatu MARC 21 nie opisuje dokumentów dostępnych zdalnie w tak szczegółowy i skodyfikowany sposób. Jednak skutkiem przyjęcia takiego rozwiązania byłaby konieczność stworzenia drugiej bazy katalogowej.

Wszystkie współczesne biblioteki naukowe w coraz szerszym zakresie korzystają z pełnotekstowych czasopism elektronicznych. Pozwalają one uzupełnić ofertę drukowanych wydawnictw ciągłych. Elektroniczne serwisy informacyjne udostępniają użytkownikom nowe źródła informacji, które wcześniej nie były osiągalne dla studentów i dla uczelni ze względu na ograniczone zasoby finansowe polskich bibliotek. Bazy danych dzięki temu, że są dostępne za pośrednictwem stron WWW mogą oferować swoim adresatom najbardziej aktualne informacje. Ponadto w ostatnim czasie znaczna część dostępnych online tytułów czasopism została poszerzona o numery archiwalne.

Czasopisma elektroniczne otwierają nowe możliwości przed bibliotekami naukowymi i dlatego będą one najprawdopodobniej w coraz większym zakresie przez te biblioteki i ich użytkowników wykorzystywane. Coraz szersza i bogatsza jest ich oferta, co wynika przede wszystkim z wielu ich zalet[7]. Przede wszystkim są one tworzone w sposób szybki. Autorzy, odbiorcy i redaktorzy mają możliwość kontaktowania się między sobą przez e-maile. Czasopisma elektroniczne pozwalają zamieścić w nich nieograniczoną ilość artykułów, które oprócz zwykłego tekstu mogą zawierać także materiały audiowizualne. Użytkownik może także zgromadzone i potrzebne mu informacje zapisać na dyskietce czy też przesłać je pocztą elektroniczną.

---

[5] Kołodzińska E.: *Informacja o czasopismach elektronicznych w polskich bibliotekach naukowych – stan obecny i perspektywy.* „Biuletyn EBIB". 2005, nr 2 (63) [dok.elektr.] http://ebib.oss.wroc.pl/2005/63/kolodzinska.php [odczyt 30.03.2005].

[6] Nahotko M.: *Stare i nowe standardy opisu dokumentów elektronicznych.* „EBIB. Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy". 2002, nr 4 (33) [dok. elektr.] http://ebib.oss.wroc.pl/2002/33/nahotko.php [odczyt 30.03.2005].

[7] Maciejewska Ł., Ubrańczyk B.: *Promocja i wykorzystanie czasopism elektronicznych: z doświadczeń Biblioteki Głównej Politechniki Wrocławskiej.* „EBIB. Elektroniczny Biuletyn Informacyjny Bibliotekarzy". 2001, nr 1 (19) [dok.elektr.] http://ebib.oss.wroc.pl/2001/19/maciejewska.html [odczyt 30.03.2005].

Iwona Pujanek
Politechnika Poznańska w Poznaniu
Biblioteka Główna
Iwona.Pujanek@ml.put.poznan.pl
Paulina Kwaśnik
Politechnika Poznańska w Poznaniu
Biblioteka Główna
Paulina.Kwasnik@ml.put.poznan.pl

Pracownia Biblioteki Elektronicznej w Bibliotece Głównej Politechniki Poznańskiej – powstanie, stan obecny, perspektywy rozwoju

Electronic Library Study of the Main Library of Poznan University of Technology – origins, present status, development perspectives

Abstrakt

W pracy dokonano przeglądu literaturowych baz danych dostępnych lokalnie i sieciowo dla użytkowników PP na przestrzeni ostatnich 10 lat. Przedstawiono też strukturę ich wykorzystania przez pracowników i studentów naszej uczelni. Opisano metody szkolenia użytkowników korzystających z baz danych na nośnikach elektronicznych. W końcowej części artykułu zaprezentowano kierunki rozwoju biblioteki elektronicznej w oparciu o dotychczasowe doświadczenia oraz analizy nowych możliwości dostępu online do informacji bibliograficznej i pełnotekstowej literatury źródłowej.

Słowa kluczowe

Biblioteka elektroniczna; literaturowe bazy danych; szkolenie użytkowników; Politechnika Poznańska

Abstract

The paper presents an overview of literature data bases local and networking at the Poznan University of Technology over the last ten years. The paper shows how these data bases are used by the staff and students of PUT. It also describes the training offered to the users of electronic data bases. Finally, the paper presents the development perspectives of electronic library resources, based on experience and the analysis of new methods of on-line access to bibliographic information and full text source materials.

Key words

Electronic library; literature data bases; user training; Poznan University of Technology

1. Wstęp

Poprzez stulecia biblioteki zmieniały swoje oblicze – odmiennie kształtowały się ich cele i zadania. Głównym zadaniem starożytnych, a później nowożytnych bibliotek było przede wszystkim gromadzenie zbiorów. Rozwój cywilizacyjny społeczeństw sprawił, że biblioteka stała się instytucją nie tylko gromadzącą, ale i rozpowszechniającą swe zbiory piśmiennicze. Na kształt biblioteki w dużej mierze wpływał też czytelnik – przyczyniając się

do rozszerzenia jej zadań o opracowanie i udostępnianie zbiorów. Rewolucja naukowo-techniczna w 19. wieku pobudziła potrzeby informacyjne i przyczyniła się do powstania pierwszych ośrodków informacji naukowej, które w miarę upływu czasu zyskiwały w działalności bibliotek rangę równą oddziałom opracowania i udostępniania [1]. Szybki rozwój technologii informatycznych i telekomunikacyjnych u schyłku 20. wieku prowadził do przełomowych zmian w sposobie życia i dostępie do wiedzy. Tworząca się nowa grupa społeczno-ekonomiczna zwana społeczeństwem informacyjnym uznała dostęp do informacji za podstawowy czynnik determinujący rozwój społeczny. Tradycyjne wyobrażenie biblioteki nie było już adekwatne do nowej sytuacji – biblioteki stawały się ośrodkami świadczącymi usługi informacyjne.

Zastosowanie elektroniki, informatyki i telekomunikacji zapoczątkowało erę bibliotek zintegrowanych, a bazy danych dostępne początkowo w technologii CD-ROM, a później online stały się koniecznym narzędziem pracy użytkowników na całym świecie [2].

2. Przegląd literaturowych baz danych dostępnych dla użytkowni - ków Politechniki Poznańskiej na przestrzeni ostatnich 10 lat

Początki informacji elektronicznej w technologii CD-ROM datują się na rok **1985**, kiedy pierwszych sześć płyt CD-ROM zostało zademonstrowanych na konferencji Amerykańskiego Stowarzyszenia Bibliotekarzy [3].

Obecność źródeł elektronicznych w Oddziale Informacji Naukowej Biblioteki Głównej PP to zakup baz na nośniku CD-ROM (*Iconda*, *Inspec* w **1993** r.), a także w roku **1993** jednostanowiskowych baz na dyskietkach (*Current Contents* – serie: *Physical, Chemical and Earth Sciences* oraz *Engineering, Computing and Technology*) [4]. Było to przyczynkiem do utworzenia (listopad **1995** r.) Stanowiska CD-ROM i Dostępu Elektronicznego zlokalizowanego w Czytelni Czasopism, które dało początek powstaniu (listopad **2001** r.) Pracowni Biblioteki Elektronicznej OIN [5]. Ze względu na fakt, że OIN znajduje się w kampusie PP „Wilda", trzeba było wydzielić Pracownię OIN-u w kampusie „Piotrowo", obok czytelń, odległym o kilka kilometrów od siedziby Biblioteki Głównej na Wildzie.

Już w pierwszym roku działania rozszerzona została oferta elektronicznych baz bibliograficznych w technologii CD-ROM o bazę *Environment Abstracts* o profilu ochrona środowiska. Rozpoczęliśmy również testowanie następnych dwóch baz o profilu mechanicznym (*Ismec* i *MECH-Disc*). W roku **1997** użytkownicy Stanowiska CD-ROM i Dostępu Elektronicznego OIN mieli więc możliwość korzystania z czterech baz na nośniku CD-ROM, zakupionych przez Bibliotekę Główną:

- *Environment Abstracts* (ochrona środowiska, zagospodarowanie odpadów, źródła energii i in.);
- *Iconda* (budownictwo, architektura, inżynieria sanitarna i in.);
- *Inspec* (fizyka, matematyka, elektronika, informatyka, automatyka, robotyka i in.);

- *Ismec* (mechanika, energia, robotyka, transport i in.)

oraz dwóch serii bazy *Current Contents* na dyskietkach.

Bazy na dyskach CD-ROM były aktualizowane kwartalnie, a baza *Current Contents* tygodniowo. Zakres chronologiczny baz pozwalał na dokonanie pełnego rozeznania literaturowego, zarówno w sposób retrospektywny, jak też kontroli literatury na bieżąco. Zakres tematyczny posiadanych przez nas baz był tak dobrany (poprzez testowanie baz i konsultacje z pracownikami), aby odpowiadał tematyce prac badawczych pracowników wszystkich wydziałów naszej uczelni [6].

Rok **1996** to zakończenie tworzenia lokalnej sieci komputerowej na terenie Politechniki Poznańskiej oraz podłączenie do Internetu poprzez miejską sieć komputerową POZMAN.

Od października **1997** roku dla użytkowników naszej uczelni możliwy był dostęp sieciowy, w oparciu o strukturę miejskiej sieci komputerowej POZMAN, do literaturowych baz danych Instytutu Informacji Naukowej z Filadelfii (6 serii bazy *Current Contents on CD with Abstracts*, *Science Citation Index on CD with Abstracts*, *Arts and Humanities Citation Index with Abstracts*). Bazy zostały umieszczone na serwerze NETWARE CD/HD z oprogramowaniem zarządzania i udostępniania baz danych Infoware CD/HD Ultra*Net Software. W grudniu **1999** r., z inicjatywy PCSS i Biblioteki Głównej PP, podpisano porozumienie naukowych bibliotek poznańskich celem kontynuacji dostępu do tych baz danych (**1999-2004**) [7].

Również od roku **1997** eksperymentalnie uruchomiliśmy sieciowy dostęp do kilkunastu czasopism elektronicznych w wersji pełnotekstowej za pośrednictwem oprogramowania Springer Link i przetestowaliśmy bazy firmy Swets and Zeitlinger (*SwetsNet i SwetsScan*). Zaowocowało to kupnem w roku **1998** bazy pełnotekstowej *SwetsScan* (ponad 800 tytułów czasopism w tym 440 tytułów z zakresu techniki i nauk ścisłych) [8; 9].

W latach **1998** i **1999** zorganizowaliśmy bezpośredni dostęp testowy do wielu baz bibliograficznych i serwisów pełnotekstowych online proponowanych przez różne firmy na rynku informacyjnym (m in. UMI, ISI Web of Science, EBSCO Publishing, IEEE/IEE Electronic Library).

Rok **2000**, początek 21. wieku, to rok powiększenia możliwości zakupu baz sieciowych przez wiele bibliotek naukowych, dzięki tworzeniu przez nie konsorcjów krajowych lub środowiskowych.

W styczniu **2000** r., z inicjatywy Biblioteki Głównej Politechniki Wrocławskiej, powstało Krajowe Konsorcjum Chemical Abstracts, skupiające obecnie 22 członków, którego celem było zorganizowanie dostępu sieciowego dla instytucji naukowych do bibliograficznej bazy *Chemical Abstracts.* Członkowie konsorcjum (głównie wyższe uczelnie) korzystają po dzień dzisiejszy, poprzez sieci rozległe POL 34 i NASK, z bazy *CA* udostępnianej z serwera BG Politechniki Wrocławskiej, dzięki zastosowaniu wielofunkcyjnego systemu sieciowego IRIS CD Web Ware.

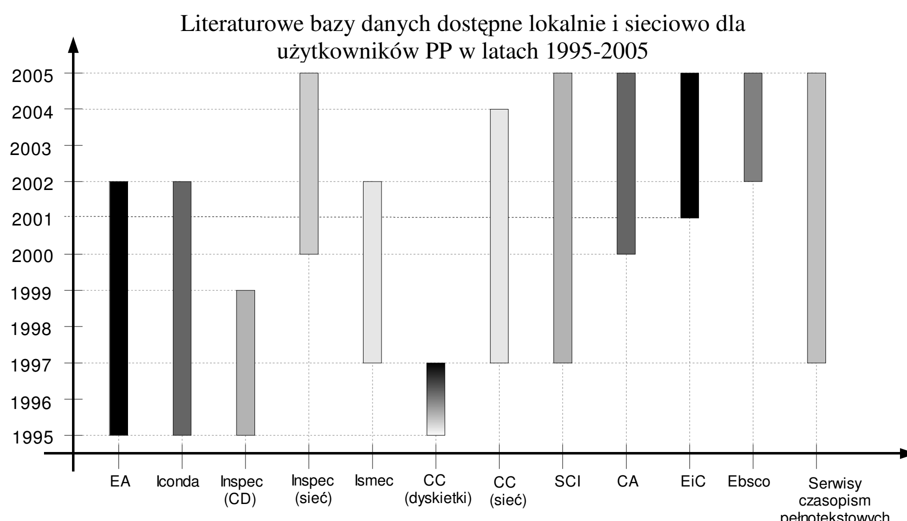
Od tegoż roku uczelnia nasza zakupiła w ramach konsorcjum krajowego, sieciową bazę *Inspec*, działającą początkowo w systemie OvidNet, a obecnie WebSpirs firmy Ovid Technologies.

Również w ramach krajowej licencji na dostęp sieciowy użytkownicy Politechniki Poznańskiej od roku **2001** korzystają z dostępu do bazy *Ei Compendex*, posadowionej tymczasowo na serwerze Engineering Village 2, a docelowo na serwerze ICM w Warszawie [10].

W maju **2000** r. zostało podpisane porozumienie pomiędzy Poznańską Fundacją Bibliotek Naukowych oraz Open Society Institut (OSI), dotyczące koordynacji programu EIFL Direct (Electronic Information for Libraries) w Polsce. Porozumienie to zakładało utworzenie otwartego Krajowego Konsorcjum Bibliotek mającego zapewnić dostęp do elektronicznych wersji baz firmy EBSCO Publishing. W ramach projektu EIFL Direct uczestnicy konsorcjum otrzymali trzyletni dostęp online do serwisu pięciu baz EBSCO Publishing z nauk ekonomicznych, humanistycznych i medycznych. Jeszcze w roku **2000** projekt został poszerzony o bazy dotyczące nauk ścisłych i technicznych [11]. Politechnika Poznańska dołączyła do uczestników konsorcjum w roku **2002**, otrzymując dostęp sieciowy do dziesięciu baz literaturowych serwisu *EBSCOhost*, obejmujących: nauki społeczno-ekonomiczne, edukacje, technikę, biznes, informatykę, medycynę i in. [12].

W roku **2002** BGPP zrezygnowała z kontynuacji zakupu lokalnych źródeł elektronicznych w technologii CD-ROM (*Ismec, Iconda, Environment Abstracts*), przechodząc całkowicie na zdalne dostępy poprzez sieci rozległe do wszystkich baz oferowanych użytkownikom Politechniki Poznańskiej. Zakres chronologiczny dostępu w latach **1995-2005** do lokalnych oraz sieciowych źródeł elektronicznych przedstawiono na rysunku 1.

Rysunek 1.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych statystycznych

Od kilku lat wzrasta zainteresowanie serwisami pełnotekstowych czasopism elektronicznych, które zapewniają dostęp do coraz bogatszej oferty tytułów oraz ułatwiają użytkownikowi korzystanie z elektronicznych źródeł zintegrowanych.

Od roku **2001** BGPP stale wzbogaca oferty dostępu do sieciowych pełnotekstowych źródeł elektronicznych, bowiem oczekiwania badaczy i użytkowników bibliotek naukowych koncentrują się dzisiaj wokół możliwości efektywnego dostępu do informacji źródłowej, czyli do pełnego tekstu artykułu opisanego i streszczonego w rekordzie bazy bibliograficznej.

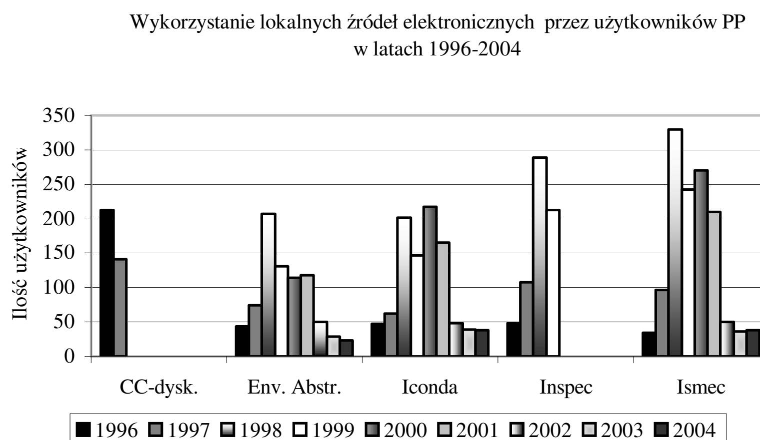
Obecnie użytkownicy naszej uczelni posiadają dostęp do następujących serwisów wydawniczych: *Science Direct* - wspólna kolekcja Elsevier Science i Academic Press (1900 tytułów), *Kluwer Academic Publishers* (719 tytułów), *Springer Verlag* (419 tytułów), *EBSCOhost* (12.150 tytułów), *WILEY InterScience* (133 tytuły), *ACS Publications* (34 tytuły), *ABE Journals* (62 tytuły) i in. Łącznie jest to kolekcja ponad 15.500 tytułów czasopism pełnotekstowych dostępnych ze wspólnej platformy EBSCO Publishing – *Listy pełnotekstowych czasopism A-Z.* Lista ta umożliwia użytkownikom, za pomocą hiperłączy na poziomie tytułów czasopism, dotarcie do kompletnej kolekcji czasopism pełnotekstowych, do których uczelnia ma autoryzowany dostęp oraz do wszystkich tytułów czasopism dostępnych w internecie w sposób nieodpłatny.

3. Wykorzystanie źródeł elektronicznych w Politechnice Poznańskiej oraz szkolenie użytkowników

W pierwszych latach istnienia Stanowiska CD-ROM i Dostępu Elektronicznego (1995-1997) BGPP oferowała użytkownikom naszej uczelni bazy bibliograficzne na dyskietkach oraz w technologii CD-ROM dostępne jednostanowiskowo. Od października 1997 r. użytkownicy uzyskali dostęp do sieciowej wersji baz, m.in. *Current Contents.* Zainteresowanie dostępem do literatury w wersji elektronicznej odzwierciedlają dane dotyczące wykorzystania lokalnych i sieciowych źródeł elektronicznych przez użytkowników naszej uczelni, przedstawione na rysunkach 2. i 3.

Początkowo stosunkowo niewielkie zainteresowanie użytkowników bazami *Environment Abstracts, Iconda, Ismec, Inspec*, kształtujące się w latach **1996-1997** w granicach 50-100 użytkowników rocznie, wzrosło przeszło dwukrotnie w latach **1998-2000**. Szczególnie duży wzrost wykorzystania (przeszło trzykrotny) obserwuje się w przypadku baz *Inspec i Ismec*. Baza *Current Contents* oferowana początkowo na dyskietkach, a od roku **1997** w nowej wersji sieciowej cieszyła się zawsze bardzo dużym powodzeniem i miała wielu użytkowników (200-800 rocznie w wersji online), szczególnie wśród pracowników i studentów Wydziału Technologii Chemicznej naszej uczelni.

Rysunek 2.

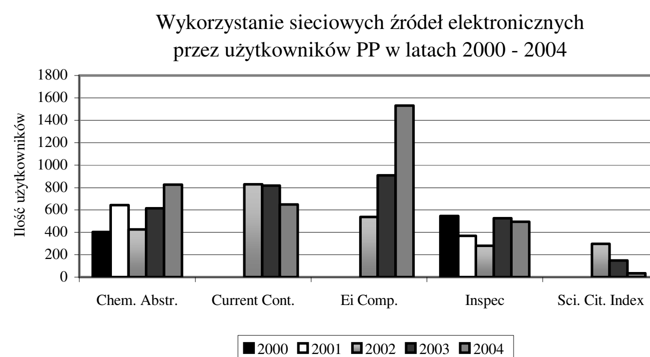
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych statystycznych

Od roku **2000** wkraczamy intensywnie w rozwój źródeł elektronicznych dostępnych sieciowo. W znaczący sposób rozszerza się ilość stanowisk dostępu – limitowana zakresem adresów IP komputerów uczelnianych.

Obserwujemy bardzo znaczący wzrost wykorzystania źródeł elektronicznych, zarówno bibliograficznych, jak też pełnotekstowych. Ilość użytkowników bazy *Inspec* online wzrosła przeszło dwukrotnie (ok. 600 rocznie) w stosunku do bazy *Inspec* na nośniku CD-ROM, a wykorzystanie bazy *Ei Compendex* sięga nawet 1500 użytkowników w roku 2004.

Dane dotyczące wykorzystania baz, uzyskane w oparciu o statystyki generowane automatycznie przez systemy online, przedstawiono na rysunku 3.

Rysunek 3.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych statystycznych

Stworzenie użytkownikom możliwości korzystania ze źródeł w formie elektronicznej (zarówno w technologii CD-ROM jak i online) spowodowało zmianę roli pracownika Oddziału Informacji Naukowej w bibliotece wyższej uczelni.

Użytkownikami elektronicznych baz danych są samodzielni pracownicy naukowi, słuchacze podyplomowych studiów doktoranckich oraz studenci ostatnich lat studiów, poszukujący literatury do prac magisterskich.

Uwzględniając podział użytkowników na studentów i pracowników obserwujemy, że studenci i doktoranci mają największe potrzeby informacyjne - proponowane bazy danych umożliwiają im przegląd odpowiedniej literatury.

Szkoleniem tych dwóch grup użytkowników w zakresie efektywnego korzystania z nowoczesnej informacji naukowej, w tym z baz danych na nośnikach elektronicznych, pracownicy OIN zajmują się już od kilku lat (studenci IV roku studiów dziennych – od **1996**; słuchacze doktoranckich studiów podyplomowych – od **1998**) [13]. Dla pracowników naukowych naszej uczelni prowadzimy spotkania seminaryjne połączone z bezpośrednią prezentacją dostępu do źródeł na nośnikach elektronicznych. Użytkownik musi zdawać sobie sprawę z tego, iż nieumiejętne penetrowanie zasobów elektronicznych powoduje, że wiele użytecznych dokumentów jest pomijanych w trakcie wyszukiwania.

4. Teraźniejszość i perspektywy rozwoju Pracowni Biblioteki Elektronicznej OIN BGPP

Na przestrzeni ostatnich kilku lat pojawiło się na rynku światowym wiele propozycji nowych rozwiązań dostępowych do źródeł elektronicznych różnych firm, a rok 2005 jest szczególnie bogaty w takie oferty na terenie naszego kraju. Obserwujemy ciekawe propozycje dotyczące zarówno platform dostępu do baz, nowoczesnych narzędzi wyszukiwawczych, jak też technologii umożliwiających łączenie baz bibliograficznych z zasobami pełnotekstowymi w formacie elektronicznym lub drukowanym.

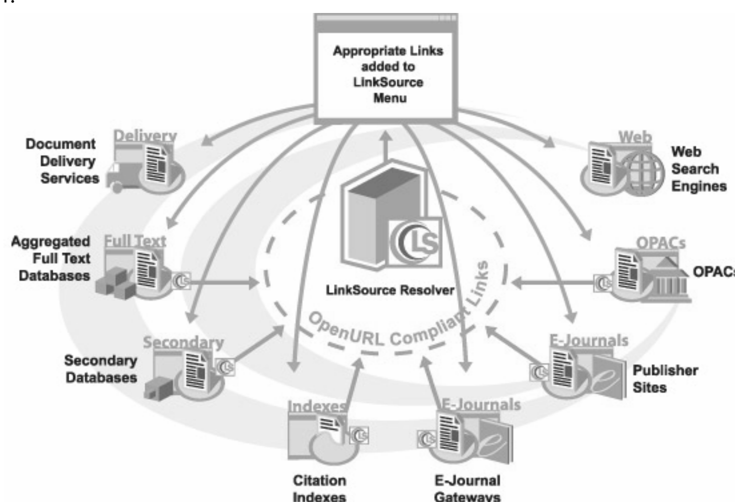
Z praktyki wiemy, że dla naszego użytkownika najbardziej cenna jest elektroniczna, pełnotekstowa wersja poszukiwanej publikacji. Informacja zawarta w bazach bibliograficznych wykorzystywana jest jako precyzyjny mechanizm wyszukiwawczo-nawigacyjny, umożliwiający dotarcie z poziomu rekordu bazy do źródła pełnotekstowego.

Wysokie wymagania użytkowników i bibliotek odnośnie platform udostępniania są wyzwaniem dla pośredników do zapewnienia coraz lepszych produktów, serwisów i narzędzi do uporządkowanego, zintegrowanego udostępniania zasobów elektronicznych i drukowanych.

Nowe tendencje rozwoju to serwery linkujące (m.in. SilverLinker, LinkFinderPlus, LinkSource), wykorzystujące standardy Open URL (patrz rysunek 4), będące zewnętrznymi narzędziami umożliwiającymi bibliotekom łączenie baz bibliograficznych i indeksów cytowań poprzez hiperlinki z:

- zasobami pełnotekstowymi czasopism elektronicznych, zarówno bezpośrednio ze stron wydawców jak też z innych serwerów dostępowych,
- elektronicznymi zasobami pełnotekstowymi dostępnymi nieodpłatnie w internecie,
- odnośnikami do informacji o pełnotekstowych źródłach drukowanych dostępnych w katalogach zbiorów bibliotecznych (*library holding*) [14].

Rysunek 4.

Źródło: http://www.linkresolver.com/Chart.html [odczyt 22.03.2005]

Biblioteka Główna PP ma kilkuletnie doświadczenie w organizacji dostępu do baz, zarówno w technologii CD-ROM, jak też w zakresie optymalnego doboru i zakupu licencji sieciowych. Wzrost cen źródeł informacji naukowo-technicznej oraz zakres potrzeb użytkowników skłaniają zespół Pracowni Biblioteki Elektronicznej OIN do przeprowadzania dogłębnych analiz porównawczych nowych produktów na rynku światowym z posiadanymi już przez naszą bibliotekę źródłami elektronicznymi.

Typowaniem baz danych do zakupu oraz sprawami organizacyjno-finansowymi, jak i przygotowaniem odpowiednich umów, czy porozumień zajmuje się, od roku 1996, Oddział Wydawnictw Ciągłych w porozumieniu z Oddziałem Informacji Naukowej.

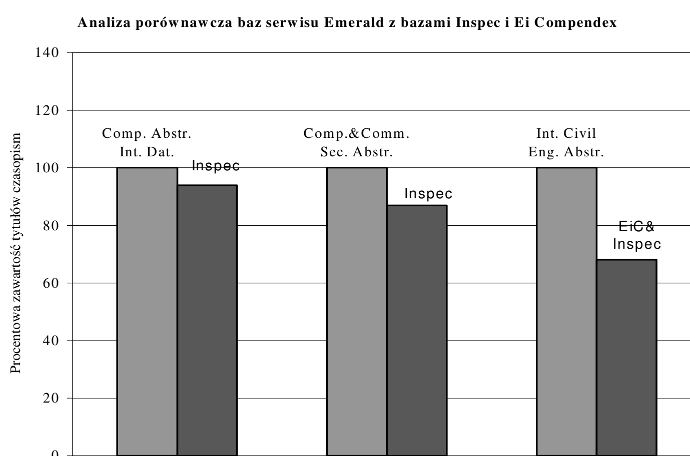
Pracownia wyspecjalizowała się w analizie proponowanych do zakupu baz danych, administrowaniu systemami online, jak również w bezpośredniej

pomocy w rozwiązywaniu problemów użytkowników, zarówno studentów jak i pracowników naukowych.

Na rysunku 5 zaprezentowano analizę porównawczą baz serwisu Emerald: *Computer Abstracts International Database(Comp. Abstr.Int.Dat)* i *Computer & Communications Security Abstracts* (Comp.&Comm.Sec. Abstr.) w stosunku do bazy *Inspec* oraz bazy *International Civil Engineering Abstracts* w stosunku do baz *Inspec & Ei Compendex (EiC&Inspec).* Dane przedstawione poniżej wykazały pokrycie tytułów czasopism serwisu *Emerald* z tytułami zawartymi w bazach *Inspec* & *Ei Compendex* na poziomie 70-94%.

Są to najbardziej poszukiwane przez naszych użytkowników tytuły czasopism.

Rysunek 5.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych statystycznych

Dzięki możliwościom nowoczesnych technologii biblioteka połączona z wieloma źródłami informacji nie musi już wszystkiego posiadać w swoich zasobach, ale jej pracownicy powinni zapewnić użytkownikom dostęp do poszukiwanego piśmiennictwa, znajdującego się poza jej murami.

Analizy serwisów, platform udostępniania baz, pakietów konsorcyjnych, negocjacje umów z wydawcami oraz monitoring wykorzystania źródeł elektronicznych umożliwią nam w przyszłości, mamy taką nadzieję, ukształtowanie oblicza biblioteki elektronicznej zgodnie z oczekiwaniami i coraz wyższymi wymaganiami naszych użytkowników.

Należy podkreślić, że nowoczesne technologie informatyczne są wyzwaniem dla bibliotek i ogromną szansą na jeszcze lepszą i pełniejszą realizację misji, jaką pełnią te placówki, zapewniając środowisku naukowemu dostęp do najnowszych informacji i wiedzy.

W chwili obecnej biblioteki realizują hybrydowy model gromadzenia, wprowadzając do zbiorów wydawnictwa w wersji drukowanej i równocześnie

zapewniając nowoczesny dostęp do elektronicznych źródeł informacji. Wydaje się, że ten model nie zmieni się w najbliższym czasie i będzie kształtował dalszy rozwój bibliotek szkół wyższych.

Bibliografia

[1] Końska J., Pilot D.: *Płyty CD-ROM w bibliotekach.* „Informacja Profesjonalna"1995, nr 5, s. 22-23.

[2] Płóciennik P.: *Moda na systemy online?* „Informacja Profesjonalna" 1995, nr 6, s. 20-22.

[3] Poynder R.: *Filozofia SilverPlatter*. „Informacja Profesjonalna" 1995, nr 5, s. 14-16.

[4] Ganińska H., Lepkowska E., Pujanek I.: *Rozwój i unowocześnianie obsługi informacyjnej środowiska naukowo–dydaktycznego w czytelni naukowej biblioteki technicznej. Doświadczenia Biblioteki Głównej Politechniki Poznańskiej;* [w:] IV Krajowe Forum Informacji Naukowej i Technicznej. Zakopane 02-05.09.1997, s. 137-148.

[5] Ganińska H.: *Z kalendarium, sieci komputerowe i usługi internetowe*. Naukowa biblioteka techniczna na początku XXI wieku. Vademecum Biblioteki Głównej Politechniki Poznańskiej. Poznań 2001, s. 14-16.

[6] *Bazy danych w Bibliotece Głównej Politechniki Poznańskiej*: informator; oprac. I. Pujanek Zapiski Biblioteki Głównej Politechniki Poznańskiej 1. 1997; pod red. H. Ganińskiej.

[7] Niwiński S., Stroiński M.: *Udostępnianie baz danych w Poznańskim Centrum Superkomputerowo–Sieciowym*; [w:] Krajowa Konferencja INFOBAZY '97 – bazy danych dla nauki. Gdańsk 23-28.06.1997, s. 348-352.

[8] Chełkowska T., Szulc J.: *Czasopisma elektroniczne: dostęp i korzystanie*; [w:] Świat biblioteki elektronicznej w klasycznej bibliotece naukowej. Materiały konferencyjne. Poznań, 19-20 marca 1998; pod red. H. Ganińskiej. Biblioteka Główna Politechniki Poznańskiej, Poznań 1998, s. 242-245.

[9] Lepkowska E.: *Uwarunkowania i ograniczenia rozwoju biblioteki elektronicznej z punktu widzenia użytkownika,* op. cit. s. 251-254.

[10] Pujanek I., Ober K.: *Doświadczenia Biblioteki Głównej Politechniki Poznańskiej w użytkowaniu sieciowych systemów informacyjnych*; [w:] III Krajowa Konferencja MISSI'02, Multimedialne i sieciowe systemy informacyjne. Wrocław 2002, s. 527-537.

[11] Niwiński S., Stroiński M.: *Udostępnianie baz danych w Poznańskim Centrum Superkomputerowo-Sieciowym*; [w:] INFOBAZY'02 Bazy danych dla techniki. Gdańsk 24- 26.06.2002, s. 159-165.

[12] Pujanek I, Niwiński S.: *Dostęp do literaturowych baz EBSCO Publishing*, op. cit. s. 151-158.

[13] Gajda B., Niwiński S., Pujanek I.: *Sieciowe bazy danych, użytkownicy i ich szkolenie w Poznańskim Centrum Superkomputerowo-Sieciowym*; [w:] Elektroniczna biblioteka dzisiaj. Efektywne wykorzystanie baz CD-ROM w sieciach komputerowych. Materiały II Konferencji Górnośląskiego Konsorcjum Bibliotek Naukowych, Katowice-Opole 21-23 kwietnia 1999, Katowice 2000, s. 2001-2013.

[14] Klimesch R.: *Podejście firmy SilverPlatter do pełnych tekstów: technologia ERL oraz SilverLinker*; tłum. z j. ang. Szczurek W.; [w:] Świat biblioteki elektronicznej w klasycznej bibliotece naukowej. Materiały konferencyjne. Poznań, 19-20 marca 1998; pod red. H. Ganińskiej. Biblioteka Główna Politechniki Poznańskiej, Poznań 1998, s. 163-166.

Ewa Kołodzińska
Politechnika Poznańska w Poznaniu
Biblioteka Główna
ewa@ml.put.poznan.pl

Od witryny internetowej do portalu bibliotecznego
From internet page to library portal

Abstrakt
Coraz łatwiejszy dostęp do globalnych zasobów informacji z jednej strony wymaga uporządkowania tych zasobów, z drugiej strony pociąga za sobą konieczność rywalizacji między dostawcami informacji. To, czy biblioteki staną się konkurencyjne dla serwisów komercyjnych, zależy w dużej mierze od zmian w rozumieniu funkcji i zadań bibliotek naukowych, adekwatnych do potrzeb i oczekiwań odbiorców informacji. Nieodzownym narzędziem, zarówno do uporządkowania zasobów Internetu, jak i integracji różnorodnych kolekcji dokumentów i informacji oraz usług oferowanych przez bibliotekę, jest biblioteczny portal internetowy. Referat jest próbą odpowiedzi na pytanie, jak powinien być zbudowany idealny portal, jakie może pełnić zadania oraz jaka konfiguracja metadanych jest niezbędna do jego efektywnego funkcjonowania.

Słowa kluczowe
portal biblioteczny; zasoby internetowe; metadane; technologia informacji

Abstract
The problem of information glut causes a need for transforming the chaos of the Internet into order. On the other hand, the libraries have to compete with a diversity of new information services. Libraries can compete with commercial service providers if they understand the functions and tasks of scientific libraries that will be adapted to the needs and expectations of rospective customers. Library portal is seen as a positive potential framework for achieving order out of chaos, integrating various document collections and information sources and for implementing new goals of libraries. The paper attempts to describe the structure of a model portal, its tasks and metadata configuration necessary to assure its effective functioning.

Key words
library portal; web resources; metadata; information technology

1. Wstęp

Książki, subskrypcje, rekordy MARC, przepisy katalogowania, zintegrowane systemy biblioteczne i inne fizyczne przejawy działalności bibliotek, które przez ostatnie 20 lat stanowiły atrybuty nowoczesnego bibliotekarstwa, na obecnym etapie rozwoju społeczeństwa informacyjnego zaczynają tracić na znaczeniu. Nowe cele, które stoją teraz przed środowiskiem bibliotekarskim, to gromadzenie, organizacja, ochrona oraz rozpowszechnianie informacji i wiedzy. Cele te można dziś osiągnąć tylko poprzez udział w tworzeniu globalnych zasobów informacji i organizowaniu dostępu do tych zasobów w sieci Internet. Jednak zaistnienie bibliotek w Internecie nie przekłada się na wykorzystanie pełnych możliwości Internetu w funkcjonowaniu tych instytucji. Nie wystarczy już tylko udostępnienie swoich katalogów online i reklama usług w formie witryny internetowej.

Potrzebne są nowe narzędzia do komunikacji, wymiany informacji oraz świadczenia usług w Sieci. Takim nieodzownym narzędziem jest dziś odpowiednio zaprojektowany portal biblioteczny, traktowany jako główna „siedziba" wirtualnej biblioteki, miejsce integracji usług i zasobów online.

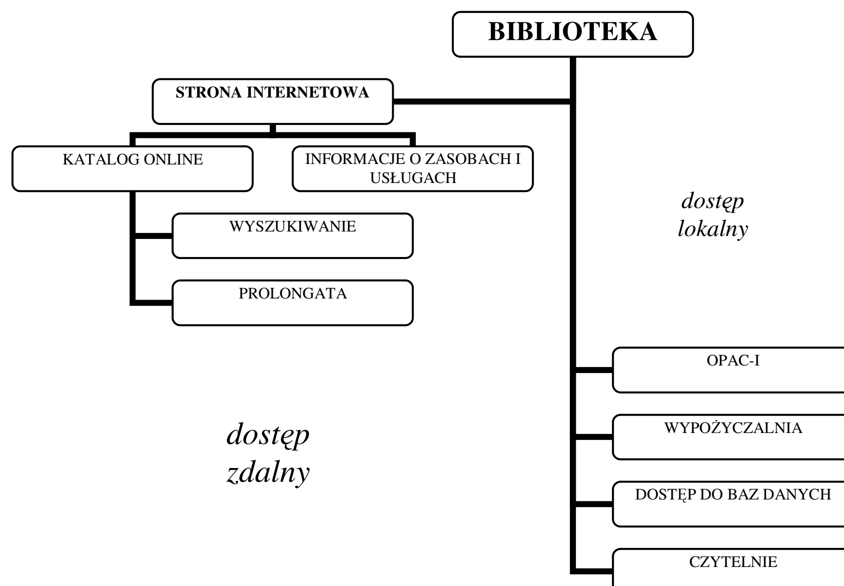
2. Witryna internetowa jako wizytówka biblioteki

Strona domowa biblioteki pełniła do niedawna rolę serwisu informacyjnego, była elementem public relations. Zawierała zazwyczaj informacje dotyczące:

- historii biblioteki, jej struktury organizacyjnej, lokalizacji, adresów kontaktowych, godzin otwarcia, regulaminów itp.;
- kolekcji zbiorów;
- zasad udostępniania zbiorów;
- katalogów (dostęp do katalogu online);
- działalności wydawniczej, organizowanych konferencji i innych imprez;
- usług bibliotecznych (bibliograficznych, informacyjnych, reprograficznych);
- polecanych materiałów i dokumentów online.

Jedyną usługą oferowaną poprzez stronę internetową biblioteki był dostęp do konta i możliwość prolongaty wypożyczonych materiałów (schemat 1).

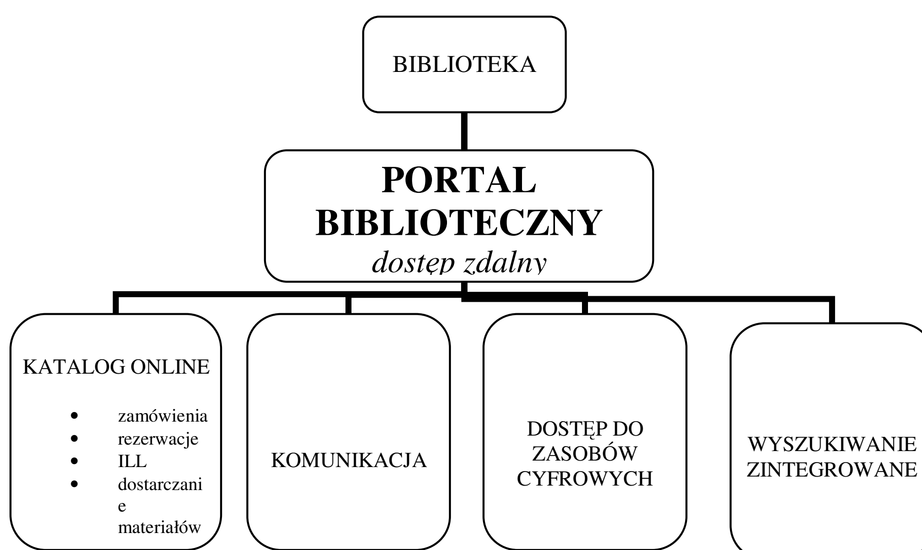
Schemat 1. Dostęp zdalny i lokalny do usług i zasobów bibliotecznych

Nadal jeszcze większość usług i kolekcji jest dostępna jedynie lokalnie. Nawet, jeśli jest to udostępnianie sieciowych baz danych, to tylko w ograniczonym obszarze adresów IP.

Obecnie stoimy przed zadaniem przekształcenia naszych serwisów informujących o zasobach i usługach w narzędzie zapewniające dostęp do tych zasobów i usług. Witryna internetowa biblioteki musi ewoluować w kierunku portalu, który będzie miejscem integracji różnorodnych zasobów informacji, usług i wiedzy, a jednocześnie umożliwi odmiejscowienie dostępu do informacji (schemat 2). Biblioteka rozumiana jako instytucja zajmująca określoną przestrzeń fizyczną, gromadząca, przechowująca i udostępniająca dokumenty przestaje być centralnym punktem świata informacji.

Schemat 2. Portal biblioteczny – integracja zasobów i usług

Jak wygląda ewolucja bibliotecznych stron internetowych w kierunku portali? Czym jest, czy raczej czym powinien być portal biblioteczny?

3. Definicja portalu

W potocznym rozumieniu portal to po prostu strona internetowa lub serwis dostarczający szeregu zasobów i usług, takich jak e-mail, forum, silnik wyszukiwawczy czy pasaż handlowy, więc witryny wielu instytucji, dla których Sieć jest istotnym obszarem działalności, można już uznać za portale.

Wśród wielu definicji portalu internetowego szczególną uwagę zwraca definicja Gerry'ego McCartney'a z University of Pensylvania, która chyba najbardziej perspektywicznie określa ten termin, nie ograniczając go do konkretnego czasu i miejsca, więc pewnie nieprędko się zdezaktualizuje.

Otóż McCartney twierdzi, że *portal jest wszystkim tym, czym instytucja go tworząca chce, żeby był – miejscem, które przyciąga ludzi z uwagi na to, co oferuje i co umożliwia*[1].

Wygląd i funkcje portalu bibliotecznego zależą więc od samych bibliotekarzy, od tego jak rozumieją oni rolę swojej biblioteki, a właściwie od tego, jakich usług oczekują od biblioteki jej użytkownicy. Wychodząc naprzeciw tym oczekiwaniom, powinniśmy sukcesywnie rozszerzać naszą ofertę, podejmować nowe zadania i zmieniać tym samym funkcje biblioteki i portalu bibliotecznego.

Portal powinien więc być tak zbudowany, aby mógł być ciągle modernizowany i dostosowywany do nowych zadań.

4. Zadania portalu bibliotecznego

Przystępując do projektowania portalu bibliotecznego należy zdefiniować jego główne cele i funkcje biblioteczne, które ma realizować. Do tego z kolei niezbędne jest rozpoznanie potrzeb użytkowników bibliotek. Użytkownik końcowy i jego oczekiwania muszą stać się centrum uwagi, głównym punktem odniesienia i siłą napędową przedsięwzięcia, jakim jest budowa portalu. Wszechobecne zasady konkurencji zaczynają dotyczyć też bibliotek. Informacja i wiedza staje się takim samym towarem, jak każdy inny, podlegającym określonym prawom biznesowym. Im wcześniej uświadomimy sobie ten proces, tym łatwiej będzie nam zaadaptować się w nowych warunkach.

Dzisiejsze oczekiwania użytkowników, jak również rosnące zasoby informacji, wyznaczają określone ramy dla działalności bibliotek i definiują niezbędne minimum tego, co biblioteki powinny osiągnąć, aby móc konkurować z komercyjnymi dostawcami informacji. Portal biblioteczny jako centrum biblioteki wirtualnej powinien stanowić:

- punkt skonsolidowanego dostępu do różnorodnych i rozproszonych zasobów informacji;
- wspólny interfejs łączący niezależne systemy informacyjne, oddziałujący na te systemy i komunikujący się z każdym z nich;
- narzędzie dostarczające użytkownikom mechanizmów do komunikacji i dostosowania do indywidualnych preferencji;
- usprawnienie procesów bibliotecznych, zwiększające ich wydajność, umożliwiające kreatywność i polepszające obsługę użytkowników.

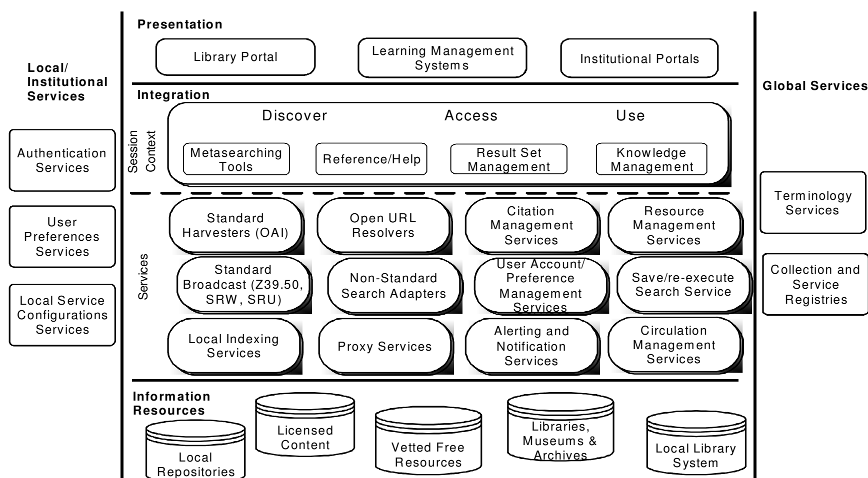
5. Struktura portalu bibliotecznego

Przedstawiając modelowe rozwiązania przy projektowaniu portalu bibliotecznego, posłużę się schematem zaprezentowanym przez Krisellen

[1] Cyt. za: Lakos A. A.: *Portals in libraries: portal vision.* "Bulletin of the American Society for Information Science and Technology". Vol. 31, no. 1 [dok. elektr.] http://www.asis.org/Bulletin/ [odczyt 21.03.2005].

Maloney z University of Arizona na ubiegłorocznym sympozjum LITA „Portals in Libraries”[2].

Schemat 3. Struktura portalu bibliotecznego

Według Maloney, nadrzędną zasadą dobrego funkcjonowaniu portalu bibliotecznego, w przypadku biblioteki akademickiej, jest jego powiązanie ze strukturą uczelni, systemem nauczania i portalem uczelni, najlepiej w formie jednolitego oprogramowania, ułatwiającego użytkownikowi końcowemu poruszanie się w tym środowisku. Dotyczy to zarówno formy graficznej interfejsu, jak i wspólnego zarządzania danymi osobowymi, jednostopniową identyfikacją użytkownika, kreowaniem określonych poziomów dostępu do informacji.

5.1. Integracja

Głównym zadaniem portalu bibliotecznego jest integracja na poziomie wyszukiwania, dostępu i wykorzystania zasobów własnych biblioteki i zasobów sieciowych. Integracja taka jest możliwa tylko w przypadku zastosowania narządzi metawyszukiwawczych, zorganizowania systemu pomocy w poruszaniu się po portalu, odpowiedniego zarządzania rezultatami wyszukiwań, czyli ujednolicenia prezentacji wyników i możliwości dostosowania tej prezentacji do indywidualnych preferencji użytkownika. Musi się to odbywać już nie tylko na poziomie zarządzania informacją, ale na poziomie zarządzania wiedzą, czyli w kontekście wykorzystania najnowszych technologii komunikacyjnych do tworzenia i przetwarzania

---

[2] Maloney K.: *Library technology and planning for change*. [W:] Portals in libraries - a symposium. American Library Association, Library and Information Technology Association , 2004 [dok. elektr.] http://www.ala.org/ala/lita/litamembership/litaigs/internetportals/symposium.htm [odczyt 21.03.2005].

informacji przez człowieka, z zastosowaniem odpowiedniej kultury organizacyjnej i nowych reguł przechowywania informacji[3].

5.2. Rozwiązania technologiczne

Do skonstruowania portalu bibliotecznego, jako wielowarstwowej struktury integrującej zasoby i usługi zarówno na poziomie oprogramowania, jak i interfejsu użytkownika, niezbędne jest zastosowanie najnowszych technologii informacyjnych, które umożliwią:

- obsługę różnorodnych standardów metadanych, zbieranie rozproszonych danych i ich udostępnianie;
- tworzenie odsyłaczy OpenURL, dostarczających rozbudowanych zestawów linków, tworzonych na podstawie metadanych cytowanego źródła;
- zarządzanie cytowaniami, automatyczną weryfikację URL, dostosowanie zestawów odsyłaczy do preferencji użytkownika;
- zarządzanie zasobami;
- obsługę standardów transmisji danych;
- wyszukiwanie symultaniczne niezależnie do standardów metadanych, stosowanych w poszczególnych bazach danych;
- obsługę konta użytkownika, zarządzanie jego preferencjami;
- mechanizm zapamiętywania przez system kryteriów i wyników wyszukiwania;
- zastosowanie systemu powiadomień i monitów;
- obsługę wypożyczeń (z magazynów zamkniętych, wypożyczeń wewnętrznych, międzybibliotecznych).

Dużym usprawnieniem metawyszukiwań i tym samym dostępu do informacji jest też zastosowanie serwerów pośredniczących w transmisji danych:

- Proxy - z kopiami stron z serwerów odległych, przyspieszający załadowanie tych stron;
- LDAP – z mechanizmem indeksacji lokalnej zasobów rozproszonych[4].

Wspólną cechą wszystkich rozwiązań technologicznych powinno być ich zorientowanie na świadczenie usług. Połączenie tych rozwiązań powinno stworzyć taką cyberinfrastrukturę, która stanowić będzie warstwę całego serwisu zarządzającą matadanymi, zasobami informacji i wiedzą, i która umożliwi współdziałanie poszczególnych baz danych i usług. W skali globalnej będzie to, na przykład, możliwość implementowania serwisów dostarczających alternatywnego słownictwa poszerzającego zakres wyszukiwań oraz metawyszukiwanie w zasobach rozproszonych. W skali lokalnej natomiast umożliwi zarządzanie danymi osobowymi i poziomami dostępu dla określonych

---

[3] Kowalkiewicz M.: *Zarządzanie wiedzą*. „Gazeta IT". 2005, nr 3 (33) [dok. elektr.] http://www.gazeta-it.pl/zw.html [odczyt 23 03.2005].

[4] Górecka-Wolniewicz M.: *Rozproszona usługa katalogowa a indeksowanie zasobów LDAP* [dok. elektr.] http://ldap.uni.torun.pl/raporty/ftp/uci/ldap-index.html [odczyt 21.03.2005].

grup użytkowników, dając możliwość konfiguracji tych poziomów na podstawie zdefiniowanych wcześniej atrybutów.

5.3. Konfiguracja metadanych

Integracja zasobów i usług w postaci portalu bibliotecznego jest właściwie niemożliwa bez zastosowania standardów metadanych. Mówiąc o metadanych nie można jednak ograniczać się tylko do przepisów katalogowania. Do efektywnego wyszukiwania zintegrowanego w systemie potrzebna jest konfiguracja metatadnych bardzo rozwiniętych, ale ukrywających swoja złożoność przed użytkownikiem.

Niezwykle ważnym elementem tej konfiguracji jest odpowiedni system odsyłaczy, integrujący różnorodne bazy danych i umożliwiający swobodne poruszanie się między nimi. Szersze możliwości wyszukiwawcze zapewnić może mapowanie cytowań przy użyciu wspomnianego już narzędzia OpenURL[5].

Nie można też zapomnieć o zdefiniowaniu zasad przekierowań z dokładnym opisem zawartości poszczególnych kolekcji i udostępnieniu ich w przystępnej formie użytkownikom.

6. Idea portalu w działaniach Biblioteki Głównej Politechniki Poznańskiej

Portal biblioteczny, jako miejsce zintegrowanego dostępu do zasobów i usług biblioteki wirtualnej wyznacza obecnie kierunek rozwoju działalności BGPP. Stopień zaawansowania prac w tym zakresie jest uzależniony od wielu czynników, przede wszystkim możliwości finansowych i technicznych. Ale, jak jest to podkreślane w wielu publikacjach dotyczących portali bibliotecznych[6], kluczem do sprostania temu nowemu wyzwaniu nie jest technologia, ale filozofia działania, zmiana wyobrażeń na temat zadań biblioteki i jej miejsca w strukturze instytucji nadrzędnej. Dominującymi kierunkami tej filozofii są:

- nastawienie na użytkownika, poznanie jego potrzeb;
- rozpoznanie potrzeby dobudowania narzędzi wspomagających usługi i dostęp do zasobów;
- konceptualizacja technologii bibliotecznej jako ogólnej integracji.

Biblioteka akademicka, jej zasoby i usługi nie mogą pozostawać bez ścisłej korelacji ze środowiskiem dydaktycznym uczelni. BGPP ma w tym zakresie duże doświadczenia, wynikające z tworzenia bazy literatury zalecanej przez wykładowców, od kilku lat powiązanej z główną bazą katalogową. Również nasz najnowszy projekt – przewodnik internetowy Technika Online (TOL) – został zaprojektowany jako katalog tematyczny dostosowany

---

[5] Nahotko M.: *Identyfikacja obiektów w sieciach rozległych*. [W:] Internet w bibliotekach II - łączność, współpraca, digitalizacja (Wrocław, 23-26 września 2003 roku) [dok. elektr.] http://ebib.oss.wroc.pl/matkonf/iwb2/nahotko.php [odczyt 21.03.2005].

[6] M.in. jeden z ostatnich numerów czasopisma *Bulletin of the American Society for Information Science and Technology* był poświęcony prawie w całości tematyce portalu bibliotecznego - vol. 31, no. 1 [dok. elektr.] http://www.asis.org/Bulletin/ [odczyt 21.03.2005].

do kierunków nauczania na Politechnice Poznańskiej. Przewidujemy także w przyszłości możliwość współtworzenia tej bazy przez użytkowników.

Dzięki zastosowaniu w opisach bibliograficznych dokumentów słów kluczowych opartych na leksyce języka KABA, mogliśmy połączyć Technikę Online z naszym katalogiem (rys. 1).

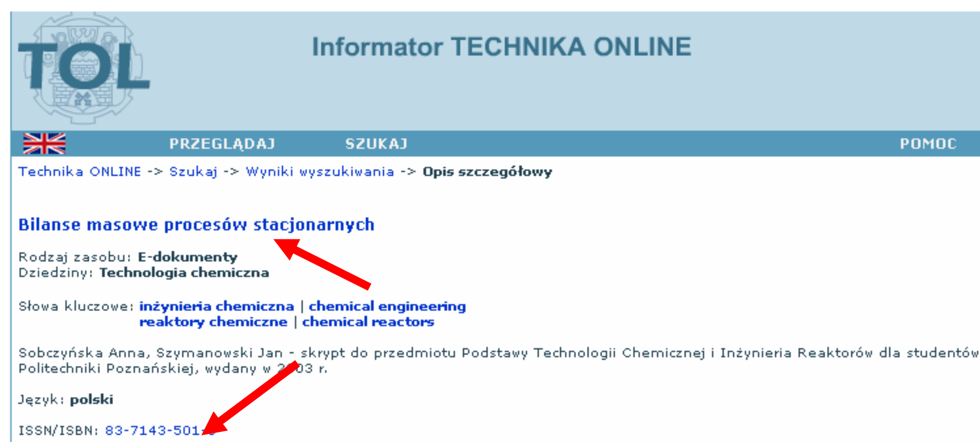
Rys. 1. Opisy dokumentów w bazie Technika Online

Użytkownik poszukujący informacji na dany temat w bazie TOL może sprawdzić też, co na ten temat znajduje się w zbiorach biblioteki.

Wprowadzanie do Techniki Online opisów dokumentów digitalizowanych w ramach Wielkopolskiej Biblioteki Cyfrowej (WBC) i tworzenie linków z katalogu do WBC umożliwia z kolei połączenie bazy TOL, WBC i katalogu biblioteki (rys. 2).

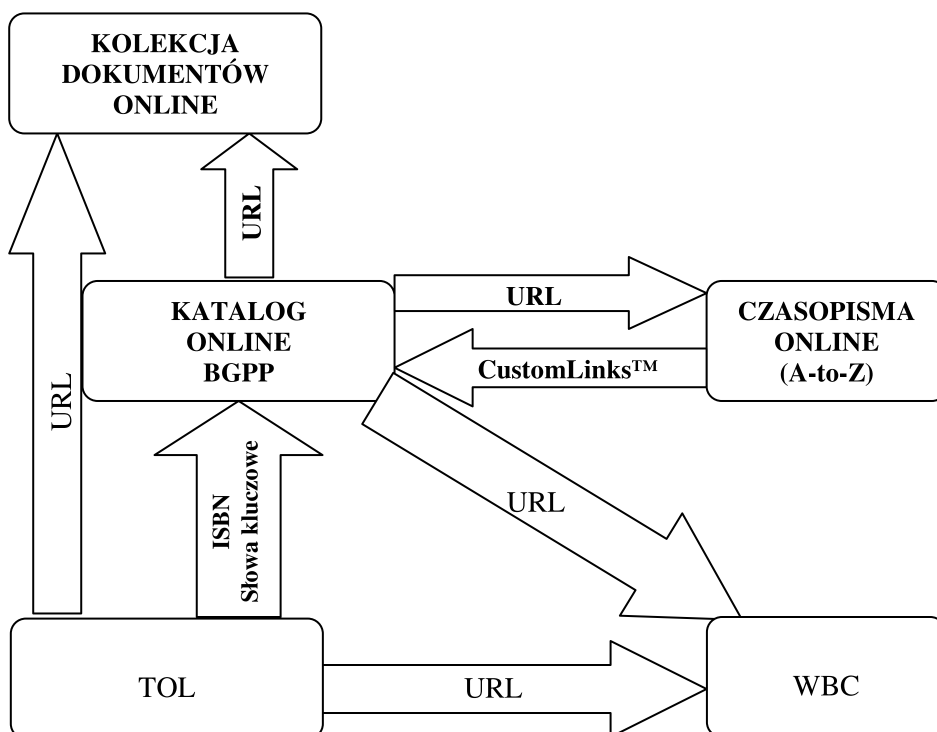
Rys. 2. Opis dokumentu znajdującego się w WBC i przekierowanie z bazy TOL do katalogu BGPP przez ISBN dokumentu

Dzięki takiemu rozwiązaniu użytkownik może w łatwy sposób skorzystać z wersji cyfrowej dokumentu, znajdującej się na serwerze WBC, jak również zamówić wersję drukowaną dokumentu poprzez katalog, bez względu na to, czy poszukiwania rozpocznie w Technice Online, czy w katalogu biblioteki.

Integracja zbiorów biblioteki z zasobami rozproszonymi (schemat 4) odbywa się również przez linkowanie opisów czasopism drukowanych z wersjami online tych czasopism. W liście czasopism online A-to-Z znajdują się z kolei odsyłacze do opisów bibliograficznych czasopism drukowanych w katalogu BGPP.

Schemat 4. Odesłania pomiędzy bazami danych w BGPP

Kolejnym etapem, mającym przybliżyć nas do idei odmiejscowienia usług w ramach portalu bibliotecznego, było wdrożenie nowej wersji zintegrowanego systemu bibliotecznego Horizon. Wersja ta umożliwia użytkownikom zdalne zamawianie książek z magazynu zamkniętego, posiada też podmoduł wypożyczeń międzybibliotecznych. Przejście na kolejną wersję systemu Horizon wiąże się już z możliwością zastosowania nowoczesnego interfejsu użytkownika Horizon Information Portal[7], zapewniającego

[7] Możliwości tego interfejsu prezentuje wersja demonstracyjna, dostępna w Internecie pod adresem http://sales.dynix.com/ipac20/ipac.jsp?profile=mulib [odczyt 23.03.2005].

wyszukiwanie zintegrowane, zbliżone do wyszukiwania w katalogach rozproszonych.

Nowe zadania, jakie sobie obecnie stawiamy, to wprowadzenie usługi dostarczania użytkownikom dokumentów w formie cyfrowej, jako rozszerzenie działalności wypożyczalni międzybibliotecznej oraz dostęp do baz bibliograficznych i tekstowych poza obszarem wybranych adresów IP.

7. Podsumowanie

Znaczenie portalu bibliotecznego jest coraz bardziej istotne w sytuacji, kiedy Sieć staje się preferowanym miejscem wymiany informacji i wiedzy. Do niedawna powiedzenie, że *to, czego nie ma w Internecie, to nie istnieje*, wywoływało u nas, specjalistów od poruszania się w gąszczu książek, czasopism, drukowanych bibliografii i fiszek katalogowych, co najwyżej lekceważący uśmiech. Obecnie jednak zaczynamy bardziej doceniać środowisko sieciowe, oswajać je i wykorzystywać jego narzędzia do rozszerzania i ulepszania działalności bibliotecznej.

Takim niezbędnym narzędziem jest dziś portal biblioteczny, integrujący zbiory i usługi, porządkujący zasoby rozproszone i ułatwiający tym samym dostęp do tych zasobów. Zasoby biblioteczne są bowiem tylko wtedy istotne i atrakcyjne dla użytkowników, kiedy są łatwo dostępne.

Halina Ganińska
Politechnika Poznańska w Poznaniu
Biblioteka Główna
ganinska@ml.put.poznan.pl

…Nie możemy przewidzieć przyszłości,
ale możemy ją przygotować…

Prigogine Ilia, Nagroda Nobla 1977

O bibliotekach politechnik polskich i Bibliotece Politechniki Poznańskiej w rozwoju

Libraries of Polish universities of technology and the Library of the Poznan University of Technology in development

Abstrakt

O bibliotekach politechnicznych: krótka chronologia; podstawowe regulacje prawne; holistyczna natura systemu biblioteczno-informacyjnego. Biblioteka Politechniki Poznańskiej w rozwoju: pracownicy, organizacja pracy i pomieszczenia; rozwój zasobów bibliotecznych; cyfrowe źródła informacji; specyfika zbiorów i informacji; usługi biblioteczne i usługi informacyjne. Miejsce bibliotek politechnicznych w systemie edukacyjnym i kulturowym: udział w edukacji, walka z analfabetyzmem funkcjonalnym, udział w kształtowaniu cywilizacji naukowo-technicznej.

Słowa kluczowe

biblioteki politechnik; historia bibliotek politechnik; system biblioteczno-informacyjny; rozwój biblioteki; biblioteka Politechniki Poznańskiej; zasoby biblioteczne; usługi biblioteczne; usługi informacyjne; edukacja; analfabetyzm funkcjonalny; cywilizacja naukowo-techniczna

Abstract

Libraries of universities of technology: short chronological presentation; basic legislation; holistic nature of the library information system. The Library of the Poznan University of Technology in development: staff, work organization and premises; development of library resources; digital information sources; collection and information peculiarities; library services and information services. The place of libraries of universities of technology in the education system and culture participation in education, fighting functional illiteracy, creating scientific-technological civilization.

Key words

Libraries of universities of technology; history of libraries of universities of technology; library information system; library development; the Library of the Poznan University of Technology; library resources; library services; information services; education; functional illiteracy; scientific-technological civilization

1. O bibliotekach politechnik polskich

1.1. Politechniki [1] i ich biblioteki w 20. wieku

Polska, od 1772 do 1919, znajdowała się pod panowaniem trzech mocarstw zaborczych: Austrii, Prus i Rosji. Mimo dramatycznych czasów Polacy już w początkach 19. wieku dążyli do organizowania - w związku z rozwojem przemysłu - własnych szkół technicznych. W bibliotekach politechnik polskich znajdują się dzieła stanowiące dowód istnienia bibliotek wyższych szkół technicznych na terenie Polski już w 19 w. i na początku 20 w. Dotyczy to przede wszystkim wyższych szkół technicznych zakładanych przez władze pruskie na początku 20 w. w Poznaniu (1901), Gdańsku (1904) i Wrocławiu (1910). Dotyczy to również biblioteki Politechniki Warszawskiej (zał. 1915), której tradycje sięgają roku 1826 [2].

W Poznaniu w okresie 1901-1919 istniała skromna biblioteka, tj. księgozbiór Königliche Höhere Maschinenbauschule zu Posen, która od 1919 była polską Biblioteką Państwowej Wyższej Szkoły Budowy Maszyn (od 1929 pn. Biblioteka Państwowej Wyższej Szkoły Budowy Maszyn i Elektrotechniki), a w latach okupacji 1939-1944 znów niemiecką Bibliothek der Staatlichen Ingenieurschule Posen; od 1945 Biblioteka Główna Szkoły Inżynierskiej na prawach uczelni wyższej technicznej, od 1955 pn. Biblioteka Politechniki Poznańskiej.

W okresie międzywojennym istniały: (1) biblioteki szkół wyższych przy 2 polskich politechnikach: Warszawskiej i Lwowskiej (polskiej wyższej uczelni technicznej 1817-1939)[3]; (2) ponadto przy Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie ze statusem wyższej szkoły technicznej (zał. 1919); (3) przy państwowych wyższych szkołach budowy maszyn i elektrotechniki w Poznaniu i Warszawie; a także przy Politechnice Wolnego Miasta Gdańska, gdzie Polska miała pewne uprawnienia.

Po zakończeniu II wojny księgozbiory były zabezpieczane i na nowo organizowane, w oparciu o nowe przepisy prawa polskiego. W 1949 r. istniało w kraju 10 bibliotek wyższych uczelni technicznych, w 1953 – 13, w 1996 – 18, w 2001 –18.

---

[1] Politechnika , inaczej INSTYTUT POLITECHNICZNY, z gr. *polýtechnos* – biegły w wielu sztukach, kunsztowny; wyższa, wielokierunkowa uczelnia techniczna o poziomie uniwersyteckim; kształci na wielu kierunkach specjalistów w zakresie różnych dziedzin nauk technicznych, dając podstawy w zakresie nauk matematyczno-fizycznych, a absolwenci otrzymują tytuł inżyniera/magistra inżyniera; politechnika prowadzi prace naukowo-badawcze związane z zakresem swoich specjalności.

[2] Wtedy to za sprawą Stanisława Staszica, ur. w Pile, powstała w Warszawie Szkoła Przygotowawcza do Instytutu Politechnicznego, która jako pierwsza wielokierunkowa wyższa szkoła techniczna oparta na wzorze uczelni wiedeńskiej, działała w l. 1826-31; w 1898 powstał Warszawski Instytut Politechniczny im. Cara Mikołaja II, 1905-08 zamknięty z powodu strajku studentów; 1915 statut zatwierdziły niemieckie władze okupacyjne; 1917 uczelnię przejęły władze polskie; po II wojnie światowej w 1945 reaktywowana, a w 1951 przyłączono do niej Szkołę Inżynierską im. Wawelberga i Rotwanda.

[3] Uczeni i absolwenci b. Politechniki Lwowskiej po zakończeniu II wojny światowej mieli znaczny udział w kształtowaniu uczelni technicznych w Gdańsku, Gliwicach, Krakowie i Warszawie.

Oto kilka dat w ujęciu chronologicznym:

(1) Politechnika Poznańska (PP) – 1901 Königliche Höhere Maschinenbauschule / 1919 Państwowa Wyższa Szkoła Budowy Maszyn / 1929 Państwowa Wyższa Szkoła Budowy Maszyn i Elektrotechniki / 1939-44 Staatliche Ingenieurschule / 1945 Szkoła Inżynierska (SI) / 1955 Politechnika Poznańska; biblioteka 1901 / 1919 / 1945;
(2) Politechnika Gdańska (PG) – 1904 Königliche Technische Hochschule / 1921 P Wolnego m. Gdańska / 1945 PG; biblioteka 1904/1945;
(3) Politechnika Wrocławska (PWr.) – 1910 - Königliche Technische Hochschule / 1927 Technische Hochschule / 1945 PWrocławska i UWrocławski ze wspólnym rektorem i administracją do r. 1950 / 1950 PWr. ; biblioteka 1910 / 1946;
(4) Politechnika Warszawska (PW) – 1915 PW, statut uczelni zatwierdziły władze okupacyjne niemieckie, 1917 uczelnię przejęły władze polskie, reaktywowana 1945, 1951 przyłączenie Szkoły Wawelberga i Rotwanda); biblioteka 1915;
(5) Akademia Górniczo-Hutnicza (AGH) – 1919 AGH; biblioteka 1919;
(6) Politechnika Łódzka (PŁ) – 1945 PŁ; biblioteka 1945;
(7) Politechnika Śląska w Gliwicach (PŚl.) – 1945 PŚl. (do 1946 w Katowicach); biblioteka 1945;
(8) Politechnika Krakowska (PKr.) – 1946; biblioteka 1945;
(9) Politechnika Szczecińska (PSz.) – 1946 SI / 1955 PSz; biblioteka 1946;
(10) Politechnika Częstochowska (PCz.) – 1949 SI, 1955 PCz; biblioteka 1949;
(11) Politechnika Białostocka (PB) – 1949 Prywatna Wieczorowa Szkoła Inżynierska NOT, 1955 Wieczorowa SI, 1974 PB; biblioteka 1951;
(12) Politechnika Rzeszowska (PRz.) – 1951 Wieczorowa SI / 1963 WSI / 1974 PRz; biblioteka 1951;
(13) Politechnika Lubelska (PL) – 1953 Wieczorowa SI / 1965 WSI / 1977 PL; biblioteka 1953;
(14) Politechnika Świętokrzyska w Kielcach (PŚw.) – 1965 z połączenia Wieczorowej SI w Radomiu przekształconej w Kielecko-Radomską Wieczorową Szkołę Inżynierską / 1974 PŚw.; biblioteka 1966;
(15) Politechnika Koszalińska (PK) – l. 60-te Wyższa SI / 1996 PK; biblioteka;
(16) Politechnika Radomska (PR) – l. 60-te Wyższa SI / 1996 PR; biblioteka;
(17) Politechnika Opolska (PO) – 1975 Wyższa SI / 1996 PO; biblioteka;
(18) Politechnika Zielonogórska (PZiel.) –l. 60-te Wyższa SI / 1996-2001 PZiel; biblioteka; (od 2001 Uniwersytet);
(19) Akademia Techniczno-Humanistyczna w Bielsku-Białej (ATH B-Biała) – biblioteka w l. 1969-2000 filią BG PŁ / biblioteka ATH 2001[4] .

[4] Dane chronologiczne o uczelniach i bibliotekach na podstawie badań własnych.

1.2. Podstawowe regulacje prawne

W latach międzywojennych funkcjonowanie wyższych szkół technicznych regulowała pierwsza ustawa z 1920 roku - *Ustawa o szkołach akademickich z 13 lipca 1920*, uchwalona przez Sejm RP (Dz.U. Min. WRiOP RP z dnia 25 listopada 1920).

1946 – **biblioteki wyższych szkół technicznych, jako biblioteki naukowe specjalne, utrzymywane przez państwo, należały do ogólnokrajowej sieci bibliotek publicznych i podlegały Ministrowi Oświaty -** *Dekret z dnia 17 kwietnia 1946 r. o bibliotekach i opiece nad zbiorami bibliotecznymi* wyd. przez Prezydium Krajowej Rady Narodowej; (Dz.U. RP nr 26 poz. 163).

1947 – „Art. 51. **Biblioteki szkół wyższych są zakładami naukowymi, powołanymi do zaspokajania potrzeb całej szkoły -** *Dekret z dnia 28 października 1947 r. o organizacji nauki i szkolnictwa wyższego* (Dz.U. nr 33 poz. 302).

1951 – biblioteki podlegają Ministrowi Kultury i Sztuki - *Ustawa z dnia 31 października 1951 r. o przekazaniu Ministrowi Kultury i Sztuki zakresu działania Ministra Oświaty w przedmiocie bibliotek i zbiorów bibliotecznych* (Dz.U. nr 58 poz. 400).

1951 – **Kierownik biblioteki**, **jako ogólnouczelnianego zakładu naukowego, podlega bezpośrednio rektorowi** - *Ustawa z dnia 15 grudnia 1951 r .o szkolnictwie wyższym i pracownikach nauki* (Dz.U. nr 6 poz. 38).

1958 – „Art. 14.1. Szkoła wyższa posiada **bibliotekę główną**, **która jest gólnouczelnianym zakładem o zadaniach naukowych, dydaktycznych i usługowych oraz ma charakter publicznej biblioteki naukowej** - *Ustawa z dnia 5 listopada 1958 r. szkołach wyższych* (Dz.U.nr 68 poz.336); w jednolitym tekście ustawy ogłoszonym w *Obwieszczeniu Ministra Oświaty i Szkolnictwa Wyższego z dnia 17 stycznia 1969 r.* "(Dz.U. nr 4 poz.31); w art. 10.1. mówi się, że **biblioteka główna „może mieć charakter publicznej biblioteki naukowej".**

1961 – pojawia się termin „biblioteki zakładowe" i **szczegółowe przepisy dotyczące zadań biblioteki głównej i bibliotek zakładowych, nadzoru, senackiej komisji bibliotecznej i ramowej struktury organizacyjnej biblioteki głównej** - *Zarz. Ministra Szkolnictwa Wyższego z dnia 18 marca 1961 r. w sprawie struktury organizacyjnej i zasad działania biblioteki głównej szkoły wyższej oraz bibliotek przy poszczególnych jednostkach organizacyjnych szkół wyższych podległych Ministrowi Szkolnictwa Wyższego* (Dz.Urz. MSzW nr 3 poz. 9).

1968 – **biblioteki politechniczne w ogólnokrajowej sieci bibliotecznej,** w grupie bibliotek naukowych; - *Ustawa z dnia 9 kwietnia 1968 r. o bibliotekach* (Dz.U. nr 12 poz. 63 i z 1984 r. nr 26 poz. 129).

1978 – ustanowienie **trzech centralnych bibliotek technicznych**: Politechniki Warszawskiej, Politechniki Wrocławskiej i Akademii Górniczo-Hutniczej – Zarz. MKiSzt.NSzWiT oraz SNPAN (Dz.U.MNSzWiT Nr 3, poz.9)

1982 – Ustawa z dnia 4 maja 1982 r. o szkolnictwie wyższym – Obwieszczenie MNiSZW z 11 listopada 1985 w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy z 4 maja 1982 o szkolnictwie wyższym (Dz.U. nr 42 poz. 201, w tym: art. 33.1 -4 o bibliotece głównej, która m.in. ...„pełni funkcję ośrodka informacji naukowej oraz funkcję ogólnodostępnej biblioteki naukowej"...).

1990 – o bibliotekach w Ustawie o szkolnictwie wyższym: „Art. 65. 1. W skład uczelni wchodzi biblioteka główna, która jest ogólnouczelnianą jednostką organizacyjną o zadaniach naukowych, dydaktycznych i usługowych. 2. Biblioteka główna stanowi podstawę jednolitego systemu biblioteczno-informacyjnego uczelni, tworzonego na zasadach określonych w statucie, pełni funkcje ogólnodostępnej

biblioteki naukowej, jest ogniwem ogólnokrajowej sieci dokumentacji i informacji naukowej oraz ogólnokrajowej sieci bibliotecznej. 3. Dostęp do zbiorów bibliotecznych jest organizowany w sposób nie naruszający przepisu art.2 ust.1 „Art. 2.1. Szkoły wyższe, zwane dalej ‘uczelniami’, są organizowane i działają na zasadzie wolności badań naukowych, wolności twórczości artystycznej i wolności nauczania” – *Ustawa z dnia 12 września 1990 r. o szkolnictwie wyższym* (tekst ujednolicony Dz.U. z 1990 r. nr 65 poz. 385 oraz zmiany).

1996 – żadna z bibliotek politechnik **nie otrzymuje uprawnień otrzymywania egzemplarzy obowiązkowych** (*Ustawa z dnia 7 listopada 1996 o obowiązkowych egzemplarzach bibliotecznych;* Dz.U. nr 152 poz.722 oraz *Rozporz. MKiS z dnia 6 marca 1997 r. w sprawie wykazu bibliotek uprawnionych do otrzymywania egzemplarzy obowiązkowych poszczególnych rodzajów publikacji oraz zasad i trybu ich przekazywania*, Dz.U.nr 29 poz. 161).

1997 – biblioteki politechnik w grupie bibliotek naukowych - **mogą, ale nie są zobowiązane działać w ramach ogólnokrajowej sieci bibliotecznej** (do której z przepisów prawa należą biblioteki publiczne) - (*Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach* (DZ.U. nr 85 poz. 539);

biblioteki, których organizatorami są podmioty takie jak np. szkoły wyższe, **mogą pobierać opłaty za niektóre usługi** – „Art. 14.2. Opłaty mogą być pobierane: 1) za usługi informacyjne, bibliograficzne, reprograficzne oraz wypożyczenia międzybiblioteczne, 2) za wypożyczenia materiałów audiowizualnych, 3) w formie kaucji za wypożyczone materiały biblioteczne, 4) za niezwrócenie w terminie wypożyczonych materiałów bibliotecznych, 5) za uszkodzenie, zniszczenie lub niezwrócenie materiałów bibliotecznych.” (*Ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach* (Dz.U. nr 85 poz. 539).

1998 – **biblioteki politechnik: AGH, PW i PWr. należą do bibliotek tworzących narodowy zasób biblioteczny** - *Rozporz. Ministra Kultury i Sztuki z dnia 24 listopada 1998 r. w sprawie ustalenia wykazu bibliotek, których zbiory tworzą narodowy zasób biblioteczny, określenia organizacji tego zasobu oraz zasad i zakresu jego szczególnej ochrony* (Dz.U. nr 146 poz. 955).

1.3. Holistyczna natura systemu biblioteczno-informacyjnego

Teoria filozoficzna traktująca świat jako całość złożoną z dynamicznych części, których nie da się sprowadzić do sumy ich części, czyli holizm[5] - zdaje się odpowiadać naturze systemu biblioteczno-informacyjnego, jako swoistego świata . Podejście holistyczne, stosowane w teorii metodologii nauk społecznych przyjmuje konieczność rozpatrywania zjawisk w powiązaniu z całością rzeczywistości, oraz zakłada, że twierdzenia dotyczące złożonych zjawisk społecznych niedostępnych obserwacji, nie dadzą się sprowadzić do wypowiedzi o zachowaniach jednostek i ich grup; a także głosi,

[5] Przedstawiciele holizmu: Henri Bergson – twórca intuicjonizmu, koncepcji intuicji pojętej jako chwytanie rzeczy w ich naturalnym ruchu i zmianie (1859-1941); Jan Christian Smuts – wprowadził termin holizmu w 1926 r. (1870-1950); Paul Karl Feyerabend - filozof nauki, zajmował się rolą nauki w kulturze (1924-1994).

że prawidłowości zjawisk społecznych nie dają się wywnioskować z prawidłowości ich składników.

Podejście to można zastosować do pracy bibliotekarzy z czytelnikami i użytkownikami, zarówno indywidualnymi jak i zbiorowymi, jak również do zarządzania cała biblioteką (z jej zbiorami i usługami) . W niniejszym tekście pragnę jedynie zwrócić uwagę na możliwość takiej interpretacji systemu biblioteczno-informacyjnego, która – moim zdaniem – może stanowić pomoc i przynieść „korzyści” w codziennej pracy bibliotek; szczególnie politechnicznych, które mają do czynienia z bardzo dynamicznym i aktywnym użytkownikiem oraz szybką dynamiką zmian w zakresie usług.

2. Pracownicy Biblioteki Politechniki Poznańskiej w rozwoju

2.1. Lata 1919-2005 w Bibliotece Głównej

Na skutek zniszczeń II wojny światowej brak danych o pracownikach sprzed 1919 roku. Rozwój liczbowy pracowników od początku istnienia biblioteki, tj. od 1919 roku do 2005 roku kształtuje się w największym skrócie następująco: w 1919 jeden pracownik, w 1955 – 8, w 1965 – 27, w 1979 – 55, w 1994 – 51,5 etatu (53 pracowników) aż do chwili obecnej. Inaczej mówiąc: od matematyka, poprzez inżyniera mechanika i pierwszego bibliotekarza w końcu lat 50-tych do bibliotekarzy dyplomowanych, a od połowy lat 90-tych także informatyków (administratora sieci komputerowej i projektanta), administratora zautomatyzowanego systemu bibliotecznego i innych stanowisk specjalistycznych.

Wiadomo, że w l. 1919-1929 – Biblioteką WSB Maszyn kieruje Władysław Ślebodziński (wtedy asystent, a następnie profesor matematyki i wykładowca, zm. 1972). Po wojnie porządkowaniem księgozbioru bibliotecznego zajmuje się w l. 1945/46- 1946/48 inż. Stanisław Olszewski, który kieruje Biblioteką Główną Szkoły Inżynierskiej (technolog-mechanik, wykładowca Szkoły, od 1954 z-ca profesora, zm. 1968) w l. 1945/46-1946/47; w l. 1947/48 prowadzi bibliotekę Jadwiga Kowalska. W l. 1948/49 – 1949/50 - kierownikiem biblioteki jest Helena Poślednicka, pierwszy bibliotekarz (emerytura 1968).

W l. 1950/51 – 1973/1974 - kierownikiem, następnie dyrektorem biblioteki zostaje mgr Anna Szeptycka, kustosz dyplomowany. W bibliotece zatrudniano: w 1950 – 3 pracowników; w 1955 – 8 pracowników (6 bibliotekarzy – w tym 2 po egzaminie państwowym ; 2 pracowników administracyjnych); w 1957 – pierwszego magazyniera; w 1958 – 10 pracowników (w tym 1 magazynier); w 1960 – 11 pracowników (9 z wykształceniem wyższym); w 1961 – 15 pracowników. Do roku 1965 nie udało się bibliotece pozyskać absolwenta ani studiów technicznych ani bibliotekarskich. W 1965 biblioteka zatrudnia 27 pracowników, w tym 23 bibliotecznych : 1 kustosza dyplomowanego, 3 adiunktów, 1 kustosza, 5 starszych bibliotekarzy, 6 bibliotekarzy, 3 starszych magazynierów, 4 magazynierów, 1 starszego referenta, 1 gońca i 2 sprzątaczki.

W l. 1974 – 1992 dyrektorem biblioteki jest dr Stanisław Badoń, starszy kustosz dyplomowany (zm. 1997); w 1974 – pozyskano 14 etatów dla działalności podstawowej; zatem w 1979 biblioteka liczy 55 pracowników, w tym: aż 7 bibliotekarzy i dokumentalistów dyplomowanych, 10 kustoszy, 20 starszych bibliotekarzy, 10 bibliotekarzy, 19 młodszych bibliotekarzy (w tym 14 z wyższym wykształceniem), 4 magazynierów; 44 z wykształceniem wyższym (3 z tytułem dra i 6 z tytułem mgra inż.), 9 ze średnim, 2 z niepełnym średnim; w 1983 – 51 pracowników działalności podstawowej i 2 pracowników administracyjnych.

W l. 1992/93-1993/94 p.o. dyrektorem jest mgr Mariusz Polarczyk, kustosz dyplomowany; w 1993 w bibliotece pracuje 53,25 etatu (w tym 4 bibliotekarzy dyplomowanych, 47,25 służby bibliotecznej i 2 pracowników administracyjnych).

Od 1994/95 p.o. dyrektorem (1994/95), a następnie dyrektorem (od 1 września 1995) jest mgr Halina Ganińska, starszy kustosz dyplomowany; od 1 września 1994 władze rektorskie ustanowiły limit zatrudnienia w bibliotece: 51,5 etatu. Od 1995 roku pojawiają się stopniowe nowe stanowiska w bibliotece; w 1995 jest to 51,5 etatu: 5 bibliotekarzy dyplomowanych oraz 44,5 służby bibliotecznej, nowe stanowisko informatyka (1 etat) i 1 pracownik administracyjny. Od 1 września 1996 pojawia się kolejne nowe stanowisko tzw. bibliotekarza systemowego (administratora zautomatyzowanego systemu bibliotecznego). Zatrudnienie w 1998 to 50,5 etatu : 6 bibliotekarzy dyplomowanych (w tym jeden ze specjalizacją w zakresie informacji elektronicznej) , 1 bibliotekarz systemowy, 41 służby bibliotecznej; 1,5 informatyka; 1 pracownik administracyjny; a od 1 maja 2001 rzecznik patentowy w bibliotece.

Stan zatrudnienia w roku 2004/2005 – 51,25 etatu (53 osoby): 3 bibliotekarzy dyplomowanych, 14 kustoszy bibliotecznych (13,875 etatu), 21 innych bibliotekarzy (20,375 etatu), 1 dokumentalista, 10 specjalistów w zawodzie bibliotekarza, 2 informatyków (administrator sieci, projektant), 1 rzecznik patentowy i 1 specjalista administracji.

2.2. Lata 1952-2005 w bibliotekach jednostek organizacyjnych

W l. 50-tych powstawały biblioteki zakładowe, które prowadzili asystenci. Oto niektórzy pracownicy tych bibliotek z lat 50-tych :

1953-55 Stanisław Augustyniak, biblioteka Zakładu Matematyki (doc. dr, specjalista w zakresie mechaniki i akustyki, zm. 1974); 1954-57 Maria Maciejowska , biblioteka Zakładu Badawczego Budownictwa; 1953- prof. Andrzej Radowicz, dr Janina Kowalak, prof. Czesław Cempel , biblioteka Katedry Mechaniki Technicznej pod nadzorem prof. Edmunda Karaśkiewicza; 1952-, dr Andrzej Suszka, biblioteka Katedry Chemii Ogólnej; powołana z inicjatywy prof. Kazimierza Kapitańczyka. Ogółem zanotowano 64 pracowników tych bibliotek do 2005 roku.

Stan na 2005: 17,5 etatu (20 osób), w tym: 9,5 kustoszy bibliotecznych, 5,5 innych bibliotekarzy (w tym 1 dr nauk chemicznych) oraz 2,5 pracowników administracyjno-technicznych.

3. Pomieszczenia i struktury organizacyjne Biblioteki Politechniki Poznańskiej

3.1. Pomieszczenia

Biblioteka Główna mieści się od początku (1919) w gmachu przy pl. M. Skłodowskiej-Curie 5 (d. Rynku Wileckim, wybudowanym w 1907 dla niemieckiej Wyższej Szkoły Budowy Maszyn (Königliche Höhere Maschinenbauschule).; czytelnie ogólna i czasopism na Piotrowie od 1956 roku.

W l. 50-tych biblioteka zajmowała: 1945 – 47m² (pokój z luźno stojącym i ściennymi regałami); 1951 – półtora pokoju (z otwartą 1 maja 1953 czytelnią); 1955 – dwie sale (były to: pracownia z magazynem, czytelnia oraz przybudówka z korytarza jako wypożyczalnia); 1956 – z dodatkową powierzchnią przy ul. Piotrowo 5 (59 m² dwie sale) - były to: czytelnia, magazyn, wypożyczalnia, uniwersalna pracownia – ogółem 106 m²; 1957 – 287 m² (II piętro na Wildzie). W roku 1965 – były 4 pomieszczenia: czytelnia i dwa magazyny, przepierzona pracownia (dwa oddziały i sekretariat), 3 mniejsze pokoje (wypożyczalnia, wypożyczalnia międzybiblioteczna i Oddział Informacji Naukowej), 3 malutkie magazyny rozrzucone po innych piętrach i gmachach – ogółem 390 m². W roku 1973 – ogółem 850 m²; a w 1983 – ogółem 1900 m²; w 2005 – ogółem 1565 m² (na Wildzie 1060m², na Piotrowie 505m²).

Powierzchnia bibliotek jednostek organizacyjnych wynosiła ogółem: 1995 – 1022 m²; 1983 – 894 m²; 2002 – 942m².

3.2. Struktury organizacyjne i organizacja pracy

W l. 1951-55: kształtują się oddziały Biblioteki Głównej: (1) Udostępniania i Informacji, (2) Opracowania, (3) Gromadzenia, od 1957 połączony z prenumeratą czasopism w 1951 zakupy prowadzi kierownik biblioteki [6] .

Powstaje pierwszy Regulamin Biblioteki , Regulamin Komisji Bibliotecznej, Regulamin korzystania ze zbiorów (zatwierdzony przez Min. Szk. Wyższ. Zarz. MSW z 13 sierpnia 1953).

1955 - powstają katalogi: alfabetyczny i systematyczny; uruchomiono Dział Informacji Bibliograficznej (na razie przy wypożyczalni); podjęto bez sukcesu starania o zatwierdzenie nowej struktury organizacyjnej Biblioteki.

Od 1964 wprowadzono nową strukturę organizacyjną opartą o 4 oddziały : (1) Gromadzenia i Uzupełniania Zbiorów, (2) Opracowania

---

[6] W l. 1949-59 plany importu książek zatwierdzała Komisja dla Spraw Importu (złożona z wykładowców szkoły), wcielona w 1959 do Komisji Bibliotecznej; w l. 1945-65 Biblioteka Główna podlegała prorektorowi ds. nauki.

Zbiorów, (3) Udostępniania oraz Magazynów i Konserwacji Zbiorów, (4) Informacji Naukowej z sekcjami (a) informacji i (b) dokumentacji oraz (5) Samodzielną Sekcję Bibliotek Zakładowych i (6) Pracownię Fotochemiczną a także Samodzielną Sekcję Administracji [7] . Pewnych zmian w strukturze, zatwierdzonych przez Rektora PP, dokonano w okresie 1978-1994 [8] .

W 1996 zmieniono strukturę dość radykalnie, wprowadzając inny podział funkcji. Od roku 2000 stopniowo odchodzi się od sztywnej struktury funkcjonalnej na rzecz pracowni i zespołów zadaniowych (patrz tabela 1).

Biblioteki zakładowe powstawały od 1952 roku. Wraz z powstawaniem katedr w Szkole Inżynierskiej tworzono przy nich własne biblioteki podręczne, których w 1955 było 33, a w 1965 aż 52; w l. 1970- 1997 przekształcano je w biblioteki instytutów (w 1983 – 23); od 1997 zaczynają powstawać także biblioteki wydziałowe (w 2005 roku trzy wydziałowe, 15 instytutowych, 1 studium).

Opiekę merytoryczną od początku sprawuje Biblioteka Główna w zakresie instruktażu, ewidencji i sprawozdawczości (1955 – Oddział Udostępniania, następnie specjalna komórka ds. tych bibliotek, 1985 Sekcja bibliotek instytutowych w Oddziale Informacji i Dokumentacji, 1994 Stanowisko ds. bibliotek instytutowych).

3.3. Propozycja nowego modelu organizacyjnego biblioteki głównej

Czas i przestrzeń, w której działa biblioteka główna, wymaga wypracowania nowego modelu biblioteki – modelu informacyjnego, nastawionego strukturalnie na działania dostosowane do wymagań wyższego poziomu[9] .

Dla realizacji modelu informacyjnego konieczna jest zmiana struktury funkcjonalnej biblioteki (z jej skromnymi liczbowo ośrodkami lub oddziałami informacji naukowej/naukowo-technicznej) **na strukturę macierzową** (zdecentralizowaną i elastyczną), tj. strukturę opartą o zespoły zadaniowe poziome, mobilne i nastawione na realizację nowych przedsięwzięć; zespoły zadaniowe powoływane na określony czas i wg potrzeb, nastawione na wytwarzanie nowych elementów, nowych działań i nowej bazy wiedzy.

---

[7] Ministerstwo Szkolnictwa Wyższego zatwierdziło (po 3 latach oczekiwania) na podstawie Zarz. Ministra Szkolnictwa Wyższego z 18 marca 1961 – strukturę Biblioteki Głównej, która razem z bibliotekami zakładowymi stanowiła sieć bibliotek uczelni. Wersja Ministerstwa różniła się od wnioskowanej i nie była korzystna dla Biblioteki; nie zatwierdzono bowiem funkcjonującego już w zarodku Oddziału Prac Organizacyjno-Naukowych i Dydaktycznych.

[8] W 1978 było to aż 9 oddziałów i 3 samodzielne mniejsze jednostki; w 1985 zmniejszono do sześciu: Gromadzenia Zbiorów; Opracowania Zbiorów; Udostępniania i Konserwacji Zbiorów; Informacji i Dokumentacji; Systemów Informacyjnych; Reprografii Dokumentów oraz Sekcję Organizacyjno-Administracyjną. Stan w 1994 to pięć oddziałów: Gromadzenia i Uzupełniania Zbiorów; Opracowania Zbiorów; Udostępniania, Magazynów i Konserwacji Zbiorów; Informacji Naukowej, Systemów Informacyjnych oraz 2 stanowiska : ds. administracyjno-gospodarczych i bibliotek instytutowych.

[9] Szerzej na ten temat: H. Ganińska: *Informacyjny model naukowej biblioteki technicznej*. [W:] Księga jubileuszowa poświęcona W. Pindlowej. Wydaw. UJ, Kraków 2004, s. 34-39.

A dalej idąc poprzez rozwiniętą komunikację poziomą, koordynację i synchronizację działań oraz działania motywacyjne i zdobywanie nowych umiejętności zmierzanie do realizacji **hybrydowej struktury biblioteki**[10] **.** Działania przygotowawcze w tym kierunku podejmujemy w BGPP od 2001 roku.

Wdrożenie modelu informacyjnego z jej strukturą hybrydową umocni i rozwinie wszelkie atrybuty informacji naukowo-technicznej jako bazy wiedzy i przybliży gwarancję przetrwania i sprostania przez biblioteki akademickie zadaniom stawianym w dynamicznie zmieniającym się środowisku informacyjnym i edukacyjno-badawczym uczelni technicznej[11].

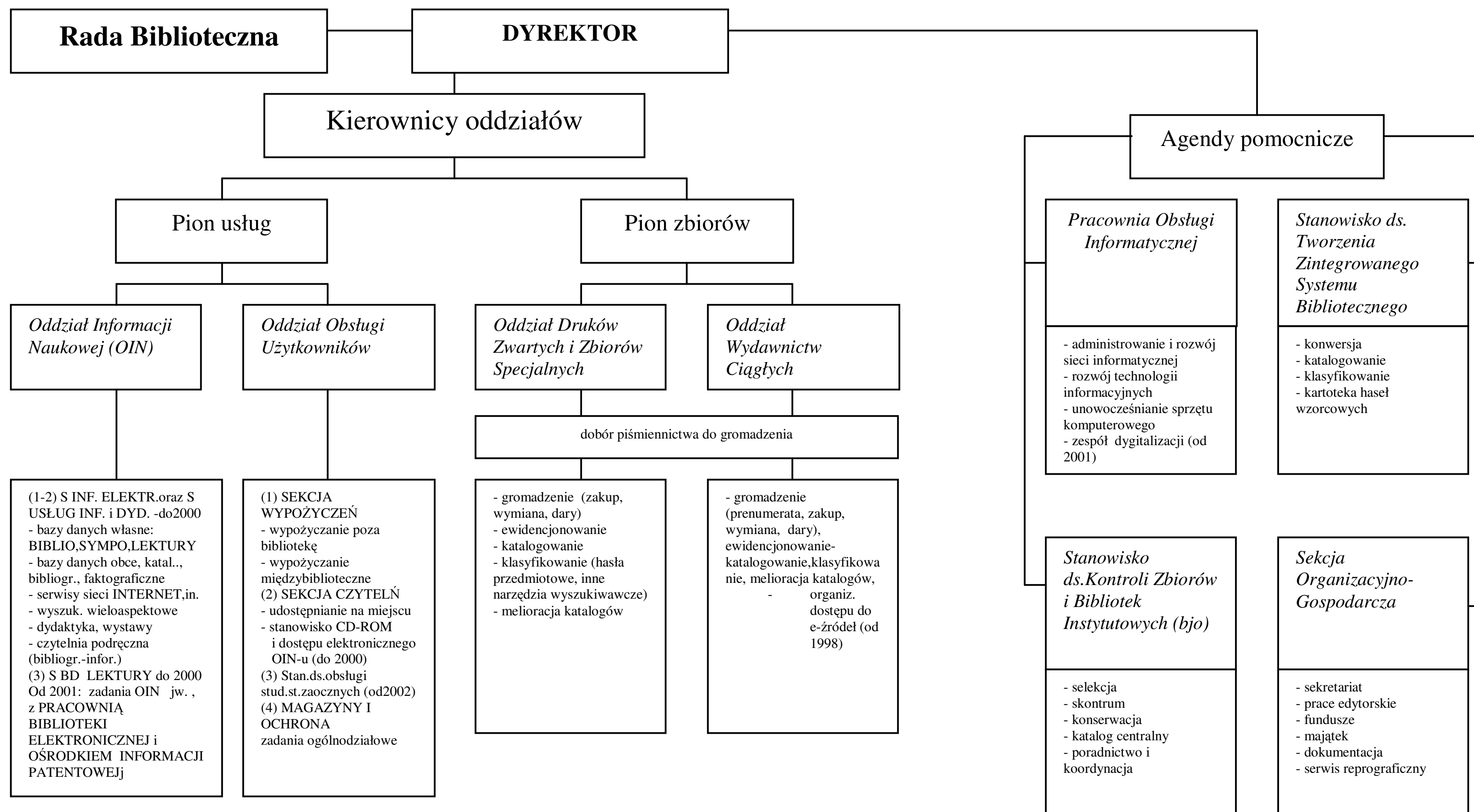
---

[10] Wg S. Oppenheima i D. Smithsona biblioteka hybrydowa to organizm łączący świat utworzony przez fizycznie istniejącą biblioteką ze światem wirtualnym — obejmującym cyfrową przestrzeń informacyjną. Jest to możliwe dzięki połączeniom najczęściej przez interfejs w sieci Web lub poprzez Windows. Zasobami dostępnymi w cyfrowej przestrzeni informacyjnej są przede wszystkim: źródła pierwotne/prymarne (np. czasopisma elektroniczne, zeskanowane materiały własne biblioteki, czyli książki, rękopisy i inne rodzaje zbiorów specjalnych), źródła wtórne (np. zasoby na CD-ROM-ch), katalogi (lokalne OPAC, katalogi lokalnych konsorcjów itp.), zasoby internetowe (np. serwisy informacyjne, witryny wydawców, księgarnie online itp.) oraz dodatkowy, potencjalny, bardzo cenny materiał w postaci: szarej literatury, archiwów, zasobów audio-video itp. (Oppenheim Ch., Smithson: *What is the hybrid library?* „Journal of Information Science", vol. 25 no 2 1999, p. 103: Fig. Proposed model of the hybryd library).
Dla tego kierunku rozwoju niezwykle ważne jest kontynuowanie i rozwijanie działań integracyjnych z pozauczelnianymi strukturami: systemami informacyjnymi i konsorcjami dostępu do najnowszej informacji naukowo-technicznej, i to zarówno na poziomie regionu jak i w skali kraju, a coraz częściej w skali kontynentu i zasięgu globalnym. Także poszukiwanie nowych, tańszych form współpracy i dostępu, chociażby w strukturach globalnej sieci publikacji akademickich SPARC czy Open Access.

[11] Szerzej na ten temat: H. Ganińska: *Informacja naukowo-techniczna jako baza wiedzy wspomagającej działalność edukacyjno-badawczą wyższej uczelni technicznej.*[W:] Zarządzanie wiedzą w szkolnictwie wyższym. Wydaw. Polit. Gdańska, Gdańsk 2004, s. 85-94.

Tabela 1.

STRUKTURA ORGANIZACYJNO – FUNKCJONALNA BIBLIOTEKI GŁÓWNEJ PP (1996-2005)

4. Rozwój zasobów bibliotecznych na Politechnice Poznańskiej [12]

Z okresu międzywojennego nie zachowały się dokumenty źródłowe. Jedynie pieczątki biblioteczne na nielicznie ocalałych książkach dowodzą istnienia księgozbioru sprzed 1919 roku i lat międzywojnia; księgozbiór liczył wtedy kilka tysięcy woluminów [1343]. Rozwój zasobów od 1945 roku obrazują poniższe zestawienia (tabele 2,3,4).

Tabela 2. Zasoby Biblioteki Politechniki Poznańskiej 1945-1985 w wol./jedn. oblicz.

Rok	Ogółem	druki zwarte	wyd. ciągłe	zbiory specjalne
(1) Biblioteka Główna				
1945	**6.000**			
1946	6.600	6.082	518	
1950	15.943	14.460	1.161	322[1]
1955[2]	40.326	30.069[3]	3.315[4]	6.942
1965[5]	88.268	54.850	12.570	20.848
1985	**266.519**	177.277	59.848[6]	29.394
(2) Biblioteki zakładowe				
1955	17.825	15.358	307	2.160
1965	90.988	62.719	3.502	24.767
1985	236.181	172.074	8.463	55.644
1955	**(1)+(2)**			
	57.652	**45.427**	**3.622**	**9.102**
1985	**(1)+(2)**			
	502.700	**349.351**	**68.311**	**85.038**

Legenda:

Od 1951 prenumerata polskich norm z 11 działów.

2) 1951: średni przyrost dr. zw. 3900 wol.; 1955: średni roczny przyrost ca 4000 wol.; w l. 1951-55 prowadzono także selekcję zbiorów (2/3 nadawało się na makulaturę).

3) W 1954 wyodrębnienie z księgozbioru kolekcji skryptów i podręczników dla specjalnie zorganizowanej wypożyczalni podręczników, tzw. scriptorium (na polecenie Ministerstwa).

4) Od 1952 prenumerata bieżąca : 139 tyt.; 1955: 279 tyt.(90 polskich, 189 obcych); od 1960 prenumerata wszystkich polskich czasopism technicznych.

5) W l. 1956-1965 w wyniku selekcji ubytkowano 2543 wol.

---

[12] Rozdziały 2-4 w części dotyczącej danych o bibliotece Politechniki Poznańskiej opracowano na podstawie publikacji: A. Szeptycka: *Biblioteka Główna Politechniki Poznańskiej w latach 1945-1965.* „Roczniki Biblioteczne". R.13.1969, z. 3-4, s. 639-713; S. Badoń: *Biblioteka Główna Politechniki Poznańskiej w latach 1945-1980.*[W:] Biblioteki Wielkopolski. Stow. Bibl. Pol., Poznań 1983, s.108-132; M. Polarczyk: *Biblioteki jednostek organizacyjnych Politechniki Poznańskiej: informator.* „Zapiski Biblioteki Głównej Politechniki Poznańskiej", pod red. H. Ganińskiej.11. Poznań 2003 [oraz] *Sprawozdanie z działalności Biblioteki Głównej Politechniki Poznańskiej w roku akademickim...[1994/1995-2004/2005]*, oprac. H. Ganińska; sprawozdania bibliotek jednostek organizacyjnych; sprawozdania oddziałów Biblioteki Głównej; katalogi i informatory; zestawienia własne (HG).

[13] Np. publikacja: A. Musil, J.A.Ewing: *Grundlagen der Theorie und des Baues der Wärmekraftmaschinen.* Druck und Verl. von B.G. Teubner, Leipzig 1902; Th. Beckert: *Leitfaden zur Eisenhüttenkunde*. Verl. von J. Springer, Berlin 1900; E.M. Pietraszkiewicz: *Tokarki kłowe i praca na nich*. Odb. z „Mechanika" 1928; *Podręcznik spawania i cięcia metali przy pomocy płomienia acetyleno-tlenowego.* T.1. [aut.] A. Sznerr; Warszawa 1929; T.2.[aut.] A. Sznerr, Z. Dobrowolski, Warszawa 1932; B. Stefanowski: *Chłodnictwo*. Księg. Techn. „Przeglądu Technicznego", Warszawa 1932 [i inne publikacje].

6) Od 1972 r dwukrotny wzrost prenumeraty czasopism zagranicznych, przede wszystkim z tzw. krajów kapitalistycznych.

7) Od 1975 r. zasadniczy wzrost liczby nabytych książek, zarówno w Bibliotece Głównej, jak i bibliotekach instytutowych.

Tabela 3. Zasoby Biblioteki Politechniki Poznańskiej 1995-2004 w wol./jedn. oblicz.

Rok	Ogółem	druki zwarte	wyd. ciągłe	zbiory specjalne
(1) Biblioteka Główna				
1995	327.172	208.930	78.995	39.247
2000	349.880	226.476	81.366	42.038
2004	527.906	242.475	75.967	209.464[1]
(2)Biblioteki jednostek organizacyjnych (bjo)				
1995	275.025	184.401	10.914	79.710
2000	260.830	172.226	12.195	76.409
2004	272.127	175.008	13.001	84.018
2004 (1)+(2)	**800.033**	**417.483**	**88.968**	**293.482**

Legenda:

1) Od 2001 w strukturze Biblioteki Głównej Ośrodek Informacji Patentowej i przejęcie zbioru patentów (143.108 jedn.).

Przyrost zbiorów w Bibliotece Głównej w ostatnich latach, od 1994 r. począwszy, obrazuje tabela 4.

Tabela 4. Przyrost zbiorów w Bibliotece Głównej PP 1994-2004

Rok	Ogółem zbiorów	Zakup wol.	Zwarte wol.	Średnia cena wol.	Czasopisma/ wydawn. ciągłe wol.	Specjalne
1994	326.148	1299	2425	9,59	1280	710
1995	327.172	1854	-612	14,67	1260	376
1996	328.997	1250	2347	18,06	-1091	569
1997	334.712	2625	3548	19,40	1210	658
1998	339.652	4058	4122	22,51	670	456
1999	342.892	2415	1144	46,7	636	659
2000	349.880	4096	5583	39,83	946	517
2001	483.607[1]	4360	-3222 <5964 przybyło>	38,41	-9071[2] <1041 przybyło>	145.556 jedn.[3]
2002	498.071	3027	6009	53,20	1206	7249
2003	515.796	3984	8417[4]	48,79	1167	8141
2004	527.906	3358	4795	42,00	1299	6016
ŚREDNI PRZYROST ROCZNY 1998-2004		3835			-449	1889
ŚREDNI PRZYROST ROCZNY 1994-2004		3141			-44	15.537

Legenda:

1) W l. 1995-97 ubytkowano 7543 wol. książek i czasopism, a w l. 1998-2004 ubytkowano 33.047 wol. książek i czasopism - w wyniku skontrum i selekcji zbiorów.
2) Z prenumeraty czasopism zagranicznych na 1998 rok skreślono 39 tytułów, a na 2001 rok dalszych 58 tytułów.
3) Przyjęto zbiór opisów patentowych 143.108 jedn. Od 2001 r. otrzymujemy w darze: normy od Biblioteki Uniwersyteckiej w Poznaniu a opisy patentowe z Urzędu Patentowego.
4) W tym 3626 wol. z likwidacji Biblioteki Technicznej H. Cegielski.

5. Cyfrowe źródła informacji dla Politechniki Poznańskiej

Pierwsze nabytki bibliotek technicznych polskich to bazy danych z importu : bibliograficzne, faktograficzne , informacyjne i tekstowe na nośnikach: CD-ROM i dyskietkach , od 1991 r. począwszy. W 1991 był to – 1 dokument, w 2001 – ponad 100; w systemie INFOWARE pracowała jedna biblioteka od 1995, a systemie ERL jedna biblioteka od 1999 [14].

Pierwsze źródła cyfrowe w PP są dostępne w l. 90-tych 20. wieku:

- z importu: (1) bazy danych bibliograficzne na CD: 1992 - Current Contents, 1994 – ICONDA, INSPEC, (2) bazy danych online :1997 – Current Contents i SCI;

- krajowe i lokalne bazy danych: (1) SYMPOnet o konferencjach naukowych koordynowana przez BGPWarszawskiej (1997-); (2) BAZTECH obejmujące spisy treści polskich czasopism technicznych koordynowana przez BGATR w Bydgoszczy (1998-) oraz bazy tworzone przez BGPP, tj. (3) BIBLIO (bibliografia pracowników PP (1994-) – do r. 1996 w dostępie lokalnym, od 1997 przez Internet, jak również (4) katalog biblioteczny online, dostępny lokalnie 1992-1995, od 1996 roku w sieci Internet (tabela 5).

Od roku 2000 BGPP oferuje licencjonowany dostęp do światowych pełnotekstowych czasopism elektronicznych (ca 400 tytułów) , w powiązaniu z prenumeratą w wersji papierowej, już od 2001 r. stopniowo w wersji tylko elektronicznej, np. w ramach konsorcjum Academic Press. W roku 2003 PP ma licencjonowany dostęp do ponad 8.000 tytułów, w 2004 do ca 10.000, a od 2005 do 15.522 e-czasopism pełnotekstowych w ramach konsorcjów krajowych i międzynarodowych (tabela 6). Niebagatelną pomoc stanowią także zakupy e-dostępów do encyklopedii specjalistycznych, podręczników akademickich i innych książek elektronicznych, od 2001 roku począwszy.

[14] Szerzej na ten temat: H. Ganińska: *Źródła elektroniczne w bibliotece technicznej* [badania z 2000 roku dotyczące polskich bibliotek technicznych, za wyjątkiem trzech bibliotece centralnych: AGH, PW i PWr.]. (EVA XI'2001 – Warsaw Electronic Imaging & the Virtual Arts, 18th -19th November 2001)[oraz] H. Ganińska: *Gromadzenie a bibliotekarz dziedzinowy w bibliotekach politechnik w Polsce*. [W:] Bibliotekarz dziedzinowy w bibliotekach akademickich: materiały z seminarium zorg. przez Bibliotekę Główną UMK w dniach 26-27 października 2000 w Toruniu. Wydaw. Uniw. Mikołaja Kopernika, Toruń 2001, s. 115-125.

Tabela 5. Rozwój źródeł cyfrowych w Bibliotece Głównej Politechniki Poznańskiej 1992-2001 (Information services development)

Poznan University of Technology Main Library

INFORMATION SERVICES DEVELOPMENT

Diskette CD-ROM Online Internet

0. WWW home page 1996 →
1. Current Contents. D ser. A 1992-1994
2. ICONDA CD-ROM 1994 →
3. INSPEC CD-ROM 1994-1999
4. SCI – CD-ROM 1994-1996
5. CCOD Ser. A-B 1995-1999
6. Envir. Abstr. CD-ROM 1995 →
7. ISMEC CD-ROM 1997 →
8. SwetsScan online 1997 1998
9. CC 6 ser. online 1997 →
10. SCI. CD online 1997 →
11. SSCI online 1997-1998
12. Internet 1997 →
13. INSPEC online 2000 →
14. Math.Reviews online 1999 →
15. SwetNet online 1999-2000
16. Chemical Abstract online 2000 →
17. Springer V. e-journals 2000 →
18. Elsevier e-journals 2001 →
19. IDEAL Academic Press e-journals 2001
20. SwetsNet Navigator 2001 →
21. National Library Bibliografic databases of National Literature online 1998 → ((localnet 1993-1997))
22. Scientists the whole bibliography of publications online 1997 → ((localnet + 1993-1996))
23. Catalogue online 1996 → ((localnet 1992-1995))
24. SYMPO Polish and Foreign Symposiums materials online 1997 → ((localnet 1993-1996))
25. Polish Technical Journals Contents online 1998 →

									25
									24
								25	23
						25	25	24	22
					24	24	24	23	21
					23	23	23	22	20
					22	22	22	21	19
					21	21	21	17	18
					12	12	15	16	17
				24	11	11	14	15	16
			24	23	10	10	12	14	14
		24	23	22	9	9	10	13	13
		23	22	21	8	8	9	12	12
		22	21	6	7	7	7	10	10
	24	21	6	5	6	6	6	9	9
	23	4	5	4	5	5	5	7	7
	22	3	4	3	3	3	3	6	6
23	21	2	3	2	2	2	2	2	2
1	1	1	2	0	0	0	0	0	0
1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001

Tabela 6. Dostęp sieciowy do czasopism elektronicznych pełnotekstowych w ramach konsorcjum i umów – dla Politechniki Poznańskiej

NAZWA	TYTUŁY		
	2003	**2004**	**2005**
• **SCIENCE DIRECT** wspólna kolekcja **Elsevier Science** i **Academic Press** wraz z Harcourt Health Science http://vls1.icm.edu.pl/cgi-bin/sciserv.pl?collection=elsevier 2001-2003, 2004-2006 (70 bibliotek, w tym 14 politechnicznych)	**938**	**1723**	**1868**
• **SPRINGER VERLAG** http://vls1.icm.edu.pl/cgi-bin/sciserv.pl?collection=springer 2000-2002, 2003-2005 (46 bibliotek w tym 12 politechnicznych)	**484**	**469**	**481**
• **KLUWER ACADEMIC PUBLISHERS** http://gateway.ut.ovid.com/gw1/ovidweb.cgi 2004-2006 (28 bibliotek w tym 8 politechnicznych)		**660**	**803**
• **EBSCOhost** http://search.epnet.com/community.aspx 2002 → (86 bibliotek w tym 6 politechnicznych)	**6545**	**7945**	**12.150**
• **ABE Journals** http://www.abe.pl/html/polish/transactions.php?fv=4 2003-2005 (150 bibliotek 2003-2006 w tym 4 politechniczne)	**104**	**62**	**66**
• **WILEY InterScience** http://www3.interscience.wiley.com/cgi-bin/browsebyproduct?type=1 (17 bibliotek w tym 9 politechnicznych)			**121**
• **American Chemical Society** http://pubs.acs.org/about.html 2005 - (23 biblioteki w tym 6 politechnicznych)			**33**
OGÓŁEM	**8071**	**10.859**	**15.522**

6. Specyfika zbiorów i dostępu do informacji na Politechnice Poznańskiej

Działania biblioteki koncentrują się na dostarczaniu literatury specjalistycznej dla nauki i technologii (badań i wynalazków), tj. czasopism i książek naukowych, norm i literatury patentowej, oraz dla dydaktyki w zakresie przedmiotów kierunkowych prowadzonych na politechnikach.

Pracownik nauki często wskazuje na swoje potrzeby literaturowe bibliotece głównej i bibliotece wydziału/instytutu. Natomiast dla studenta-

czytelnika zbiorów tradycyjnych niezbędny jest **podręcznik i skrypt** (patrz Wykaz PODRĘCZNIK http://www.ml.put.poznan.pl/pl/1_1_2.html), co najmniej przez okres 3-6 miesięcy (semestr); trzeba bowiem pamiętać, że studenci politechniki uczą się także w laboratoriach i warsztatach, a podręcznik jest tego procesu wsparciem . Wobec braku odpowiedniej ilości podręczników drukowanych biblioteki politechnik (mając zbyt małe środki finansowe) uciekają się do kupowania 1-2 egz.: pierwszy do czytelni, drugi do wypożyczeń krótkoterminowych 7-14 dni.

Bardzo atrakcyjną propozycją dla studenta jest **e-podręcznik** (e-school-book), których praktycznie nie ma, a o które biblioteka bardzo zabiega. Stąd nowe inicjatywy co najmniej od końca lat 90-tych : digitalizacja m.in. podręczników i skryptów drukowanych (na stronie domowej BGPP Materiały dydaktyczne online http://www.ml.put.poznan.pl/pl/2_5.html), jak również porozumienie bibliotek naukowych środowiska poznańskiego pn. Poznańska Fundacja Bibliotek Naukowych (PFBN) i Wielkopolska Biblioteka Cyfrowa (WBC http://www.wbc.poznan.pl)[15] .

Coraz bardziej pożądanym jest **e-dostęp do informacji naukowej**, tj. do danych o rezultatach badań czy odkryć, zawartych w różnych typach źródeł informacji [16]. Stąd biblioteka główna , obok czytelń z dokumentami drukowanymi, organizuje dostęp zdalny do specjalistycznych: baz danych, czasopism elektronicznych, e-encyklopedii i e-książek – ze wszystkich stanowisk internetowych na uczelni. Prowadzi także w tym zakresie specjalistyczne szkolenia dla użytkowników: studentów I i IV roku studiów oraz uczestników studiów doktoranckich. Aby sprostać nowym wyzwaniom w zakresie informacji naukowej i technologii komunikacyjnych, pracownicy biblioteki głównej uczestniczą w różnych seminariach i szkoleniach specjalistycznych na terenie kraju, a w roku akademickim 2004/05 byli słuchaczami 4-miesięcznego seminarium prowadzonego przez stypendystkę Fundacji Fulbright, zaproszoną przez dyrektora biblioteki głównej.

---

[15] Oczywiście – jak na razie - bez wsparcia systemowego i z poparciem nielicznych autorów publikacji . Por. kolekcje materiałów dydaktycznych (niestety bardzo nadal skromne) w Wielkopolskiej Bibliotece Cyfrowej w Poznaniu i Akademickiej Bibliotece Cyfrowej na Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie .

[16] Biblioteki politechnik organizują e-dostęp poprzez zawieranie umów i zakup licencji oraz zakup narzędzi informatycznych organizujących zintegrowany dostęp do źródeł elektronicznych (np. z EBSCO narzędzie (*A-Z*). Jest to nowy rodzaj kosztów, coraz wyższy w stosunku do kosztu zasobów drukowanych. Por. M.M. Górski: *Analiza porównawcza finansowania i budżetów polskich bibliotek naukowych* [W:] Badania porównawcze polskich bibliotek naukowych; materiały z konferencji (Kraków, 19-21 września 2001). Biblioteka Główna Akad. Ekon., Kraków 2001, s. 53-85, szczególnie rys. 12,14, 21 i 28 [oraz] L. Derfert-Wolf: *Analiza porównawcza finansowania i budżetów polskich bibliotek naukowych* [W:] tamże, s. 87-109.

7. Usługi biblioteczne i informacyjne w Bibliotece Politechniki Poznańskiej

7.1.Użytkownicy biblioteki

Użytkownikiem biblioteki jest przede wszystkim środowisko politechniczne, które korzysta na miejscu ze zbiorów i dostępów do źródeł cyfrowych oraz wypożycza materiały do domu, w ramach tzw. wypożyczeń lokalnych, lub zamawia oryginalne publikacje , względnie ich kopie poprzez tradycyjną wypożyczalnię międzybiblioteczną lub systemy elektroniczne (tabela 7).

Tabela 7. Użytkownicy biblioteki na Politechnice Poznańskiej 1991-2004

Rok	Studenci	Nauczyciele akad	Doktoranci	Wydziały	Kierunki
1991/92	4686	879		5	14
1995/96	8203	1061		5	16
2000/01	16369	1043	769	7	16
2004/05	19387	1169	617	8	18

Wg danych statystycznych w 2005 roku liczba studiujących w Polsce użytkowników zbiorów i informacji podwoi się w stosunku do 1991; czy tendencja ta utrzyma się co najmniej do roku 2010 ?

W przypadku uczelni technicznych miało to miejsce już w roku 1995, a w roku 2000 wzrost był ponad trzykrotny (3,63)[17].

7.2. Czytelnie i czytelnicy

Usługi biblioteczne w klasycznej postaci polegają na udostępnianiu zasobów drukowanych poprzez korzystanie z nich w czytelniach oraz wypożyczanie miejscowe i międzybiblioteczne, dla każdego rodzaju czytelnika (zgodnie z regulaminem biblioteki określonej politechniki).

7.2.1. Biblioteka Główna PP 1953-2005

W 1953 otwarto czytelnię (24 miejsca przy 12 stołach biurowych), godz. otwarcia: pn-pt 10-15, sob 10-12 (27 godz.); w l. 1954-64 pn-pt 10-19 (45 godz.). W 1955 – na 1 m-ce w czytelni było 67 zapisanych czytelników / 89 studentów dziennych / 137 studentów ogółem (ze studentami studiów zaocznych)[18].

W roku 1983 – były 94 m-ca czytelnicze + 16 miejsc w pracowniach i sali katalogowej + 80 w sali wykładowej. Natomiast w 2004/05 – 4 czytelnie:

[17] Na 18 uczelni politechnicznych w Polsce BGPP świadczyła usługi biblioteczno-informacyjne: w 1991 roku dla 5,5 % studentów; w 1995 dla 4,8 % studentów ; a w 2000 dla 5,3% przy niezmienionej liczbie pracowników biblioteki [badania własne].

[18] W l. 50-tych średnia dla wyższych szkół technicznych wynosiła 36,2 czytelników na 1 m-ce w czytelni.

ogólna (pn-pt 9-20, sob. 9-14) otwarta 60 godz.; czasopism - takoż 60 godz.; informacyjno-bibliograficzna – (pn-pt 9-15), otwarta 30 godz.; patentowa (pn-pt 9-13) otwarta 20 godz.; ogółem 89 miejsc czytelniczych (217 studentów/1 miejsce) + 35 stanowisk komputerowych (16 WebPAC, 19 internet).

Na przestrzeni ostatnich 10 lat liczba zarejestrowanych czytelników w czytelniach wzrosła 2,18 razy (1994 – 20.964; 2004 – 45.750); udostępnień na miejscu 2,47 razy (1994 – 101.946; 2004 – 252.252).

7.2.2. Biblioteki jednostek organizacyjnych PP (bjo)

Liczba miejsc dla czytelników w bjo: 1995 – 155 miejsc, czytelników: 11.829 wszystkich studentów; 1983 - 195 miejsc; 2000 – 136 miejsc, czytelników zarejestrowanych 2.845; 2004 – 135 miejsc, czytelników zarejestrowanych 4356 , stanowisk komputerowych 29. Biblioteki prowadzą własne statystyki udostępnień i wypożyczeń.

7.3. Wypożyczalnie i wypożyczenia Biblioteki Głównej

W roku 1951 – wypożyczalnia była otwarta pn-pt 12-14, 10 godz. oraz 3 x tyg. 15-19 , 12 godz. = **22 godz**.; w 1952 -. zwiększenie (pn-pt 11-14) = **27 godz.** ; w 1953 – pn-pt 12-15, 25 godz. oraz 3xtyg. 12-19, 21 godz. = **30 godz**.

Od 2002 – stanowisko ds. obsługi studentów studiów zaocznych - na Piotrowie pn-pt 9-20, sob. 9-14, **60 godz.; od** 2004/05 – pn-pt 9-18, **45 godz**. + 60 godz. dla stud. studiów zaocznych = **105 godz.; od** 2005/06 – pn-pt 9-19, **50 godz**.+ 60 godz. dla stud. studiów zaocznych = **110 godz.**

W roku 1994 liczba zarejestrowanych wypożyczających/wypożyczeń lokalnych wynosiła: 9.709/61.421. W 2004 roku, po likwidacji w 1999 roku kont nieaktywnych, wynosiła 10.041/140.522. Przyjęto wtedy zasadę, że likwiduje się każde konto , które nie jest aktywowane na dany rok akademicki. W celu usprawnienia wprowadzono w Bibliotece PP wypożyczenia długoterminowe (3-6 miesięcy) i od 2001 roku krótkoterminowe 14 dni. Od 2005 roku wypożyczający zawiadamiani są przez e-mail o terminie zwrotu książek. Bjo prowadzą własne wypożyczenia, wg regulaminu bjo.

7.4. Katalogi biblioteczne na Politechnice Poznańskiej

Podstawową informacją o zbiorach są katalogi biblioteczne. W latach 50-tych, po skontrum, powstają pierwsze katalogi kartkowe: alfabetyczne (główny, podręczników i skryptów, wydawnictw ciągłych, oddzielny dla norm); katalog systematyczny (na początek poniemiecki - 28 działów, własny książek nabytych do 1959, od 1960 rzeczowy dziesiętny w zastosowaniu do książek, podręczników i skryptów oraz literatury pięknej i popularnonaukowej) oraz katalog centralny księgozbioru bjo (alfabetyczny).

Rok 1992 to początek katalogu komputerowego lokalnego w rodzimym systemie bibliotecznym LECH BMS; 1996 – katalog widoczny w Internecie.

Od roku 1999 biblioteka tworzy katalog komputerowy w zintegrowanym zautomatyzowanym systemie bibliotecznym HORIZON –

odtąd jest możliwość przeglądania, zamawiania i prolongaty przez lokalny OPAC z rozbudowanymi indeksami oraz przeglądanie przez WebPAC ; od 2000 - zdalne przeglądanie i prolongata wypożyczeń (przez Internet), z tzw. magazynu zamkniętego (CSA); od 2002 - aktywny udział w tworzeniu katalogu narodowego NUKAT ; od 2005 – dostęp do katalogu online przez wyszukiwarkę WebPAC (przeglądanie, zamawianie, prolongata) oraz uruchomienie katalogu online dawnych zasobów BGPP (do 1959 roku) - w formacie DjVu.

Postęp w tworzeniu katalogu komputerowego zbiorów Biblioteki Głównej i bjo PP obrazuje tabela 8 (oprac. K. Popławska), a stopień korzystania ze zdalnego zamawiania i prolongaty wypożyczeń tabela 9.

Tabela 8. Stan katalogu komputerowego bibliotek PP w systemie HORIZON

Lp.	**Biblioteka Główna – wg rodzajów zbiorów**	**Jedn. oblicz.**		**% zasobu**	
		30.V.2001	**15.IV.2005**	**30.V.2001**	**15.IV.2005**
1.	Druki zwarte wol.	141.272	168.487	61,42	70
2.	Czasopisma / wyd. ciągłe wol.	17.395	27.377	20,75	36
3.	Rękopisy (prace doktorskie) wol.	507	1.880	35	100
4.	Dokumenty elektroniczne (e-book)	13	69	76,93	100
5.	Dokumenty słuchowo-oglądowe	52	56	–	100
6.	**Ogółem bez norm**	**159.233**	**197.891**	**50,56**	**62**
7.	Normy jedn.	1583	10.843	3,95	22
	Biblioteki jednostek organizacyjnych PP: druki zwarte				
8.	I Konstr. Budowlanych	650	6177	4,72	40
9.	I Inżyn. Zarządzania	57	2665	0,56	23
10	I Elektrotechniki Przemysłowej	–	120	–	0,70
11.	I Sterowania i Inżyn. Systemów	-	246		100
12.	Studium Języków Obcych	–	449	-	5,5
13.	Wydz.Masz.Robocz. i Transportu	–	220	–	1,6
14.	Ogółem: 8 +9 + 10 + 11+12+13	707	9877	0,04	5,6
15.	**Ogółem 20 bibliotek**	**707**	**9877**	**0,04**	**5,6**

Tabela 9. Wypożyczenia z BGPP z magazynu zamkniętego (CSA) w systemie HORIZON

Rok	Wypożyczenia	Zamówienia zdalne	Prolongata	Prolongata przez internet
2000	81.216	-	26.631	12.644 (47,5%)
2001	97.194	10.825 (11,1%)	39.055	25.853 (66,2%)
2002	128.542	22.585 (17,6%)	60.357	44.979 (74,5%)
2003	131.814	28433 (21,6%)	56.265	37.770 (67,1%)
2004	133.093	29.519 (22,2%)	53.750	36.375 67,7%)

7.5. Usługi informacyjne Biblioteki Głównej

Tabela 10. Wyszukiwania wieloapektowe 2004 (internet, bibliografie, e-czasopisma, e-teksty)

Rodzaj wyszukiwań	Liczba/ kategorie użytkowników	Zakres/ liczba danych	Sposób przekazu
Samodzielne prace na stanowiskach Internetu	11.217 użytkowników z PP	różny	ze strony domowej BGPP
Sporządzanie zestawów cytowań bibliograficznych przez pracowników OIN	75 pracowników PP	SCI oraz SCI Exp. (dostęp telstowy) za lata 1996-2004/2.338 pozycji bibliograficznych	e-mail
Wyszukiwania literaturowe bibliograficzne przez pracowników OIN	65 pracowników PP	4.931 pozycji bibliogr.; 8 pełnych tekstów	e-mail
	22 doktorantów PP	3.251 pozycji bibliogr.; 326 pełnych tekstów	e-mail/ dyskietka
	546 studentów PP	27.247 pozycji bibliogr.; 1631 tekstów artykułów	dyskietka/ wydruk
RAZEM 2003	**10.436 użytkowników z PP**	**33.272 pozycji bibliogr.; 975 tekstów artykułów**	
RAZEM 2004	**11.925 użytkowników z PP**	**37.767 pozycji bibliogr.; 1.965 tekstów artykułów**	

Usługi informacyjne biblioteki głównej są świadczone na trzech podstawowych poziomach z wykorzystaniem wszystkich dostępnych lokalnie i zdalnie źródeł informacji:

(1) metainformacyjnym (bibliograficznym i katalogowym);
(2) pełnotekstowym (dostarczanie tekstów drukowanych, organizowanie dostępu do źródeł elektronicznych pełnotekstowych);
(3) dziedzinowym, tj. procesie wyszukiwawczym wg zadanych pytań lub danego tematu czy dziedziny (przykład - tabela 10, oprac. U. Błaszczak);
(4) oraz w zakresie informacji patentowej, tj. opracowania dokumentacji zgłoszeniowej do Urzędu Patentowego do wynalazków i opracowań stanów techniki.

7.6. Początki wirtualnej biblioteki dla nauki - PP 2005

Wirtualna biblioteka dla nauki w PP to - w oparciu o Internet - informacja katalogowa o zbiorach własnych i zbiorach innych bibliotek; zdalny dostęp do dziedzinowych baz danych i bazy cytowań naukowych SCI-Expanded oraz dostęp do czasopism elektronicznych.

Innymi słowy tworzą ją:

(1) katalog wirtualny WebPAC – informacja o zasobach bibliotek PP (druki zwarte, czasopisma, normy, prace doktorskie, e-wersje zasobów drukowanych): wszystkie funkcje przez wyszukiwarkę WebPAC (przeglądanie, zamawianie, prolongata) w systemie HORIZON ;
(2) katalog KARO – jednoczesne wyszukiwanie w kilkudziesięciu katalogach polskich bibliotek;
(3) Narodowy Uniwersalny Katalog Centralny NUKAT;.
(4) dostęp do baz danych w ramach Biblioteki Wirtualnej Nauki przy ICM UW;
(5) dostęp do Wielkopolskiej Biblioteki Cyfrowej;
(6) dostęp do lokalnych bibliograficznych baz danych (BIBLIO, BAZTECH, SYMPOnet);
(7) zintegrowany dostęp do czasopism elektronicznych (narzędzie A-Z).
(8) projekt własny: Informator o zasobach internetowych dla nauk technicznych TECHNIKA ONLINE (opracowuje zespół zadaniowy BGPP).

8. Miejsce bibliotek politechnicznych w systemie edukacyjnym i kulturowym

8.1. Udział w edukacji i zwalczaniu analfabetyzmu funkcjonalnego – wyzwania

W Polsce już od lat 90-tych mamy do czynienia ze zjawiskami:

(1) szybkiego rozwoju szkolnictwa wyższego , widocznego szczególnie od 2000 roku;
(2) pojawiania się nowych obszarów badawczych, chociażby takich jak nanotechnologia, inżynieria medyczna czy inżynieria unikalnych technologii itd.;
(3) powstawania nowych kierunków kształcenia , związanych przede wszystkim z zarządzaniem i marketingiem produkcji, informatyką i telekomunikacją oraz technologią ochrony środowiska;
(4) ekspansją studentów na uczelnie techniczne: wzrost liczby przede wszystkim na studiach stacjonarnych, ale coraz więcej na wieczorowych i zaocznych oraz na studiach uzupełniających, podyplomowych i doktoranckich.

Zatem biblioteki politechnik, zgodnie z art. 21.1. *Ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach* (Dz.U. nr 85 poz. 539), jako „biblioteki naukowe: 1) służą potrzebom nauki i kształcenia, zapewniając dostęp do materiałów bibliotecznych i zasobów informacyjnych niezbędnych do prowadzenia prac naukowo-badawczych oraz zawierających wyniki badań naukowych, 2) prowadzą działalność naukowo-badawczą w zakresie bibliotekoznawstwa i dziedzin pokrewnych, a także w zakresie obsługiwanych przez nie dziedzin nauki", czyli wspomagają to środowisko w obszarze badań i dydaktyki, w procesach, które stają się naukowo i technicznie osiągalne.

Wyzwania edukacyjne 2020 roku oznaczają dla środowiska bibliotek politechnicznych konieczność ciągłego aktualizowania kompetencji i dyspozycyjności, zdobywania kwalifikacji zawodowych za pomocą nowych technik i dzięki nowej wiedzy, uczenia się języków informatycznych i technicznych jako systemu kodów [19] , szczególnie w zakresie sprawnej obsługi

[19] Wg F. Mayor [et al.]: *Przyszłość świata.* Fundacja Studiów i Badań Edukac., Warszawa 2001, s. 379-81 - wyzwania edukacyjne 2020 roku to:
(1) konieczność ustawicznego aktualizowania kompetencji i dyspozycyjności,
(2) wykorzystanie sieci elektronicznych jako środków ułatwiających naukę,
(3) tworzenie kontekstów edukacyjnych, uwzględniających nowe elementy wiedzy,
(4) uważna obserwacja i interpretacja dziedzin wiedzy podlegającej szybkiej ewolucji,
(5) umiejętne powiązanie czasu na edukację z wypoczynkiem,
(6) liczenie się z ewolucją uczelni w kierunku słabo zhierarchizowanego zarządzania, autonomii i norm edukacyjnych,
(7) interwencja władzy publicznej w strategie systemów edukacyjnych,
(8) ewolucja różnych uczelni, które powinny wykorzystywać różnorodność swoich rozwiązań, aby wzajemnie wzbogacać się i podjąć wyzwanie związane z powiększającymi się nierównościami w dziedzinie dostępu do zasobów i nowych technologii.

studentów i doskonalenia oferty nowoczesnego systemu informacyjno-bibliotecznego dla edukacji [20].

W ten sposób biblioteki będą mogły uczestniczyć w zwalczaniu analfabetyzmu funkcjonalnego, który obejmuje wg najnowszych badań na ogół od jednej dziesiątej do jednej piątej populacji większości krajów uprzemysłowionych, a także rodzącego się analfabetyzmu informatycznego[21].

Biblioteki politechniczne powinny nadążać za ewolucją ekonomiczną i techniczną tak, aby mogły być orędownikiem **dostępu do systemu edukacji otwartej**; takiej, która by zaspokajała potrzeby użytkowników wiedzy, nauki i technologii, szczególnie w warunkach powiększających się szybkich i głębokich zmian, związanych z pojawianiem się nowych technologii i licznych innowacji naukowych i technicznych. Należy liczyć się ze znacznym wzrostem znaczenia informacji i masowego wykorzystania nowych technologii informatycznych i komunikacyjnych; stawia to przed bibliotekarzami konieczność tworzenia nowych struktur i form w organizacji pracy w bibliotekach oraz komunikacji: nauczyciel – bibliotekarz – student. A zatem edukacja pracownika biblioteki uniwersytetu technicznego jest sprawą całego życia zawodowego 21. wieku. Jednakże narzędzia typu internet i nowe technologie winny stale odsyłać do treści: do książki i wiedzy[22].

8.2. Udział w kształtowaniu cywilizacji naukowo-technicznej 21. wieku - postulaty

Wiek 20., który wg historyka Erica Hobsbawma zaczął się w 1914 roku, skończył się w 1991[23]. Wiek 21., który nastąpił , to czas trzeciej rewolucji przemysłowej, radykalnie przekształcającej społeczeństwo, rewolucji nowych technologii (informacji , komunikowania i wiedzy), z towarzyszącą jej globalizacją, przełamującą świat na dwie części, stworzył nowe wyzwania. Niektórzy uważają, że zbliżamy się do epoki, której nadejście przewidywał Kant przepowiadając nadejście prawa kosmopolitycznego, a E. Lévinas pytał,

---

[20] Por. Leja K.: *Identyfikacja elementów zarządzania wiedzą w wyższej uczelni*. [W:] Zarządzanie wiedzą w szkolnictwie wyższym. Polit. Gdańska, Gdańsk 2004, s. 55.

[21] Mayor, *op. cit*., s. 76.

[22] „Pożenić biblioteki z Internetem. Kilka lat temu przeczytałem o wyniku jednego z badań statystycznych wśród osób poświęcających czas Internetowi, które wskazują na wzrost czytelnictwa jak najbardziej poczytnych książek. Czy były to pozycje czysto techniczne, pozwalające lepiej poznawać i stosować techniki internetowe, czy też Internet stymulował czytelnictwo również innych pozycji, można tylko spekulować. W każdym razie jest to jeszcze jedno przeciwwskazanie dla pochopnego wyciągnięcia wniosku, że 'Internet wypiera tradycyjną książkę'. A że Internet może wspierać biblioteki, przekonują liczne zastosowania Internetu do tworzenia połączeń informatycznych systemów bibliotecznych. Najbardziej chyba już znanym rozwiązaniem w tym zakresie, również w kraju, są witryny WWW bibliotek, pozwalające przeglądać katalogi książek, sprawdzać dostępność egzemplarzy poszczególnych tytułów, a nawet dokonywać rezerwacji. Jednym z przykładów takiej instalacji jest obsługiwane przez amerykański system biblioteczny HORIZON konsorcjum 12-tu bibliotek poznańskiego środowiska naukowego". Urbański Andrzej P.: Cywilizacja Internetu. Wydaw. Nakom, Poznań 2003, s. 33.

[23] Hobsbawm Eric J.: *Age of extremes: the short twentieth century 1914-1991*. Abacus, 1995; za: Mayor, *op. cit*., s. 11.

mówiąc o świecie „Czy nie jest on pozbawiony perspektywy, która otworzyłaby przed nami ‘czas nadziei’?”[24].

Nie zapominając i stosując w pracy klasyczne, tradycyjne systemy i formy działania, biblioteki techniczne muszą być świadome:

(1) wyzwań nowej cywilizacji naukowo-technicznej 21. wieku i jako szczególnie zorganizowane medium (jako źródło informacji, środek jej przekazu, pozycja w edukacji i badaniach);
(2) winny uczestniczyć w nich konstruktywnie poprzez wypracowanie działań dalekowzrocznych, zorientowanych ku przyszłości oraz poprzez przewidywanie ich konsekwencji w praktyce codziennej (konkretyzacji działań);
(3) sprzyjać trwałemu rozwojowi i rozsądnemu gospodarowaniu; ALE
(4) jednocześnie kreować etykę zorientowaną na przyszłość (w sieci debat intelektualnych i etycznych);
(5) widzieć naukę i technikę z jednej strony – mądrość i zasady etyki z drugiej strony [25].

I na zakończenie jeszcze jedna refleksja, przestroga i zachęta, autorstwa Franza Kafki:

„Jeżeli zatem nie znajdziesz tu nic na korytarzach , otwórz drzwi,
ale jeśli za drzwiami nic nie znajdziesz, są jeszcze inne piętra, a jeśli
na górze nie znajdziesz, nie ma nieszczęścia, wejdź na nowe schody.
Dopóki nie przestaniesz wchodzić, dopóty nie kończą się stopnie,
pod twoimi wspinającymi się nogami wciąż rosną w górę „[26].

---

[24] Kant I. : *Vers la paix perpétuelle*; za: Mayor, *op. cit*., s. 471; Lévinas E, *Rozmowa z Roger-Pol Dront*,”Le Monde”, 2 czerwca 1992; za: Mayor, *op. cit*., s. 472.

[25] Deklaracja w sprawie nauki i korzystania z wiedzy naukowej, przyjęta przez Konferencję światową w sprawie nauki, Budapeszt, lipiec 1999, UNESCO i Międzynarodową Radę do spraw Nauki ; utworzona

[26] F. Kafka: *Obrońcy*, przeł. R. Karst. [W:] tegoż: *Nowele i miniatury*, przeł. R. Karst i A. Kowalkowski. Atest, Gdynia 1991, s. 293; za: Z. Bauman: *Europa: niedokończona przygoda*. Wydaw. Literackie, Kraków 2005, s. 212.

Dyskusja[1]
Discussion

SESJA PIERWSZA: O NATURZE BIBLIOTEKI NAUKOWEJ

(obradom przewodniczył *prof. dr hab. Bogdan T. Maruszewski, prorektor ds. rozwoju Politechniki Poznańskiej)*

Bogdan T. Maruszewski

Wysłuchaliśmy czterech różnych referatów inspirujących nas, mam nadzieję, do dyskusji. Mieliśmy prezentacje, które oceniały stan i prognozy, jakie czekają biblioteki w oparciu o dobrodziejstwa cywilizacyjne, informatyczne, cyfrowe, za tym idą nowe struktury, powstaje nowa organizacja bibliotek, nowe relacje międzyludzkie. Usłyszeliśmy też referat bardziej teoretyczny, który wnika w kulturę, w nasze tradycyjne spojrzenie, w indywidualizm naszego społeczeństwa. Referat może nie rewolucyjny, ale dający dużo do myślenia.

Jan Andrzej Nikisch, Poznańska Fundacja Bibliotek Naukowych

Mam pytanie do p. Jankowskiej, ale wywołane przez referat, zresztą bardzo ciekawy p. Jaskowskiej, jak - na tle ostatniej prezentacji - ocenia Pani nasze biblioteki? To jest jedno pytanie. A drugie – jak ocenia Pani dystans pomiędzy bibliotekami amerykańskimi, a polskimi?

Maria Anna Jankowska, University of Idaho Library

Przede wszystkim muszę pogratulować p. Bożenie Jaskowskiej z Rzeszowa. To był naprawdę rewelacyjny przełom w tym wszystkim, co dotychczas słyszałam. Wiele jeździłam po Polsce – byłam już w Toruniu, Bydgoszczy, Wrocławiu, Katowicach, Warszawie, jestem w Poznaniu, jadę do Gdańska. Widziałam już wiele bibliotek, wiele struktur, układów i wydaje mi się, że to, co Pani zaproponowała w swoim referacie, to jest konieczność w polskich bibliotekach, bo ich struktura jest bardzo zawiła. Pomogłoby to przede wszystkim użytkownikom bibliotek. To jest bardzo cenna nowość w porównaniu z tym, co dotychczas słyszałam na terenie Polski.

Poruszony tutaj problem struktur organizacyjnych dotyczy przede wszystkim zespołowości. Dzisiejsze biblioteki amerykańskie nastawione są już nie na działy, ale bardziej na grupy do konkretnych zadań, czyli nie liczy się już dział katalogowania, dział informacji naukowej, nie liczy się dział zakupu książki, ale liczy się problem, przed którym stoi biblioteka i trzeba go

[1] Wyrazy w nawiasach [ ] pochodzą od redaktora.

rozwiązać. Jeżeli jest kolejka w wypożyczalni, to wszyscy idą do wypożyczalni. Jeżeli jest kolejka w informacji naukowej, to wszyscy idą do informacji i starają się, żeby tej kolejki nie było.

Drugie pytanie – dystans między bibliotekami polskimi i amerykańskim – ja cały czas nie mogę zrozumieć polskiego bibliotekarstwa, takiego trendu zaczynania wszystkiego od końca. Przyjeżdżam do Polski już prawie 20 lat i cały czas mówię, że to KATALOG odróżnia nas od Google i od wszystkich możliwych konkurentów, których dzisiaj całe mnóstwo pojawiło się na rynku informacyjnym i komunikacyjnym. Jeżeli biblioteki nie będą miały sprawnych katalogów, jeżeli biblioteki nie będą działały tak, jak instytucje zorganizowane i strukturalnie gotowe na przyjęcie użytkownika, to rzeczywiście, ten użytkownik od nas odejdzie.

Proszę pamiętać, dzisiejsze pokolenie to nie jest pokolenie cierpliwe. Sami Państwo wiedzą, że każdy młody człowiek, który przychodzi do biblioteki chce, żeby wszystko tak działało, jak w Google. Obojętnie, co „włoży” do katalogu, zawsze coś dostanie. I to jest główne zadanie, przed którym stoją dzisiaj biblioteki amerykańskie. Ten katalog ma być właśnie odzwierciedleniem Google i dlatego należy katalogować wszystko, co Państwo mają.

Byłam zupełnie zaskoczona, odwiedzając różne biblioteki w Polsce, że wydaje się miliony złotych na zasoby elektroniczne i nie ma ich w katalogach. Nie kataloguje się czasopism elektronicznych, baz danych, nie kataloguje się w ogóle licencji, które się kupuje. Dlaczego? Nikt nie potrafił mi odpowiedzieć.

Wreszcie wspólne dążenie do tego, żeby Polska została członkiem OCLC. Wydaje mi się, że ta kulturowa oryginalność Polski, o której była mowa, będzie zachowana nawet w katalogu OCLC. Proszę pamiętać, tam jest już skatalogowanych 260 tysięcy polskich dokumentów. Wejście Polski do OCLC to nie jest tylko sprawa katalogu, to jest też sprawa otwarcia polskich bibliotek na świat, wiadomości dla świata, co znajduje się w polskich bibliotekach.

Mówimy tu o globalizacji – nie będzie globalizacji, jeżeli będziemy mieli tylko polskie katalogi i nawet NUKat tego nie rozwiąże.

Maria Burchard, Centrum NUKat

Poczułam się wywołana do odpowiedzi i chciałabym powiedzieć, że katalog centralny NUKat będzie członkiem OCLC. Jesteśmy w końcowej fazie rozmów na ten temat, właściwie negocjujemy umowę i jest rozstrzygana kwestia, w jaki sposób nasze opisy będą prezentowane – czy jako opisy NUKat-owe, przez które można będzie dostać się do Polski, a potem do katalogów lokalnych (?) – chyba tak, bo tak będzie najprościej.

Natomiast te wszystkie modele, które chcemy realizować w bibliotekach, znamy je już od dawna, tylko że, i za strukturami, i za technologią powinna podążać świadomość bibliotekarzy, co u nas nie wygląda najlepiej. Ja sama reprezentuję taki zespół, w którym można by zastosować model, o jakim była mowa w ostatnim referacie, ale nie widzę

wśród pracowników specjalnego zapału, ani woli, żeby uczestniczyć w tym, co najnowsze. Tutaj potrzebna jest przebudowa świadomości ludzi pracujących w bibliotekach. I wtedy, jak połączy się to z tym, czym obecnie dysponujemy, to wtedy dopiero będziemy mieli nowoczesne biblioteki.

Grażyna Piotrowicz, Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu

Wydaje mi się, że u nas jest już pewna zmiana w organizacji bibliotek. Zresztą była już o tym mowa na konferencji w Rzeszowie[2]. I p. Jaskowska i ja miałyśmy tam referaty i dyskutowaliśmy sprawy kultury organizacyjnej bibliotek. Coraz więcej bibliotek, mówię przynajmniej w imieniu własnej biblioteki, zmierza do modelu macierzowego. Próbujemy już wprowadzać metody działania w oparciu o zespoły zadaniowe, patrzeć na bibliotekę i budować jej strukturę opartą nie na procesach i funkcjach bibliotecznych – bo taka była u nas tradycja – tylko w oparciu o ostateczny cel, który nam przyświeca, czyli to co p. Jankowska przed chwilą powiedziała. Jeżeli celem naszym jest to, żeby rozładować gdzieś spiętrzenia, to idziemy w tym kierunku. Trzeba się wtedy liczyć z faktem, że stanowiska są elastyczne, że ludzie muszą umieć pracować w kilku miejscach, że burzy się te hierarchiczne podziały. I tu się pojawia to, o czym mówiła p. Burchard – czynnik psychologiczny – to jest ogromny problem w naszych bibliotekach, zwłaszcza wśród starszego pokolenia. Nie do wyobrażenia jest, nawet dla średniej kadry kierowniczej to, że ktoś może wyrwać im pracownika z jego sekcji czy oddziału i skierować do innych zadań, że działa się właśnie za zasadzie zespołu zadaniowego – stajemy przed problemem, budujemy zespół i rozwiązujemy problem. Efekty takiego działanie są nieporównywalne z działaniami tradycyjnymi, ale ludzie nie chcą się z tym godzić. Nie wiem, czy nie potrzeba tu niemalże zmiany pokoleniowej.

Zmiany technologiczne i przełamanie barier z tym związanych, to jest jedna sprawa, a druga sprawa to zmiana przyjętych od lat, skostniałych struktur hierarchicznych i przejście na struktury płaskie, macierzowe; to jest u nas poważny problem, który dotyczy właściwie naszej mentalności.

Bogdan T. Maruszewski

Ja się z p. dyrektor zgadzam, ale to się dzieje nie tylko w bibliotekach; ten problem dotyczy wszystkich środowisk.

Halina Ganińska, Biblioteka Główna Politechniki Poznańskiej

Będę miała referat na zakończenie konferencji, w którym wspominam o strukturze funkcjonalnej, która istnieje w oparciu o zarządzenie ministra z roku 1964. I nic się do tej pory nie zmieniło, jeśli chodzi o ministerstwo. Wtedy był dokładny nakaz, jak ma wyglądać biblioteka. Oczywiście, w samych bibliotekach już wiele się zmieniło. W naszej bibliotece ostatnia zmianę

---

[2] Konferencja zorganizowana przez Bibliotekę Uniwersytetu Rzeszowskiego pt.: *Tradycja i nowoczesność bibliotek akademickich,* Rzeszów – Czarna, 1-3 czerwca 2005 [od red.].

struktury mieliśmy w 1996 roku. Nazwałam ją strukturą organizacyjno-funkcjonalną, żeby zwrócić uwagę na funkcje.

Jeśli chodzi o pracowników –jestem w Bibliotece Głównej Politechniki Poznańskiej od 1994 roku i na początku było bardzo trudno. Pewne zmiany wymagały pół roku rozmów. Ale mamy już kilka zespołów zadaniowych. Właściwie to „ruszyły” od roku 2000. Jest Pracownia Biblioteki Elektronicznej, są zespoły: ds. digitalizacji, ds. techniki online i ds. strony domowej. I to niekoniecznie jest to nowe pokolenie. Coraz częściej pracownicy sami przychodzą z własnymi projektami; nawet organizacja tej konferencji wyzwoliła kilka twórczych pomysłów.

Błażej Feret, Biblioteka Główna Politechniki Łódzkiej

Jako ciekawostką, chciałbym się podzielić z Państwem czymś, co dotyczy naszych użytkowników, o których mówiła p. Jankowska, o nowym pokoleniu, nazywanym „generacją Why”. Jest nowe określenie – „generacja Amazoogle” – warto je zapamiętać.

SESJA DRUGA: GLOBALIZACJA W PRACY BIBLIOTEKI

(obradom przewodniczyła mgr Jolanta Stępniak, dyrektor Biblioteki Głównej Politechniki Warszawskiej)

[Pierwszy wątek – specjalizacja bibliotek w zakresie źródeł cyfrowych]

Błażej Feret

Mam pytanie do p. Teresy Góreckiej. Te liczby, które Pani podaje – 566 tysięcy pobranych tekstów z bazy EBSCO, a 7 tysięcy pełnotekstowych czasopism. Wypada średnio 80 artykułów na 1 tytuł. Jak to jest naprawdę? Czy my potrzebujemy 7 tysięcy pełnotekstowych tytułów w Państwa bazach? Z ilu tytułów pochodziło te 566 tysięcy pobranych artykułów? Czy są sporządzane takie statystyki?

Teresa Górecka-Kleijs, EBSCO Publishing

Tak, to były bardzo różne czasopisma i w bardzo różnych uczelniach. Z naszych baz korzystają i małe uczelnie i duże. Może stąd bierze się ta różnica, ale rozrzut jest w każdym razie we wszystkich tytułach.

Błażej Feret

Czy istnieje taki wykres, który pokazywałby, np. z tego tytułu jest 7 tysięcy pobranych artykułów, a z tego tytułu 2 artykuły?

Teresa Górecka-Kleijs

Tak, każda biblioteka ma dostęp do takiej statystyki.

Błażej Feret

A globalnie – czy moglibyśmy taki wykres otrzymać?

Teresa Górecka-Kleijs

Też są możliwe takie globalne statystyki.

Błażej Feret

Właśnie o to mi chodzi, bo bardzo mnie interesuje, czy my potrzebujemy aż 7 tysięcy tytułów dla wszystkich bibliotek, być może wystarczyłoby 2 tysiące albo tysiąc.

Teresa Górecka-Kleijs

Z tym, że nie miałoby żadnego znaczenia dla warunków sprzedaży, czy tych czasopism byłoby 2 tysiące czy 7 tysięcy. Cena jest taka sama, ponieważ

jest to cena minimalna, jak była możliwa do zaoferowania. To jest cena całego pakietu.

Błażej Feret

Dziękuję bardzo, ale chętnie bym takie statystyki zobaczył. Bo to jest właśnie moja teza – że może niekoniecznie musimy kupować pakiety, jeśli uczelnia wykorzystuje tylko 20 czy 30 tytułów z takiego pakietu.

Teresa Górecka-Kleijs

Tak, tylko że to jest właśnie to dobrodziejstwo konsorcjum. Myślę, że to pytanie jest uzasadnione w przypadku zakupu zasobów, które kosztują miliony złotych. Natomiast jeśli chodzi o konsorcjum EBSCO, to są to i tak niskie sumy.

Błażej Feret

Zgadzam się. Ale ja w tym momencie nie mówię o cenie. Mówię o nadmiarze informacji, który mamy w uczelniach, i który nie jest wykorzystywany.

Teresa Górecka-Kleijs

[Nadmiar informacji] nie jest wykorzystywany z różnych względów. Te statystyki rosną bardzo dynamicznie. W tym roku jest to 3-4-krotny wzrost. W momencie, kiedy czasopisma z baz EBSCO są ujawniane na stronie biblioteki, kiedy widać, jakie to są czasopisma, następuje skokowy wzrost użytkowania baz. To jest to, o czym mówimy – trudność dotarcia do informacji. Jeżeli biblioteka nie ujawnia tych czasopism na stronie domowej, tylko dopiero przy przeszukiwaniu baz, to użytkownik nie wie, jakie to są czasopisma. Zauważyliśmy, że we wszystkich bibliotekach, którym sprzedaliśmy nasz serwis *A-to-Z*, nastąpił 5-krotny wzrost użytkowania czasopism, bo dopiero [tą drogą] użytkownicy dowiedzieli się, że dane czasopismo jest w bazie EBSCO. Byli przyzwyczajeni do tego, że bazy EBSCO to czasopisma humanistyczne, społeczne, a okazuje się, że to są również nauki ścisłe. Myślę, że dobrze by było wrócić do tych rozważań może za rok, kiedy biblioteki uporządkują swoje platformy i będą w stanie udostępniać te czasopisma.

Krzysztof Zioło, Biblioteka Główna Politechniki Śląskiej

Wydaje mi się, że rozważania, że mi wystarczą 2 tysiące czasopism z tych 7 tysięcy, które oferuje konsorcjum, nie mają sensu. Jeśli jest 105 uczestników konsorcjum, to akurat mi wystarczą 2 tysiące, ale innej uczelni zupełnie inne 2 tysiące. Tego się nie da rozdzielić, jak sądzę. Przy indywidualnej prenumeracie - tak, ale przy konsorcyjnej - nie. To są skutki konsorcjum.

Jolanta Stępniak

Włączę się do tej dyskusji, bo myślę, że doskonale rozumiem intencje Błażeja Fereta. Dla mnie to też jest zawsze problem przy konsorcjach. Rozumiem zalety konsorcjum, że kupujemy taniej i w związku z tym kupujemy trochę więcej. Ale tutaj, w tym problemie globalizacji i wspólnego posiadania wszyscy tego samego, gubimy problem specjalizacji bibliotek. Ja nie wiem, czy to jest w dalszym ciągu ważne, ale z całą pewnością jest tak, że wszyscy mamy to samo. Te 105 bibliotek to jest 105 największych bibliotek w Polsce i mamy wszystko dokładnie to samo. Z punktu widzenia użytkownika, to jest może dobrze, na zasadzie, że on nie musi szukać i wybierać; ale on się w pewnym sensie przyzwyczaja, że wszystko jedno, do której biblioteki przyjdzie, to zawsze dostanie to samo. A to jest prawda tylko w odniesieniu do czasopism elektronicznych. Natomiast w odniesieniu do innego rodzaju usług i zasobów, to ciągle jeszcze nie jest prawdą i pewnie jeszcze długo nie będzie. I w tym sensie wprowadzamy trochę zamieszania w głowach naszych użytkowników. To jest nasza wina i nasz problem, bo nie mamy tyle pieniędzy, aby funkcjonować tak samo globalnie w odniesieniu do innych źródeł i zasobów. A w tej chwili sytuacja jest taka, że mamy wszyscy takie same czasopisma elektroniczne, bez względu na profil uczelni. Natomiast nie jest tak, że w tych bazach, które mamy, potrzeby każdej z tych uczelni są w takich samych proporcjach zaspokajane. Trzeba by tu zobaczyć, jak to wygląda tematycznie. Co nie znaczy, że umniejsza to w jakikolwiek sposób wartość takich konsorcjów i baz. To jest raczej problem dla nas, decydentów, którzy muszą dokupić resztę tego piśmiennictwa, aby uświadomić sobie, że owszem, mamy 10 tysięcy tytułów, ale które jeszcze tytuły, które są nam absolutnie niezbędne, musimy dokupić. I to w tym sensie musimy to rozważać.

Grażyna Piotrowicz

Jestem zdania, że raczej to jest rola nasza, bibliotek, aby – nawiązując do wypowiedzi poprzedników – nie próbować dokonywać specjalizacji doboru materiałów pełnotekstowych kosztem użytkownika. Mamy mu ewentualnie opisać, podać tę wartość dodaną, żeby on wiedział, z jaka materią się zmaga, z czym ma do czynienia. Ale i rozwój technologii i rozwój konsorcjów, które zasadzają się na technologii, to wszystko o czym mówiła p. prof. Pindlowa – standaryzacja, normalizacja, która pozwala nam na rozwój globalizacji – to stwarza szansę rozwoju koncepcji idealnej biblioteki uniwersalnej, światowej, globalnej, takiej, do której właściwie powoli zmierzamy, a od której kiedyś odeszliśmy, czyli modelu aleksandryjskiego. A my, patrząc przez pryzmat własnych użytkowników i konkretnych potrzeb własnej uczelni, możemy nimi pokierować i ich dodatkowo wyposażyć w informacje, co i w jakim zakresie im podajemy. I sądzę, że byłoby nieporozumieniem, gdybyśmy dążyli do tego, by ograniczyć dostęp do pewnych czasopism tylko po to, by dać wyraz swojej specjalizacji. Tym bardziej, jeśli jest to nieuzasadnione ekonomicznie.

I nie sądźmy, że człowiek, który przyszedł studiować na uczelnie techniczną, czy ekonomiczną, to ma tylko takie potrzeby informacyjne. Stwórzmy mu pewne uniwersum, ewentualnie tylko komentując to odpowiednio, a on już sobie z tym nadmiarem informacji poradzi, jeśli tylko będzie miał od nas dobry instruktaż.

Ja bym raczej ku takiemu modelowi biblioteki zmierzała, żeby właśnie budować bibliotekę uniwersalną, a co najwyżej – tu jest nasza rola – doposażać dodatkowo interfejsy, które podpowiadałyby, jak się w tym poruszać, jak wybrać to, co mnie w danej sytuacji interesuje.

Zwróćmy również uwagę na rozwój poszczególnych dziedzin nauki: zaczynają się rozwijać kierunki interdyscyplinarne, powstają zupełnie nowe trendy, więc to [podejście] byłoby szalonym ograniczeniem, które moim zdaniem byłoby nieporozumieniem.

[Drugi wątek – współpraca międzybiblioteczna]

Maria Burchard

Chciałabym się odnieść do prezentacji p. prof. Górnego, w której pojawiła się teza, że biblioteki polskie nie mają tradycji kooperacji i nie wypracowały odpowiednich zasad współpracy, a przede wszystkim nie potrafią się pogodzić z częściową utratą niezależności. Uważam, że biblioteki polskie mają głęboką i sięgającą bardzo daleko tradycję kooperacji. Ale mają także [nową] tradycję kooperacji, która w sierpniu tego roku będzie obchodziła dwunastolecie działalności w zakresie budowania wspólnych baz. Pierwszą bazą była Centralna Kartoteka Haseł Wzorcowych. Drugą bazą, z tamtą bardzo silnie powiązaną, jest katalog centralny. I wydaje mi się, że choć mamy do czynienia z nieco inną materią, to na pewno należy skorzystać z doświadczeń tej współpracy i twórczo ją przełożyć na tę inną naturę, zamiast budować zupełnie od zera, bo chyba nie ma takiej potrzeby.

Mirosław Górny, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Instytut Językoznawstwa; Poznańska Fundacja Bibliotek Naukowych

Zapewne trochę inaczej oceniam stopień kooperacji, który w Polsce był prezentowany przez biblioteki. Nie mamy takich doświadczeń, jak np. Niemcy, czy Anglosasi. Ta kooperacja jest krótsza, bo ma tylko kilkanaście lat. Ale siedzą tu na sali dyrektorzy i oni na pewno mogliby powiedzieć coś na temat współpracy międzybibliotecznej. Jednak zgadzam się, że jakaś współpraca jest. W mojej ocenie jest ona dosyć słaba, tradycje w tym zakresie mamy kiepskie. Ale być może w tej chwili będzie dużo łatwiej tę kooperację rozwijać, np. w zakresie bibliotek cyfrowych.

Maria Burchard

Tak, tylko z całą pewnością należy skorzystać z istniejących wzorców. Biblioteki cyfrowe nie mogą powstawać w oderwaniu od tego, co już istnieje, co udało się wypracować. Dlatego też należy dostrzegać przykłady udanej kooperacji.

Jolanta Stępniak

Myślę, że można podać w Polsce przykłady udanej kooperacji i złej. Na pewno aktualne sukcesy NUKat-u wskazują, że kooperacja istnieje; natomiast wiemy, z jakim trudem to powstawało. Gratulujemy Bibliotece Narodowej przystąpienia do współpracy, aczkolwiek trzeba przyznać, że ta kooperacja jest dość późna.

Natomiast jest całe mnóstwo dziedzin, w których nie współpracujemy. System wypożyczeń międzybibliotecznych w Polsce praktycznie nie istnieje. Rzecz, która jest absolutnie podstawowa. Jedynie biblioteki medyczne mogą się pochwalić sukcesem w tej dziedzinie. Z punktu widzenia użytkownika dobrze i sprawnie działający katalog centralny to jest rzecz ważna, ale dla niego liczy się przede wszystkim to, żeby mieć jak najszybciej książkę na półce. Ten system współkatalogowania to jest nasz biblioteczny sukces, z którego chętnie korzystają użytkownicy, którzy mniej mogą go docenić, bo po prostu nie wyobrażają sobie, że można działać inaczej. Wieloletnie katalogi centralne Biblioteki Narodowej też wskazują na to, że to nie jest żaden sukces, bo sami Państwo wiedzą, że mało kto dostarczał tam informacje, a wszyscy mieli pretensje, że tych informacji tam nie ma. To była, niestety, nasza wina. Przecież te katalogi mogły działać od wielu lat i mogły być użytecznym źródłem informacji.

Podsumowując tę sesję, chciałabym powiedzieć, że zarówno w dyskusji, jak i w referatach, padło wiele ważnych uwag o zaletach i wadach globalizacji. My jako bibliotekarze, chyba powinniśmy skupić się na tym, żeby ta globalizacja nie znaczyła zaniku takich wartości, którymi biblioteki mogły się do tej pory szczycić. To, co p. Piotrowicz powiedziała, że nasze narzędzia wyszukiwawcze, nasze sposoby opracowania dokumentów to jest coś, z czego zrezygnować nie możemy. Są różne doskonałe narzędzia produkowane przez firmy, mamy listę *A-to-Z* – p. Górecka mówi, że to powoduje wzrost użytkowania zasobów elektronicznych; mieliśmy prezentację systemu linkującego[3] wiemy; że EBSCO też ma taki system. Ale proszę pamiętać to, co na wczorajszej sesji powiedziała p. Jankowska: katalogujmy, katalogujmy w dalszym ciągu wszystko to, co w naszych zbiorach jest, bo jednak użytkownik jest przyzwyczajony, że nasze zbiory są w naszych katalogach.

[3] System Ovid LinkSolver prezentowany przez firmę A.B.E. Marketing [od red.].

Mamy narzędzia do tego, aby wszystko to, co jest w Internecie, co jest w wersji elektronicznej, co się digitalizuje, żeby to wszystko było widoczne w naszych katalogach. I wtedy te biblioteki wirtualne, jakkolwiek by wyglądały, będą funkcjonowały w standardach globalnych, ale ciągle będą bibliotekami, bo tam będzie ślad ręki bibliotekarza i ujednolicone zasady opracowania rzeczowego i formalnego.

SESJA TRZECIA: BIBLIOTEKA – TRADYCJA I WSPÓŁCZESNOŚĆ

(obradom przewodniczył dr hab. prof. US Radosław Gaziński, dyrektor Biblioteki Głównej Uniwersytetu Szczecińskiego)

[Dyskusja przeniesiona na koniec sesji czwartej]

SESJA CZWARTA: CYWILIZACJA CYFROWA I BIBLIOTEKA

(sesja dwuczęściowa, obradom przewodniczyła Maria Anna Jankowska, profesor Fundacji Fulbrighta 2004/05 z University of Idaho Library oraz mgr Ewa Dobrzyńska-Lankosz, dyrektor Biblioteki Głównej Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie)

[Pierwszy wątek – biblioteka hybrydowa]

Błażej Feret

Chciałbym coś dodać do referatu p. Bożeny Bednarek-Michalskiej. Chodzi mi o te repozytoria instytucjonalne. Okazuje się, że może być tak, i chyba należy się do tego psychicznie przygotowywać, że jeszcze nie mamy żadnego repozytorium w Polsce, tymczasem na Zachodzie mówi się już o tym, że te repozytoria powinny zawierać nie tylko referaty i publikacje naukowe w danej uczelni, ale tzw. digital datasets, które się w uczelni produkuje, a więc wszystko, co ma postać cyfrową, nawet duże bazy danych typu GIS. I to może budzić pewien niepokój, bo o ile publikacje w takich repozytoriach mogłyby kontrolować biblioteki, o tyle rozszerzenie celu repozytoriów o takie wielkie bazy danych spowoduje, że będą mogli zająć się tym informatycy.

Grażyna Piotrowicz

Patrząc na tytuły dzisiejszych sesji: *Globalizacja w pracy bibliotek*, *Biblioteka – tradycja i współczesność*, *Cywilizacja cyfrowa i biblioteka*, słuchając wypowiedzi referentów, skłaniam się jeszcze raz ku takiemu może i prowokacyjnemu postawieniu tego problemu, który wczoraj poruszałam. A może to będzie początek dyskusji.

Otóż wyraźnie widać, że zaczynamy jednak funkcjonować w środowisku dualnym, hybrydowym. I myślę, że – i taki nawet miałam referat tydzień temu w Rzeszowie – jest to w chwili obecnej dla naszych bibliotek akademickich optymalny model funkcjonowania. Bo proszę zauważyć, jaka rysuje się teraz sytuacja: biblioteka tradycyjna ze swoimi ogromnymi doświadczeniami i 19-wiecznym modelem funkcjonowania nie zanika i oczywiście nie powinna jeszcze zaniknąć. Ta biblioteka proponuje naszym użytkownikom zupełnie inną jakość, niżeli to, co może nam zagwarantować środowisko wirtualne i nie powinniśmy z tego absolutnie rezygnować.

A właśnie biblioteka elektroniczna – czy to będzie biblioteka cyfrowa, czy repozytoria typu Open Access, czy dostęp do wirtualnych zasobów

sieciowych – w oparciu o zjawiska, które dzisiaj omawialiśmy, a więc rozwój technologii stwarzających szansę na globalizację, demokratyzację, tworzenie społeczeństwa informacyjnego i poprzez udział bibliotek nawet społeczeństwa wiedzy, umożliwia połączenie tego wszystkiego w całość. I mimo zachłyśnięcia się mediami elektronicznymi, nową technologią, świat bibliotekarski wcale nie poszedł tak szybko w kierunku bibliotek cyfrowych i pewnie długo jeszcze nie pójdzie.

Obecnie łapiemy równowagę, stosując właśnie model hybrydowy. Proszę zauważyć, że jest to model bardzo wygodny dla bibliotek, bo można nazwać hybrydową bibliotekę posiadającą niewielką część elektroniczną, a ogromnie rozbudowaną część tradycyjną. I odwrotnie. Biblioteki, które mają już większy udział w konsumowaniu mediów elektronicznych, tez wpasowują się w ten model. On pozwala rozwijać się, w bardzo ogólnym zakresie i oczywiście w zgodzie z wytyczanymi trendami, każdej z bibliotek w dowolnym tempie, bez żadnych wymuszeń. Każda z nich może wybierać z tych nowoczesnych mediów to, co jest jej w tej chwili niezbędne i możliwe do zaszczepienia.

Można więc podsumować to stwierdzeniem, że zarówno biblioteki polskie, jak i zachodnie, reprezentują model hybrydowy.

Ewa Dobrzyńska-Lankosz

Z tym tematem wiąże się jeszcze następny problem, a mianowicie zmienność mediów i ciągły niepokój, że to, co zapiszemy dzisiaj, co zdigitalizujemy, to za jakiś czas będzie trudne do odczytania. Tak, jak dziś nie jesteśmy w stanie odczytać dyskietek 5,5 czy 3,5. Nie mówiąc już o oprogramowaniu, bo np. ChiWriter'a chyba nikt już nie odtworzy na żadnym komputerze.

Halina Ganińska

W nawiązaniu do tego, co mówiła p. Piotrowicz, ale to też taka moja refleksja – jesteśmy w momencie, w którym i biblioteki techniczne i uniwersalne znalazły się na jednej płaszczyźnie z powodu konsorcjów. Na ile biblioteki mogą zrezygnować z pewnych serwisów (?) – te wątpliwości już tu zgłaszano. Dla mnie to też jest wielkie pytanie, w jaki sposób dalej i co kupować, co gromadzić, a do czego kupować dostęp? I na ile my możemy współpracować między bibliotekami, np. technicznymi? Zresztą o modelu współpracy będzie mowa we wrześniu na konferencji w Szczecinie[4] i może w tym kontekście podejmiemy ten temat. Bo to jest poważny problem, który mamy właściwie w ogóle nie rozwiązany. Sprawa wypożyczania międzybibliotecznego – p. dr Gabrys-Deutscher zaprasza do współpracy, żeby stworzyć coś podobnego do ViFaTec na gruncie polskim i wykorzystać doświadczenia niemieckie. Nasze doświadczenia są trochę inne od niemieckich,

---

[4] 21-23 września - Szczecin - Wzorce współpracy bibliotek naukowych w Polsce - konferencja organizowana przez Bibliotekę Główną Uniwersytetu Szczecińskiego [od red.].

pracujemy w większym rozproszeniu, tam jest to zorganizowane w sposób bardziej jednolity…

Ewa Dobrzyńska-Lankosz

Zintegrowane systemy biblioteczne trochę przewróciły dawny porządek wyraźnego podziału na biblioteki techniczne, uniwersyteckie, rolnicze, medyczne itd. Te systemy trochę nas zintegrowały.

[Drugi wątek – NUKat a biblioteki publiczne i szkolne]

Grzegorz Płoszajski, Biblioteka Główna Politechniki Warszawskiej

Moje pytanie dotyczy dostrzeżenia pewnego problemu – przy okazji referatu o katalogu centralnym NUKat – czy była w ogóle dyskutowana kwestia obsłużenia dwóch grup bibliotek: publicznych i szkolnych, żeby mogły one pośrednio korzystać z gotowych opisów, może niektóre z nich także tworzyć opisy. Nie chodzi mi o bezpośredni dostęp kilku tysięcy bibliotek, może powinno się to odbywać za pośrednictwem kilku bibliotek wiodących. Ale wydaje mi się, że ta ilość pracy, która jest wkładana w tworzenie dobrych opisów, powinna trafić pod strzechy. To z kolei wymusiłoby odpowiednie tempo opracowania. Na Zachodzie stosunek do opisów jest coraz bardziej komercyjny, zamówiona książka przychodzi z opisem, nawet z etykietą RFID [Radio Frequency Identification].

Maria Burchard

Biblioteki publiczne znakomicie zdają sobie sprawę z korzyści, jakie można wyciągnąć z katalogu centralnego i do mnie zgłasza się coraz więcej bibliotek różnej wielkości. Nie mogę tego problemu rozwiązać tak, jak Pan to zaproponował, bo te biblioteki nie powinny uczestniczyć we współkatalogowaniu na takich samych zasadach, jak biblioteki naukowe. Nonsensem by było, gdyby zaczęły dodawać kod lokalizacji do poszczególnych rekordów, bo mielibyśmy opis i potem kilka ekranów symboli bibliotek. To mijałoby się z celem, bo opisy byłyby nieczytelne.

Wszystkim tym bibliotekom powtarzam, że powinny pobierać od nas dane poprzez swoje jednostki nadrzędne. Kiedy miałam wystąpienie na konferencji bibliotek publicznych, to w kuluarach powstała idea, żeby otworzyć takie boczne okno dla bibliotek publicznych i zrobić lustrzana kopię katalogu centralnego, z której można by już wyłącznie pobierać rekordy. Był taki pomysł, żeby to lustro katalogu było oferowane np. w MAK-u, systemie dość powszechnie wykorzystywanym przez te biblioteki. Myśli nad tym także p. dr Tomasz Wolniewicz, żeby utworzyć drugą kopię katalogu, do której byłby dostęp również z innych systemów. W ślad za tym zapotrzebowaniem bibliotek publicznych poszli producenci oprogramowania, którzy natychmiast podorabiali narzędzia dostępu do katalogu centralnego – skonfigurowali klienta protokołu Z 39.50, żeby z naszego katalogu pobierać dane. A ja proponuję, żeby tak skonfigurować tego klienta, by móc pobierać dane z bibliotek wojewódzkich

i miejskich. Niemożliwe bowiem jest bezpośrednie obsługiwanie wszystkich bibliotek publicznych; musimy dbać o sprawny dostęp do katalogu bibliotek już współpracujących i nie możemy pozwolić sobie na zablokowanie bazy - techniczne możliwości obsłużenia takiej liczby klientów są ograniczone.

Jeśli biblioteki publiczne chcą dostać coś od nas za darmo, to niech przynajmniej zafundują nam serwer. Było zainteresowanie takim pomysłem, były nawet projekty, żeby namówić któregoś z producentów oprogramowania dla bibliotek publicznych na zakup tego serwera. Te wszystkie rozmowy miały miejsce w listopadzie ubiegłego roku i do dziś jest cisza; czekamy więc na inicjatywę ze strony zainteresowanych bibliotek.

[Trzeci wątek – przyszłość bibliotek]

Błażej Feret

Pozwolę sobie podzielić się z Państwem jedną myślą, może trochę filozoficzną. Byłem niedawno na konferencji, na którą zresztą przygotowałem razem z koleżanką, Marzeną Marciniak z Krakowa, taki referat o przyszłości bibliotek i bibliotekarstwa. I mam takie wrażenie, że dyskutujemy tutaj i obracamy się w takiej naszej codzienności – co zrobimy dziś, jutro czy pojutrze. Natomiast my spróbowaliśmy zbadać opinię ekspertów z kilkudziesięciu krajów świata. Chodziło o to, co będzie z bibliotekarstwem za lat 10. Jednym z pytań, jakie zadaliśmy, było: jaki procent studentów przyjdzie do biblioteki w roku 2015, żeby zaspokoić swoje potrzeby informacyjne, a jaki skorzysta raczej z Internetu.

Jedna z odpowiedzi była taka, że za 10 lat nie będzie Internetu, informacja będzie sączyła się wszystkimi możliwymi kanałami i urządzeniami mobilnymi, jak telewizja czy inne media, wszędzie, gdziekolwiek się poruszymy. I coś takiego, co dzisiaj nazywamy Internetem, po prostu nie będzie istniało. I to w tej przestrzeni biblioteka musi się gdzieś odnaleźć i określić swoją funkcję.

Inny z ekspertów odpowiedział, że oczywiście, te kanały informacyjne będą znacznie większe, większość potrzeb informacyjnych będzie zaspokajana przez tzw. Internet, cokolwiek by to za 10 lat znaczyło. Ale jeśli ja chcę iść do biblioteki dzisiaj, to w tym samym celu pójdę tam za 10 lat. W związku z tym natężenie ruchu w bibliotekach nie ulegnie zmianie. I te potrzeby, które dzisiaj są zaspokajane przez biblioteki, będą zaspokajane nadal za 10 lat. Tyle, że całe otoczenie szumu informacyjnego będzie tysiąc czy 10 tysięcy razy większe niż jest dzisiaj.

Czyli może nie mamy się czego obawiać, chociaż do końca nie wiemy, jak to będzie…

Wanda Pindlowa, Uniwersytet Jagielloński, Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa

Właściwie w podobnym duchu do Pana wypowiedzi chciałabym dodać, że z doświadczeń z pracy ze studentami mamy takie refleksje, że w ogóle nic nie istnieje poza Internetem. Dlatego też studenci nie chcą iść do żadnej biblioteki i niczego szukać, kiedy przyjdzie im pisać prace magisterskie, bo oni wyłącznie zaspokajają się tym, co jest w Internecie, a wszystko, co było kiedyś, to ich nie interesuje. Na ogół wszystkie podawane przez nich pozycje są bardzo współczesne.

I to coś nam mówi. Wielką przyszłością mają się cieszyć, jak Państwo wiedzą, telefony komórkowe, które staną się głównym źródłem informacji. A biblioteki? Już przewiduje się, że w niedługim czasie szereg uczelni w Polsce będzie musiało się zamknąć, więc zamknie się i szereg bibliotek. Nie mamy na to wielkiego wpływu; dlatego, że zmniejsza się liczba ludzi w Polsce.

SESJA JUBILEUSZOWA:

BIBLIOTEKA POLITECHNIKI POZNAŃSKIEJ

1919-1945-2005

(obradom przewodniczył dr hab. Mirosław Górny, prof. UAM)

Teresa Górecka-Kleijs

Mam pytanie w nawiązaniu do referatu p. Kołodzińskiej, ale również referatów z poprzednich sesji. Chodzi o wizerunek biblioteki i bibliotekarzy na zewnątrz. Przeglądam na co dzień portale uczelni polskich i zagranicznych i widzę, że na Zachodzie biblioteka znajduje się na ogół na pierwszej stronie tych portali. Ponieważ to zbiory, jakie biblioteka posiada, są wizerunkiem uczelni. Natomiast na stronach polskich uczelni biblioteka jest upchnięta gdzieś głęboko w strukturze wśród jednostek międzywydziałowych, ogólnouczelnianych i czasami dopiero po piątym kliknięciu można dostać się na stronę biblioteki. Myślę, że problem jest niewielki, może do załatwienia jedną rozmową dyrektora.

Jeśli sami bibliotekarze nie przywiązują wagi do wizerunku, do wyeksponowania swojej pracy i pokazania zbiorów biblioteki, to nikt za nich tego nie zrobi. I to w obecnej dobie, kiedy mamy tak niecierpliwego użytkownika, który musi zobaczyć to, czego szuka na pierwszej stronie.

Artur Jazdon, Biblioteka Uniwersytecka w Poznaniu

To, niestety, nie jest tak. Nasz rektor często mówi w oficjalnych wystąpieniach, że biblioteka to jest serce uczelni, a dzisiaj w rozmowie stwierdził, że w wydatkach uczelni biblioteka będzie zawsze na końcu. I dyskutujmy teraz.

To nie jest tak, że my nie zabiegamy, nie chcemy. Ja myślę, że to, o czym mówiliśmy tutaj przez 3 dni, wskazuje, że świadomość bibliotekarzy ważności pewnych rzeczy, które robimy, jest duża. Z drugiej strony mamy świadomość, że wydajemy dużo pieniędzy na zasoby, dostępy, czasopisma elektroniczne, na budowę stron WWW, a nasi pracownicy naukowi nie do końca wiedzą, co jest w bibliotece, bo nie chcą wiedzieć. I to jest duża praca do wykonania u nas – zmiana świadomości nie bibliotekarzy, ale naszych decydentów.

Teresa Górecka-Kleijs

Czy tak trudno załatwić coś takiego, jak link do biblioteki bezpośrednio na pierwszej stronie uczelni?

Halina Ganińska

Jest struktura uczelni i jest ona odzwierciedlona na stronie domowej uczelni. Bezpośredni link z pierwszej strony to jest rzeczywiście coś, co my, dyrektorzy, musimy załatwić z administratorem tej strony i przekonać władze uczelni, żebyśmy byli bardziej widoczni. To jest sprawa myślę bardziej techniczna, niezależnie od tego, o czym mówił p. dyr. Jazdon, bo to jest absolutna prawda. Rozmawialiśmy już z p. Marią Jankowską, która też nam zwracała na to uwagę. Świadomość – owszem, ale nie możemy też zapominać o promocji.

Mirosław Górny

Muszę się zgodzić z dyr. Jazdonem, że zainteresowanie biblioteką ze strony pracowników naukowych nie jest specjalnie wielkie, albo przynajmniej nie takie, jakiego byśmy oczekiwali. Jeśli ktoś jest zainteresowany, to bez większych problemów dotrze tam, gdzie powinien dotrzeć. Tak naprawdę problemem jest brak zainteresowania. To, czy do biblioteki jest łatwiej, czy trudniej dotrzeć, to jest sprawa drugorzędna. Zresztą na portalach bibliotek czy uczelni zagranicznych też czasem jest trudno dotrzeć do informacji, które są nam potrzebne. To jest zupełnie zrozumiałe, bo każdy ma swoją wizję i uważa, że ona jest jedynie słuszną, a ktoś inny patrzy na to inaczej. I stąd wynikają tego rodzaju kłopoty. Na takich portalach ktoś musi być w końcu najważniejszy.

Piotr Marcinkowski, Biblioteka Uniwersytecka w Poznaniu

Ja mam taką krótką uwagę – nie wiem, jak jest gdzie indziej, ale na stronie naszego Uniwersytetu jest taki link bezpośredni do biblioteki zaraz na pierwszej stronie. Tak, że nie wszędzie jest tak źle. Druga sprawa – mam takie pytanie do kolegów z Politechniki o dodatki na CD-ROM-ach – jak Państwo je udostępniacie?

Iwona Pujanek, Biblioteka Główna Politechniki Poznańskiej

U nas, w Pracowni Biblioteki Elektronicznej, wszystkie dodatki mamy zebrane w boksach; są ułożone według sygnatur czasopism, do których były dołączone, i udostępniamy je na rewers na kilka dni do domu.

Halina Hoffmann, Biblioteka Główna Politechniki Poznańskiej

Chciałam jeszcze wrócić do sprawy, którą poruszył pan dyr. Jazdon. Otóż wydaje mi się, że wielka rolą bibliotek w tej chwili jest właśnie sprawa marketingu. Mamy olbrzymie zasoby, bazy danych, to są drogie rzeczy. I właśnie problemem jest dotarcie z nimi do użytkowników. Nie wszyscy przekonali się jeszcze do tych nowych źródeł, a mogłyby być one wykorzystywane w procesie dydaktycznym. Wkładamy dużo wysiłku w gromadzenie tych źródeł i musimy je rozreklamować.

Halina Kozak, Biblioteka Uniwersytecka w Poznaniu

My od lat nic innego nie robimy, jak tylko usiłujemy dotrzeć do naszych pracowników, studentów i decydentów. Ostatnią naszą propozycją są szkolenia pracowników naukowych. Robimy to coraz lepiej, ale z różnym skutkiem, gdyż nie wszystko tu od nas zależy, mimo naszych wysiłków.

Mirosław Górny

Na Uniwersytecie wszędzie jest dostępna pełna informacja o bazach, o wszystkich nabytkach, ale nikt na to nie zwraca uwagi. To jest prawdopodobnie związane z brakiem zainteresowania, a nie z tym, że nie ma informacji.

Marek Fertsch, Politechnika Poznańska, Instytut Inżynierii Zarządzania

Nawiązując do Państwa uwag, podzielę się doświadczeniami z mojej działki. Zajmuję się zarządzaniem przedsiębiorstwami. W przedsiębiorstwach występuje ten sam problem. Dyrektor ma teoretycznie dostęp do wszystkich informacji, ale nie do wszystkich dociera, nie ze wszystkimi sobie radzi. Istnieją pewne nowinki techniczne, np. testuje się informowanie dyrektora o tym, co się dzieje w przedsiębiorstwie poprzez animację, film rysunkowy. Jest ten stopień złożoności, który chyba nawet profesor będzie w stanie zrozumieć. Jeżeli to dotrze do bibliotek, to też trochę poprawi percepcję, poprawi dobrą prasę. Ale nie jest to tylko problem bibliotek, tego typu problemy są powszechne w obszarze przepływu informacji.

Iwona Taborska, Biblioteka Instytutu Technologii i Inżynierii Chemicznej Politechniki Poznańskiej

Proces informowania pracowników naukowych należałoby chyba zacząć od tego poziomu, na którym ja jestem, czyli na poziomie instytutów. To zainteresowanie trzeba wzbudzić. Ja będę pracowników mojego instytutu raz w miesiącu informowała mailem, co nowego proponuje Biblioteka Główna. Bo pracownicy nauki na stronę biblioteki trafiają na końcu.

Anna Łozowska, Politechnika Szczecińska

Jestem zdania, że poziom popytu na usługi oferowane przez bibliotekę w dużej mierze zależy od ilości i poziomu prowadzonych przez uczelnie badań. Jeżeli pracownicy mają granty i prowadzą badania naukowe, to popyt na usługi biblioteczne jest większy. Czasami skutki naszych działań mogą być niezauważalne, nie dlatego, że my czegoś nie robimy, tylko dlatego, że nie ma komu z tego skorzystać.

Krzysztof Zioło, Biblioteka Główna Politechniki Śląskiej

Jest jeszcze jeden problem – konkurencji na uczelni. To zależy od kultury organizacyjnej uczelni. Istnieje samodzielność finansowa wszystkich jednostek, w tym biblioteki, i biblioteka jest postrzegana jako konkurent do pieniędzy dla wydziałów. Nie ma świadomości, że biblioteka reprezentuje wspólny interes.

Aniela Piotrowicz, Biblioteka Główna Akademii Medycznej w Poznaniu

Jeszcze na jeden aspekt w tej dyskusji warto by zwrócić uwagę. Zainteresowanie użytkowników biblioteką związane jest również z dziedziną. My, w bibliotekach medycznych, nie narzekamy na brak zainteresowania, wręcz przeciwnie, nie możemy sobie poradzić z liczbą zamówień, z zainteresowaniem naszymi usługami i tym, co udostępniamy w sieci.

Mirosław Górny

To potwierdza tylko to, że jeśli jest naprawdę zainteresowanie pracowników naukowych literaturą, to do biblioteki dotrą. Są instytuty lepsze, które prowadzą badania, maja jakieś osiągnięcia, ale są i gorsze. I to jest głównym powodem tego, że biblioteka nie jest w takim stopniu wykorzystywana, jakbyśmy tego oczekiwali.

* * *

Halina Ganińska

Myślę, że ta dyskusja jest podsumowaniem i wnioskami z naszej konferencji. Taka wymiana wzajemnych doświadczeń, czy przedstawienie pewnych propozycji, informacji o tym, co się dzieje na świecie jest nam wszystkim bardzo potrzebna. Żyjemy w okresie przełomu między wiekiem 20. i 21. Wiele się obecnie zmienia, ale biblioteki powinny nadal istnieć w kulturze i cywilizacji, i naszym zadaniem jest, aby to istnienie było pożyteczne dla wszystkich, dla całej cywilizacji i kultury, dla naszych środowisk naukowych i w najlepszym z nimi porozumieniu.

Bardzo dziękuję wszystkim za uczestnictwo w konferencji. Dziękuję moim Współpracownikom za pomoc w przygotowaniu tej konferencji. Pomagali nam sponsorzy, wpierając finansowo obiady i kolacje, którym składam także serdeczne podziękowania. Na koniec dziękuję władzom uczelni za umożliwienie nam obradowania i przebywania w nowym obiekcie – Centrum Wykładowym Politechniki Poznańskiej w kampusie nadwarciańskim.

Nagranie: *Jakub Bajer, Krzysztof Ober*
Zapis i redakcja: *Ewa Kołodzińska*

Indeks uczestników konferencji i autorów wystąpień
Index of conference participants and speech authors

Nazwisko, imię	Instytucja	Referat; dyskusja
Abramowska Anna	IPS International Publishing Service Sp. z o.o.; Warszawa	
Adaszyńska Ewa	Uniwersytet Zielonogórski, Biblioteka Uniwersytecka; Zielona Góra	
Âsûk Marina D.	Republican Library for Science and Technology; Mińsk, Białoruś	**t. 1, s. 82-89**
Barańska-Malinowska Barbara	Politechnika Częstochowska, Biblioteka Główna; Częstochowa	**t. 1, s. 303-311**
Batalik Pavol	SUWECO SK; Bratysława, Słowacja	
Bąk Maria	Akademia Muzyczna im. Karola Lipińskiego, Biblioteka Główna; Wrocław	
Bednarek-Michalska Bożena	Uniwersytet Mikołaja Kopernika, Biblioteka Uniwersytecka; Toruń	**t. 1, s. 190-201**
Bruce Cary	EBSCO Information Services GmbH; Berlin	
Burchard Maria	Centrum NUKat; Warszawa	**t. 1, s. 181-189;** t. 2, s. 94-95, 100- 101, 105-106
Busse-Turczyńska Ewa	Akademia Medyczna, Biblioteka Główna Lublin	
Buzdygan Dorota	Politechnika Krakowska, Biblioteka Główna; Kraków	
Chachlikowska Aldona	Uniwersytet im. Adama Mickiewicza, Biblioteka Uniwersytecka; Poznań	**t. 1, s. 135-143**
Czerwiński Leszek	EBSCO Information Services GmbH; Berlin	
Czubak Bogdan	A.B.E. Marketing; Warszawa	

Opracowanie: *Ewa Kołodzińska*, *Grażyna Tarnawczyk*

Teksty referatów, wygłoszonych w czasie konferencji, publikujemy w postaci przygotowanej przez Autorów. Dotyczy to także abstraktów. Wprowadziliśmy jedynie niezbędne zmiany redakcyjne natury technicznej.